

UNIVERZITET U SARAJEVU
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
ODSJEK SOCIJALNI RAD

**UTJECAJ SOCIO-EKONOMSKIH PRILIKA PORODICE NA
USPJEH DJECE U ŠKOLI**
-magistarski rad-

Kandidatkinja
Elma Sinanović
Broj indexa: 745/II-SW

Mentor
Prof. dr. Sanela Bašić

Sarajevo, juni 2021.

UNIVERZITET U SARAJEVU
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
ODSJEK SOCIJALNI RAD

**UTJECAJ SOCIO-EKONOMSKIH PRILIKA PORODICE NA
USPJEH DJECE U ŠKOLI
-magistarski rad-**

Kandidatkinja
Elma Sinanović
Broj indexa: 745/II-SW

Mentor
Prof. dr. Sanela Bašić

Sarajevo, juni 2021.

SADRŽAJ

UVOD	1
I METODOLOŠKI OKVIR RADA	3
1. Problem istraživanja.....	3
2. Predmet istraživanja.....	4
3. Ciljevi istraživanja	5
4. Sistem hipoteza	5
4.1. Generalna hipoteza.....	5
4.2. Posebne hipoteze.....	5
5. Metode istraživanja	6
6. Vremensko i prostorno određenje predmeta istraživanja.....	6
II TEORIJSKE OSNOVE RADA	7
2.1.Uloga porodice u obrazovanju djeteta	7
2.1.1. Pojmovno određenje porodice	7
2.1.2. Funkcije porodice.....	8
2.1.2.1. Reproduktivna funkcija.....	9
2.1.2.2. Odgojna funkcija.....	9
2.1.2.3. Funkcija društvenog položaja	10
2.1.2.4. Ekonomski funkciji.....	10
2.1.2.5. Funkcija pružanja zaštite.....	10
2.1.3. Porodica kao primarni nosilac socijalizacije.....	11
2.1.4. Porodični uslovi i razvoj ličnosti djeteta.....	13
2.1.5. Položaj porodice u kontekstu savremenih društvenih promjena.....	14
2.1.6. Uloga porodice u pripremi djeteta za obrazovanje	16
2.2. Socio-ekonomski prilike i uspjeh djeteta u školi	20
2.2.1. Karakteristike i specifičnosti odgoja unutar porodice i škole	20

2.2.2. Školski uspjeh	21
2.2.2.1. Faktori školskog uspjeha učenika	22
2.2.2.2. Uloga porodice u školskom uspjehu učenika.....	25
2.2.2.3. Obrazovanje roditelja kao faktor školskog uspjeha djeteta	28
2.2.2.4. Socioekonomski status i školski uspjeh.....	30
2.2.2.4.1. Povezanost socio-ekonomskog statusa porodice sa školskim uspjehom.....	32
2.2.2.4.2. Utjecaj niskog socioekonomskog statusa porodice na školski uspjeh učenika..	35
2.2.2.4.3. Utjecaj višeg socioekonomskog statusa porodice na školski uspjeh učenika	38
III REZULTATI ISTRAŽIVANJA	41
3.1. Rezultati anketnog upitnika za roditelje	42
3.2. Rezultati anketnog upitnika za učenike	59
3.3. Rezultati anketnog upitnika za nastavnike i stručne saradnike.....	69
3.4. Rezultati intervjua sa socijalnom radnicom	73
IV ZAKLJUČNA RAZMATRANJA	76
V LITERATURA	84

UVOD

U svakoj društvenoj zajednici porodica ima izuzetno važnu ulogu u zdravom razvoju novih generacija. Kao kolijevka čovjeka i čovječanstva, porodica predstavlja osnovu na kojoj je ljudsko društvo nastalo, te razvija se i usavršava zajedno sa čovjekom i cjelokupnim društvom. Značaj koji porodica ima unutar društvenog sistema zahtjeva od nje izvršavanje brojnih obaveza i zadataka koji se definiraju kroz njene funkcije. Iako su se kroz historiju uslovi ljudske egzistencije mijenjali, a samim time i njene funkcije, porodica i dalje ima veliku ulogu u životu svakoga pojedinca te predstavlja primarni faktor u djetetovom rastu i razvoju. Kao jedan od primarnih nosilaca socijalizacije od porodice se zahtjeva da ispravno procjeni svoje postupke i djelovanja kako bi se djetetov razvoj unutar porodičnog sistema uspješno odvijao te kako bi bile zadovoljene njegove razvojne potrebe i time se ostvario uspješan razvoj djetetove ličnosti. Odgoj djeteta u porodici, predstavlja jedan od najzahtjevnijih zadataka u životu svakog roditelja, jer od njih se očekuje da dijete od najranijih dana njegova života uče porodičnim i životnim vrijednostima te pripreme ga za uspješno funkcioniranje i suočavanje sa svim zahtjevima koje nameću sistemi izvan porodičnog okruženja.

Tako jedan od prvih sistema u kojem se nakon porodičnog okruženja, nastavlja socijalizacija djetetove ličnosti jeste odgojno-obrazovni sistem, odnosno škola. Polazeći od toga da je roditeljski dom prva učionica a roditelji prvi i najbitniji učitelji, snage porodice kao odgojnog faktora su nezamjenjive. Dijete gleda na život kroz prizmu porodičnog života, posmatra, prihvata i oponaša međusobne odnose između roditelja i drugih članova. Porodica u ovom vremenu, zbog društvenih okolnosti u kojima živimo ima ogromnu i tešku odgovornost, budući da mora da brine o pravilnom razvoju djeteta, usvajanju znanja, razvoju intelektualnih snaga i sposobnosti, interesa, sklonosti, formiranju moralnih uvjerenja kao i razvoju pozitivnih osobina ličnosti i karaktera.

Različite su okolnosti od koji zavisi da li će porodica ispuniti sve obaveze i zadatke u pogledu djeteta. Jedan od izazova koji dovodi u pitanje mogućnost porodice da uspješno ostvaruje brojna djetetova prava jeste i ekomska kriza unutar društvenog sistema, koja je značajno utjecala na povećanje siromaštva i financijske ranjivosti porodice, čime socio-ekonomski status porodice može biti doveden u nepovoljan položaj. Govoreći o pravima djeteta koja mogu biti ugrožena nepovoljnim socio-ekonomskim prilikama koje vladaju u porodici, ono na koje će zasigurno ostaviti utjecaj jeste upravo pravo na obrazovanje, u smislu mogućnosti

obezbjedivanja uslova za pravilno školovanje i ostvarivanje dobrog školskog uspjeha. Značajna povezanost socio-ekonomskih prilika porodice s obrazovnim postignućem djeteta potvrđena je u brojnim istraživanjima, budući da je ovo tema koja je inspirirala brojne znanstvenike 40-ih te 60-ih godina prošlog vijeka. Tako socio-ekonomiske prilike u porodici predstavljaju jednu od determinanti školskog uspjeha djeteta, budući da se u nekim državama upravo prema socio-ekonomskim prilikama stvaraju učenici različitih profila, od onih koji zbog finansijskih situacija imaju loš uspjeh i obrnuto. Stoga se nameće potreba da se predstavi povezanost pokazatelja socio-ekonomskih prilika porodice (stupanj obrazovanja roditelja, radni status, visina mjesecnih primanja, broj djece u porodici i sl.) i školskog uspjeha djeteta, kako bi se došlo do saznanja o tome na koji način se socio-ekonomiske prilike porodice odražavaju na djetetov uspjeh u školi.

Socio-ekonomski status predstavlja jednu od dimenzija kojoj se sve više posvećuje pažnja u društvenim znanostima. Interes istraživača za istraživanje socio-ekonomskoga statusa izuzetno je velik, iako nikada nije postignuta suglasnost oko toga što on zapravo predstavlja. Prema nekim autorima (Krieger, Williams i Moss, 1997; Lynch i Kaplan, 2000, prema Gallo i Mathews, 2003) socio-ekonomski status predstavlja mjeru definiranu razinom resursa ili prestiža u odnosu na druge. Najčešće se mjeri preko prihoda, stupnja obrazovanja, zanimanja ili statusa na radnom mjestu. Mjere zasnovane na resursima odnose se na materijalnu i društvenu imovinu, prihode te stupanj obrazovanja (Gallo i Mathews, 2003).

I METODOLOŠKI OKVIR RADA

1. Problem istraživanja

Socio-ekonomski status ima značajnu ulogu u životu svake porodice, određujući njen pravac kao i kvalitetu samo odgoja. U porodičnom sistemu kao indikatori socio-ekonomskoga statusa koriste se različite varijable: visina prihoda, zanimanje i zaposlenost roditelja, stupanj obrazovanja roditelja, uvjeti stanovanja i slično. Upravo ove varijable poslužile za ispitivanje odnosa socio-ekonomskoga statusa obitelji i uspjeha djeteta u školi, te pokazale su različite korelacijske odnose s mjerama uspjeha u školi, koji dodatno varira s obzirom na dob djeteta, mjeru njegova školskoga uspjeha i slično. On zasigurno utječe na svaku etapu obrazovanja djeteta, bez obzira na "besplatno" školovanje na osnovnoškolskoj i srednjoškolskoj razini, te i dalje je povezan s mogućnostima izbora škole, školskoga programa i daljnog razvoja ličnosti djeteta.

Na osnovu brojnih istraživanja koja su se bavila pitanjem socio-ekonomskih prilika porodice i njenog utjecaja na uspjeh djeteta u školi, može se reći da mnoga upućuju na jedinstven zaključak, da je slab uspjeh djeteta u školi kao i zainteresiranost i manjak motivacije za školu posljedica nepovoljnog i niskog socio-ekonomskoga statusa, te da ova djeca time ostvaruju i lošija obrazovna postignuća, dok za razliku od njih djeca iz porodica gdje su socio-ekonomske prilike jako dobre postižu znatno bolji uspjeh u školi. Pred porodicu se tako postavljaju brojni zahtjevi od strane društva, a jedna od njih svakako jeste taj da djetetu obezbijedi socio-ekonomsku stabilnost kako bi pravilno odrastalo, napredovalo i postizalo uspjeh, kako na obrazovnom nivou tako i u drugima područjima njegova života, koji su značajni za uspješan razvoj djeteta.

2. *Predmet istraživanja*

Predmet istraživanja odnosi se na uspjeh djece u školi određen utjecajem socio-ekonomskih prilika u porodici. Istraživanjem će se doći do saznanja s kojim problemima i poteškoćama se susreću djeca u postizanju uspjeha u školi, te koji čimbenici socio-ekonomskog statusa utječu na samo obrazovanje i izgradnju ličnosti djeteta. Od brojnih obilježja koja određuju porodicu, socio-ekonomski status jeste upravo jedan od onih koji najbolje može predvidjeti uspjeh djeteta u školi. On utječe na školski uspjeh dvojako, direktno preko ekonomske moći, te indirektno preko roditeljskih postupaka. Prema Mayerovom modelu obiteljske investicije (Čudina-Obradović i Obradović, 2006) objašnjava se direktan utjecaj socio-ekonomskoga statusa na uspjehe djece u školi. Ekonomска moć porodice utječe na mogućnost kupovine opreme i nastavnih materijala, osiguravanje putovanja, izleta, tečajeva i drugih oblika dodatnoga podučavanja, koji doprinose djetetovom kognitivnom razvoju, a time ostavljaju utjecaj i na njegov školski uspjeh. Porodice u kojima su prisutne ekonomske poteškoće povezane s nepovoljnim socio-ekonomskim statusom susreću se s brojnim problemima koji otežavaju pravilno obavljanje roditeljske uloge a time dovode i do promjene roditeljskoga stila, povećavaju konflikte unutar porodice, narušavaju mentalno zdravlje roditelja, dovode do emocionalnih teškoća djece i problematičnoga ponašanja, što u konačnici vodi slabijem školskom uspjehu. Osim ekonomske situacije u porodici kao izuzetno važan pokazatelj socio-ekonomskoga statusa jeste i obrazovanje roditelja, gdje je povezanost između obrazovnih postignuća roditelja i obrazovnih postignuća djece prilično snažno dokumentirana brojnim empirijskim istraživanjima.

3. Ciljevi istraživanja

S obzirom na to da obrazovanje predstavlja temelj za uspješan razvoj svakog ljudskoga bića i jedno od najvažnijih prava samoga djeteta, s naučnoga aspekta cilj je utvrditi vezu između socio-ekonomskih prilika u porodici i uspjeha djeteta u školi, kako bi došli do saznanja o tome koliko doista one određuju djetetovo obrazovno postignuće i daljnji napredak u budućnosti.

Društveni cilj ovoga istraživanja odnosi se na potrebu detaljnog definisanja veze između socio-ekonomskih prilika i uspjeha djece u školi, posljedica koje uzrokuje neuspjeh učenika u školi, kao i podizanja društvene svijesti o njegovoj rasprostranjenosti i ozbiljnosti. Samo istraživanje može biti korisno u planiranju budućih aktivnosti stručnjaka koji se bave ovom problematikom, prije svega misleći na socijalne radnike ali i druge profile stručnjaka koji svoje aktivnosti usmjeravaju upravo na ovo područje.

4. Sistem hipoteza

4.1. Generalna hipoteza

Generalna hipoteza koja je polazište za obradu ove teme glasi: "Socio-ekonomski status porodice izravno je povezan sa kvalitetom i razinom uspjeha djece u školi", odnosno nepovoljne socio-ekonomiske prilike porodice kao što su: loši ekonomski uvjeti, neobrazovanost roditelja, loši uslovi stanovanja, siromaštvo, nasilje u porodici negativno utiču na uspjeh djeteta u školi.

4.2. Posebne hipoteze

- Neobrazovanost roditelja indirektno utiče na uspjeh djece u školi. Roditelji sa većim stepenom obrazovanja su u prilici da pomognu djeci u učenju, da im osiguraju bolje uslove za obrazovanje te ukažu na važnost obrazovanja za njihovu budućnost.

- U porodicama gdje su prisutni loši ekonomski uslovi, nedostatak ili nikakva primanja djeci, učenicima, nije moguće obezbijediti sve potrebne materijale i sredstva za školovanje što također utiče na školski uspjeh.
- Višečlane porodice se mogu u pojedinim slučajevima smatrati indirektnim uzrokom lošog uspjeha učenika u školi. U takvim porodicama roditelji nisu u mogućnosti da se u potpunosti posvete svakom djetetu vezno za izvršavanje školskih obaveza te djeca bivaju zanemarena ili prepuštena sama sebi ili braći/sestrama.
- Nepovoljne stambene prilike negativno utječu na uspjeh djece u školi.

5. Metode istraživanja

Istraživanje na temu “Utjecaj socio-ekonomskih prilika porodice na uspjeh djece u školi” je interdisciplinarnog karaktera. U istraživanju će biti zastupljene sljedeće metode koje se inače primjenjuju u društvenim naukama: historijska metoda, metoda analize sadržaja dokumenata, metode ispitivanja (anketa i intervju), komparativna metoda, sinteza, deskripcija i statistički metod.

6. Vremensko i prostorno određenje predmeta istraživanja

Istraživanje će obuhvatiti vremenski period 2019. – 2020. godina. S obzirom na samu epidemiološku situaciju uzrokovani trenutnom pandemijom zbog COVID -19 istraživanje će biti realizirano na području Kantona Sarajevo, sa posebnim osvrtom na Opštinu Novi grad, osnovu školu Meša Selimović.

II TEORIJSKE OSNOVE RADA

2.1. Uloga porodice u odgoju i obrazovanju djeteta

Porodica je nezamjenljiva sredina u kojoj se čovek formira kao ličnost, u kojoj živi zadovoljavajući neke od svojih najbitnijih potreba koje se samo u porodici i mogu da zadovolje. Porodica je specifična bio-socijalna zajednica ljudi. Ona ima veoma značajnu ulogu u razvoju čovjeka, ali ne samo čovjeka nego društva uopšte. Porodica je posrednik između društva i pojedinca, ali porodica vrši više funkcija od bilo koje društvene grupe. Nastanak neke društvene grupe ima za cilj da se neka radnja obavi i takva grupa postoji dok postoje i potrebe, što znači da nakon prestanka potreba takva grupa može da se rasformira. Formiranjem porodice čovjek kao socijalno biće doživljava na taj način što njegov život ima sasvim drugaciji smisao bitisanja kada više nije sam nego pored njega postoji njegov bračni drug, djeca.

2.1.1. Pojmovno određenje porodice

Postoji više definicija pojma porodice, poput te da je porodica zajednica roditelja sa djecom i drugima u istom kućanstvu (Anić, 2000). Neka određenja kao određenje u Općoj enciklopediji, porodicu određuje osnovnom društvenom zajednicom zasnovanom na zajedničkom životu užeg kruga krvnih srodnika, obično roditelja i djece, u kojoj se sjedinjuju biološko-reproaktivne, ekonomski i vaspitne funkcije (Opća enciklopedija 1980). U svim ovim definicijama uočavaju se dva osnovna elementa: rodbinska veza i zajednički život.

U brojnim sociološkim analizama koje se bave pitanjima porodice, porodica je definisana kao: "kolijevka čovječanstva", "veza biološkog i socijalnog", "dio društvenoga sistema", "primarna društvena zajednica", "prvobitna jezgra društva". Ušakin (2004) definiše porodicu kao način organizacije života, a moskovski sociology A. I. Antonov kao zajednicu ljudi koja je povezana brakom, roditeljstvom i srodstvom na osnovi zajedničkog domaćinstva i (ili) proizvodnje, koja vrši reproduktivnu funkciju stanovništva i socijalizaciju djece, a također i uzdržavanje (podršku u životu) članova porodice (Ušakin, 2004). "Zajednički dom, bez kojeg ne postoji porodica, simbolise princip zajedničkog življenja članova i zajedništva koje se ostvaruje" (Golubović, 1981., str. 60). Bez zajedničkog prostora nema zajedništva, a prostor mora biti blizak svima koji tvore porodicu.

Osnovni društveni smisao porodice od najranijeg do najnovijeg vremena jest onaj biološki i edukativni. Porodica je, međutim, zasigurno i mjesto u kojem su međuljudski odnosi najintezivniji i najbogatiji, kao i najbolje okruženje za djetetov rast i razvoj, ali i brigu o svim ostalim članovima koji sačinjavaju porodicu (Majstorović, 2007, Ilišin i sar., 2013). Porodica je vaspitna zajednica roditelja i djece, zasnovana na emocijama ljubav i privlačenja, a okarakterisana zajedničkim stanovanjem i ekonomskom kooperacijom članova. Bila je i ostala primarna zajednica u kojoj se razvija ličnost djeteta, emotivna zajednica čiji je zadatak da osigura optimalne uslove za pravilan fizički i psihički razvitak djeteta te njegovu pripremu za život u društvenoj zajednici (Maleš, 1988). Odnosi koji nastaju unutar porodice u djetetu razvijaju emocije, prva saznanja, dijete formira osnovne navike, uči ponašanje i gradi etičke stavove. U porodici dijete postaje svjesno sebe, odnosno stiče prva socijalna iskustva. Porodica je dužna obavljati svoju društvenu ulogu i kao takva ispuniti određene uslove kao što su: skladni porodični odnosi, socijalne i pedagoške kvalitete, dobre ekonomske prilike, te organizacija života u porodici (Rečić, 2013).

2.1.2. Funkcije porodice

Zbog svoga značaja u životu svakoga ljudskoga bića, porodica je određena brojnim funkcijama čije pravilno obavljanje određuje život svakoga pojedinca. U današnje vrijeme je suočena s brojnim poteškoćama i problemima kako bi se održala i ispunila prepostavljene funkcije i očekivanu ulogu. Promjene koje se odvijaju velikom brzinom u svim segmentima društvenog života ostavljaju značajne posljedice na stanje, razvoj, ulogu i mjesto porodice u društvu. Ona kao društvena institucija koju određuju vlastite funkcije daje unutrašnje opravdanje za postojanje porodice. Polazeći od toga da se porodica obično definiše prema funkcijama, potrebno je navesti neke od njih, koje se smatraju značajnim za njeno određenje i pravilno funkcioniranje.

Tako su jedne od najvažnijih funkcija porodice:

- 1) Reproduktivna
- 2) Odgojna
- 3) Funkcija društvenoga položaja
- 4) Ekonomска
- 5) Funkcija pružanja zaštite

2.1.2.1. Reproduktivna funkcija

Svaka društvena zajednica treba imati u interesu da se djeca u određenom broju rađaju i da budu tako odgojena da se bez velikih poteškoća mogu uključiti u cijelokupni društveni život. Iz ovoga proizilazi tako opće prihvaćena norma da djeca budu rođena u porodici, da imaju oca i majku koji će se osjećati obaveznima i odgovornima za život djeteta. Cilj reproduktivne funkcije porodice je potreba za produljenjem vrste, jer bez stvaranja potomstva, nestao bi kontinuitet života ljudske zajednice. S obzirom na sve prisutnije ekonomske, političke i druge poteškoće u zajednici, suvremenu porodicu sve više obilježava smanjen natalitet, što ostavlja značajan trag i na njenu reproduktivnu funkciju. Naime sve veći broj roditelja se odlučuje za jedno ili dvoje djece, strahujući da u koliko imaju više od dvoje, neće biti u mogućnosti osigurati im optimalne uslove za život.

2.1.2.2. Odgojna funkcija

Odgoj počinje u porodici. U njoj se rađa novi čovjek i započinje proces njegova ljudskoga razvitka i oblikovanja. Unutar obitelji se stječu osnove odgoja u svim područjima života. Odgojno djelovanje porodice ne može se kompenzirati niti s jednim edukativnim miljeom, a razlog tome je činjenica da je djetetu porodična sredina najbliža i najprirodnija. Dijete unutar obitelji stječe prva znanja i iskustva, izgrađuje stavove i uspostavlja odnose s okolinom izvan porodičnoga sistema. Također vrijednosti stečene u porodici ostaju za cijeli život (Vukasović, 1998). Odgojna funkcija porodice ubraja se među njezine najvažnije i najstarije funkcije. U njoj započinje proces primarne socijalizacije prilikom koje se dijete razvija u samostalnu odraslu osobu, upoznavajući druge ljude, uspostavljajući prve kontakte i prihvaćajući navike kulturnoga ponašanja. Većina djece započinje svoj život u porodici, i u njoj provede sa stajališta odgoja i obrazovanja najznačajnije godine života. S obzirom na to da porodica predstavlja prvu odgojnu sredinu, opravdan je zahtjev da odgoj za ljudska prava započne u roditeljskom domu, odnosno da porodica priprema dijete za život u zajednici (Maleš, Milanović i Stričević, 2003:32). Osnovno obilježje odgojne funkcije porodice čine: jedinstvenost njenog cilja, sadržaj principa i metoda odgoja. Pažljivo odabrani odgojni sadržaji trebaju predstavljati garanciju odgoja cjelovite ličnosti koja će posjedovati opću kulturu i znanja neophodna za život u suvremenoj društvenoj zajednici.

2.1.2.3. Funkcija društvenoga položaja

Već samim rođenjem u porodici koja ima svoj određeni društveni položaj, uvjetovan je u većoj ili manjoj mjeri i društveni položaj djeteta, koji u određenim aspektima određuje djetetov odgoj, mogućnost školovanja i njegova napretka. Zbog toga zasigurno u porodicama ne postoje jednakе mogućnosti za svu djecu, te prije nego li djeca postanu odgovorna za svoj društveni položaj, mnogo toga je već unaprijed određeno položajem i životom njihovih roditelja. U porodici tako društveni položaj određuje i obavljanje njenih ostalih funkcija te utječe na njenu produktivnost, u smislu obezbjeđivanja svih uslova koji su neophodni za djetetovo pravilno odrastanje.

2.1.2.4. Ekonomска funkcija

Jedna od funkcija porodice koja je doživjela veliki broj promjena jeste ekonomска. Za razliku od ranije kada je porodica bila organizirana tako da je proizvodila sve što potrebno za život, današnja ne proizvodi za sebe gotovo ništa, nego osigurava sredstva da bi nabavila ono što joj je potrebno za život. Kako bi pravilno ostvarivala svoju ulogu, obavezna je svojim radom i prihodima osigurati te zadovoljiti egzistencijalne potrebe svojih članova.

Prihodi porodice uveliko određuju njezinu stabilnost, te svaka porodica u svojim nastojanjima teži porastu životnoga standarda, koji će joj pružiti mogućnost uspješnog ostvarivanja svih ostalih funkcija i zadatka koje ima.

2.1.2.5. Funkcija pružanja zaštite

Iako je u suvremenom društvu ova funkcija sve manje značajna sigurno je da svi oblici porodične zaštite još zadugo neće nestati. To su u prvom redu: biološka i prirodna zaštita (podizanje, njegovanje i čuvanje djece), moralna zaštita (pomaganje, porodična solidarnost i podrška), pravna zaštita (zastupanje), ekonomski (izdržavanje i nasljeđivanje). Porodica je svakako prva koja pruža zaštitu svojim članovima, posebice djeci čija zaštita treba biti prioritetni cilj.

Pored navedenih funkcija postoje i druge koje porodica kao temeljna društvena zajednica ima obavezu da ostvaruje, koje se sastoje u zadovoljavanju kako primarnih, tako i sekundarnih ljudskih potreba, te zajedno sa navedenima doprinose definiranju njene uloge i značaja u životu svakoga pojedinca. Iako su se neke funkcije na skali važnosti kroz historijski period uvjetovan brojnim društveno-ekonomskim previranjima mijenjale, važnost porodice unutar ljudske zajednice ostala je nepromijenjena. Prema shvaćanju Meeda, ona je „jedino mjesto gdje se stvara čovjek.“ Određena je društvenim i biološkim zakonitostima (Janković, 2008:7). Svaka od funkcija je povezana jedna s drugom i međusobno se upotpunjavaju, te upravo zato porodica i jeste osnova društvena zajednica u kojoj se sjedinjuju sve funkcije, čijim pravilnim ostvarivanjem nastoji sposobiti svoje članove za uspješno funkcioniranje unutar društvenog sistema. Zadaci koji se unutar porodice ostvaruju predstavljaju čvrsti temelj cjelokupnoga života svakoga njezina člana, te koliko kod se društvo trudilo preuzeti neke zadaće porodice, onu je nikada neće moći u potpunosti zamijeniti, niti joj pronaći blisku alternativu (Mijatović, 1995).

Ostvarujući svoje funkcije i zadatke na pravilan način jača svoju funkcionalnost. Funkcionalna porodica je ona koja pokazuje zadovoljavajući stepen ispunjenja svojih osnovnih zadataka, odnosno ona odgovara na razvojne potrebe svojih članova, osigurava podršku i suradnju, odnosno stvara uvjete za razvoj zdravih i zrelih članova u granicama njihovih intelektualnih i kreativnih potencijala (Goldner-Vukov, 1988). Funkcionalnu porodicu, između ostalog, određuju kohezija, komunikacija među članovima, interakcija između generacija, osjećaj pripadnosti i zadovoljavanje psiholoških i drugih potreba.

2.1.3. Porodica kao primarni nosilac socijalizacije

Socijalizacija predstavlja temelj ljudskoga postojanja, proces kojim društvene interakcije trajno utječu na ljudsko ponašanje. Ona pojedincima omogućuje da razviju svoje mogućnosti, da uče i da se prilagođavaju (Giddens, 2007). U većini društvenih sistema značajni dio socijalizacije pojedinca odvija se u okviru porodice, pa tek onda u drugim društvenim grupama kako neformalnim (npr. grupa vršnjaka ili susjedstvo) tako i formalnim (škola, radna organizacija, društveno-politička i druge). Levy (1966) ističe da se čak i u najrazvijenijim društвима (u kojima se znatni dio socijalizacije, a posebno obrazovanja odvija izvan obiteljskoga okvira), najveći dio učenja pojedinca kroz interakciju s drugima odvija u krugu porodice.

Porodica je jedan od najprimarnijih agensa socijalizacije, budući da se svako ljudsko biće biološki rađa u porodici, te stječe osnovne premise i vrijednosti, vrijednosne orientacije i osnovne modele ponašanja. Socijalizacija ima pored specifične uloge da nametne obrasce ponašanja, kulturološke norme i društvene obrasce, još primarniju ulogu koja se stječe u porodici, a to je antropološka bit čovjeka odnosno učenje djeteta da govori, misli te usvaja osnovna saznanja o stvarima koje ga okružuju. Upravo zato najveća važnost u procesu socijalizacije pridaje se porodici, budući da su uslovi porodičnoga života, naročito u prvim godinama odlučujući za formiranje ličnosti. Porodična zajednica ima tako važnu ulogu u stvaranju uslova u kojima će jedna individua dostići svoj lični integritet, dok istovremeno živeći u porodici, otkriva oblike društvenoga ponašanja.

Jedan od faktora porodične sredine koji zasigurno određuje ličnost i karakter djeteta, kao i njegovo ponašanje u društvu jeste roditeljski odgojni stil. On ima bitnu ulogu u procesu razvoja djetetovih socijalnih vještina. Četiri opća stila roditeljstva koja se temelje na kombinaciji roditeljskoga nadzora, emocionalne topline i roditeljskoga razumijevanja su:

- 1) Autoritaran- očituje se u zahtjevnom i restriktivnom ponašanju roditelja koji visoko vrednuju disciplinu i konformiranje njihovim vrednotama, a ne pokazuju mnogo ljubavi i topline.
- 2) Permisivan- opisuje se kao nerestriktivan, topao i prihvaćajući, ali u njemu roditelji ne postavljaju djeci gotovo nikakve granice u odgoju.
- 3) Autoritativan- predstavlja kombinaciju između prva dva ekstrema i uključuje ponašanje roditelja koje je restriktivno i odgovorno, ali uz mnogo topline i razumijevanja.
- 4) Indiferentan- postavljaju malo ograničenja, ali pružaju i malo pažnje, zanimanja i emocionalne podrške (Šarić i suradnici, 2002, Čudina-Obradović, 2003).

Stil roditeljstva utječe na dijete, na razvoj njegovih osobnosti i sposobnosti (Pehlić, 2012:108).

Tako su karakteristike djeteta s obzirom na stil roditeljstva sljedeće:

- Autoritarni: negativne reakcije na frustraciju, dobar uspjeh u školi, manja vjerojatnost za pojavu društveno neprihvatljivoga ponašanja
- Permisivan: loša kontrola osjećaja, buntovnost kada netko osporava njegove želje, asocijalnost, niska razina upornosti
- Autoritativeni: dobro razvijena kontrola osjećaja, djeca su sretna, vesela, živahna
- Indiferentan: neprilagođeno socijalno ponašanje, agresivnost

Zbog toga je izuzetno značajno djetetovo odrastanje unutar porodice, gdje se upravo uz roditelje može razviti kao jako uspješna ličnost i time u skladu sa svojim sposobnostima ostvariti puni potencijal u društvenom okruženju, počevši na prvom mjestu od škole pa nadalje. U kontekstu socijalnoga razvoja djeteta, porodica tako predstavlja važan faktor, budući da je po rođenju dijete usmjereno isključivo na porodicu u čijem okruženju može zadovoljiti svoje razvojne potrebe. U ranom djetinjstvu, dijete se najčešće vezuje za jednu osobu a to je majka, međutim uspostavlja odnos privrženosti i za ostale članove obitelji (Klarin, 2006:21). Najvažniji momenat u formiranju ličnosti djeteta je osjećaj sigurnosti, koji podrazumijeva ljubav i brigu roditelja prema njemu. Naglasak se stavlja na njihovo cjelokupno ponašanje, porodičnu atmosferu kao i na to koliko se dijete u toj atmosferi osjeća sigurnim. Nedovoljna briga za dijete kao i nedovoljno pokazivanje ljubavi, dovode kod djeteta do negativnih osobina kao što je agresivnost i neprijateljski stav prema okolini, povučenost i pasivnost, što nije dobro za njegovu ličnost. S druge strane ponašanje roditelja prema djetetu obilježeno davanjem previše slobode i popustljivosti može otežati proces socijalizacije, jer potpuna tolerantnost, permisivnosti ne daje uspješne rezultate.

Na socijalizaciju djeteta usmjerene su sve one roditeljske aktivnosti koje mu pomažu da izraste u zrelu ličnost, sposobnu da odgovara za sebe i aktivno sudjeluje u društvu u skladu sa svojim sposobnostima. Tako oni nastoje pomoći djetetu da postane kompetentno i samostalno ljudsko biće. Stoga je važno da roditelji budu sposobni da ispravno procjene svoje postupke i djelovanja, kako bi se u porodici uspješno odvijao proces socijalizacije djetetove ličnosti.

2.1.4. Porodični uslovi i razvoj ličnosti djeteta

Porodični uslovi imaju posebnu ulogu i značaj za razvoj brojnih specifičnih obilježja koji su važni za formiranje ličnosti još u najranijim godinama života svakoga djeteta. Prema Potkonjak-Orlović, M. (1960) elementi porodičnoga života koji su najvažniji za razvoj ličnosti djeteta su:

- materijalni uslovi života vezani za socio-ekonomski položaj porodice
- profesionalni nivo roditelja
- kulturni nivo porodice
- struktura porodice
- promjena životne sredine
- pedagoško ponašanje roditelja.

Upravo ovi navedeni elementi unutar porodičnoga sistema mogu utjecati na razvoj djetetove ličnosti, što podrazumijeva i njegov uspjeh u sredini koja ga okružuje, kao i mogućnost uspješnoga uspostavljanja socijalnoga kontakta. Način na koji porodica živi i njeguje unutrašnje odnose utječe na intelektualni razvoj, pa čak i zdravstveno stanje porodice, ishrana, determinišu djetetovu ličnost i funkcioniranje u porodično-društvenom okruženju. „Porodica kao specifična socio-kulturna sredina ne samo da stvara uslove primarne socijalizacije nego i pruža svojevrsnu kulturnu atmosferu u kojoj djeca formiraju svoje kulturno-obrazovne i radne vrijednosti i sposobnosti“ (Potkonjak-Orlović, 1960 :216). Dijete koje je odraslo u porodičnom okruženju koje mu je pružilo osjećaj sigurnosti, ljubavi i pripadanja, kako od strane roditelja tako i drugih članova porodice ima zasigurno mogućnost da stvari osnovu za sve oblike pozitivnoga djelovanja i ponašanja u budućem životu, te tako ostvari sebe kao uspješnu i sposobnu ličnost.

Zbog društvenih uslova koji vladaju u današnje vrijeme pred porodicu se stavlja izuzetno velika odgovornost u pogledu ispunjavanja zadatka i obaveza koje joj se nameću. Da li će uspješno odgovoriti na zadatke, svakako zavisi od različitih okolnosti. Tako se ističe značaj skladnih i uravnoteženih porodičnih odnosa, ljubavi i povjerenja unutar porodice, ili jednom riječju skladna porodična atmosfera koja je rezultat pozitivnih međusobnih odnosa između članova porodice. U ovakvim porodičnim uslovima razvoj ličnosti djeteta neće biti doveden u nepovoljan položaj, jer će se nastojati u ovakvoj atmosferi djetetu pružiti optimalni uslovi za njegov rast i razvoj.

2.1.5. Položaj porodice u kontekstu savremenih društvenih promjena

Kroz historiju ljudske civilizacije položaj porodice se mijenjao i doveo do promjena, kako u njenoj strukturi, tako i u funkcijama, odnosima i dinamici. Suvremeno društvo tako stvara nove promjene koje se ne ogledaju samo u unapređenju nauke, razvoju tehnologije, nego i u promijenjenom načinu života, prilagođavanju i stalnom učenju. Da bi se opstalo u takvom društvu, pojedinac mora biti spremna na promjene koje nastaju i prilagođavati svoj način života novonastaloj situaciji. Budući da one direktno utječu na pojedinca, to se svakako odmah implicira i na promjene u porodici. Ako porodica ne posjeduje onu vrijednost koja joj pripada, gubi se smisao za postojanje vrijednosti, te samim tim se ne mogu ni zadovoljiti osnovne ljudske potrebe poput sigurnosti, pripadanja i osjećaja ljubavi.

U bosanskohercegovačkom društvu kako prijašnja ratna događanja tako i trenutna ekonomsko-politička situacija ostavili su značajan trag na živote porodica i njihove mogućnosti da uspješno ostvaruju svoju ulogu i funkcije. Iako u Bosni i Hercegovini nema opsežnijih istraživanja na osnovu kojih bi bilo moguće utvrditi realnu sliku prosječne porodice, ona zavisi od brojnih faktora: stupnja obrazovanja, političkih te socio-ekonomskih prilika. Socijalni i ekonomski pritisci su postali nositelji problema s kojima se suočavaju porodice u našem društvu. Borba za zaposlenjem i obezbeđenjem finansijske stabilnosti porodice zasigurno utječe i na njenu strukturu, donoseći brojne promjene. One itekako utječu na položaj porodice pa tako dolazimo do sljedećeg:

- Porodica postaje sve manja: u opadanju je broj djece u porodici. Bračni parovi ne samo da imaju sve manje djece, nego nakon stupanja u brak sve više odlažu njihovo rađanje;
- Uočljiv je trend odlaganja ženidbe i udaje, najčešće zbog neriješenih egzistencijalnih pitanja;
- Sve je veći broj porodica u kojima oba roditelja rade i sve više djece odrasta u porodicama dvojne karijere, gdje su oba roditelja ne samo zaposlena nego im je izuzetno stalo do uspjeha i napretka u karijeri. Stoga djeca i roditelji provode malo vremena zajedno;
- U porastu je procenat jednoroditeljskih porodica nastalih razvodom, smrću jednoga roditelja ili rađanjem izvanbračne zajednice;
- Povećava se stopa razvoda braka;
- Povećava se broj samaca, jer mladi ljudi se sve teže odlučuju na brak;
- Raste procenat porodica bez djece;
- Konflikte u porodici sve više rješavaju socijalne ustanove (Pašalić-Kreso, 2004).

Sve ove promjene u porodici koje nastaju u odnosu na dešavanja u društvu su odraz današnje svakodnevice. One nas tako upućuju na to da je porodica promijenila svoju strukturu i uloge koje su bile ranije zastupljene, kao i svoju funkcionalnost. Sve što se dešava u promjeni strukture porodice može ostaviti utjecaj i na kvalitetu života unutar porodice. Tako se njeni članovi nalaze sve češće u rascjepu između zadovoljavanja vlastitih individualnih potreba i želja te onih porodičnih; između zahtjeva posla i obitelji; između privlačnosti uspona u vlastitoj karijeri i ljepote podizanja djece; između porodičnih obaveza i odricanja od mnogih drugih zadovoljstava (Pašalić-Kreso, 2004). Stoga je izuzetno važno pronaći ravnotežu između potreba i želja koje se javljaju, jer ako neke od potreba prevagnu nad drugima može doći do nezadovoljstva porodičnim životom, što navodi na odustajanje od takvoga života.

Promjene unutar porodice, koje su izazvane promjenama u društvu reflektiraju se i na samo društvo. To proizilazi iz činjenice da od porodičnih odnosa i odgoja koje dijete usvaja u porodici kao njen član, zavisi kako će se dalje razvijati mlada ličnost kao budući nosilac društvenoga razvitka zajednice. U vezi s tim u današnjem društvu veliki akcenat se stavlja na karijeru. Kako bi udovoljili tome zahtjevu, roditelji se sve više posvećuju poslu. To dovodi do čestoga odsustva od kuće, kao i malo provedenog vremena s porodicom i truda uloženoga u njeno održavanje. Stalnim odsustvom roditelja prave se praznine u odgoju djeteta, što može imati za posljedice razne oblike asocijalnoga ponašanja djeteta i nemogućnosti uspješnoga snalaženja i ostvarivanja uspjeha unutar zajednice, počevši prvenstveno od škole. Zbog toga se pred roditelje postavlja izazov kako uskladiti radne i porodične obaveze i postići uspješnost u oba područja.

Promjene suvremenog doba dovele su tako u pitanje položaj porodice, te iako su neki autori pesimistični za njen opstanak u skorijoj budućnosti, upravo zbog toga što se to odražava na njenu strukturu i funkciju, ipak je postojanost porodice nezamjenjiva. Bilo koji oblik zajedništva ne može zadovoljiti potrebe koje može porodica, niti pružiti svakom ljudskom biću onu sigurnost i podršku koju može dobiti u porodičnom okruženju.

2.1.6. Uloga porodice u pripremi djeteta za obrazovanje

Pripreme djeteta za obrazovanje počinje još od rođenja. Većina djece prvu godinu života, a neka i duže provode samo unutar porodice, te ona im je jedini izvor znanja. Unutar nje se razvijaju, usvajaju određeni obrasci ponašanja putem koji uspostavljaju interakcije s okruženjem izvan porodičnoga sistema. Utjecaj koji porodica ima još u ranom djetinjstvu utječe i na kasniji razvoj djeteta. Dolaskom djeteta na svijet započinje dugotrajan proces učenja kako za dijete tako i za porodicu, u prvom redu njegove roditelje. Na početku je to učenje orijentirano na to kako se međusobno prilagoditi, a kasnijim razvojem kako djetetove potrebe postaju sve kompleksnije, to učenje zahtjeva mnogo više razumijevanja, spretnosti i truda. Prve ocjene djetetova napretka daju se u krugu porodice, koja ima obavezu da mu osigura uslove u kojima će moći uspješno rasti i razvijati se.

Porodica ima zadatak da u razdoblju do polaska djeteta u školu razvije kod njega ono što mu je potrebno za samostalan život i obrazovanje. Da bi to uspjeli roditelji moraju djetetu osigurati život koji će biti ispunjen različitim aktivnostima i iskustvima iz kojih će ono moći dosta toga

naučiti. Svojom brigom i povjerenjem trebaju djetetu pružiti osjećaj sigurnosti i pouzdanja u porodičnom okruženju, koji su temelji za stvaranje baznog povjerenja prema okolini i osobama s kojima se susreće. „Bazno povjerenje koje dijete razvije u toku prve godine života daje mu osjećaj snage, moći, inicijative i olakšava trpljenje frustracija u kasnjem životu“ (Hitrec, 1991 :11). Tako dijete koje u krugu porodice usvoji neke od temeljnih vrijednosti bit će spremnije za obaveze i zadatke koje pred njega postavljaju kako škola kao odgojno-obrazovna institucija tako i drugi sistemi koji ga okružuju.

U pripremi djeteta za ulazak u obrazovni sistem važan je individualni pristup roditelja ali i odgojni stilovi koje primjenjuju. Tako će djeca iz porodica u kojima se primjenjuje autoritativni odgojni stil biti pripremljena za školu i školske obaveze, jer su roditelji razvijali kod njih pozitivne osobine, djeca će postati društveno odgovorna, spremna na suradnju s drugima, samopouzdana kao i spremna za učenje. Djeca iz porodica u kojima se primjenjuje autoritarni stil osjećat će se obično potištена, nesretna, nezainteresirana, neodgovorna te neće biti spremna na komunikaciju, što će im otežati prilagodbu na školsko okruženje. U porodicama u kojima se primjenjuje permisivni odgojni stil djeca su obično impulzivna i agresivna, pokazuju želju da budu u centru pažnje, te odsustvo kontrole i nizak stepen samostalnosti (Pašalić-Kreso, 2012). Roditelji koji primjene ove odgojne stilove mogu na adekvatan način pripremiti dijete za školu ili mu mogu dodatno otežati cijelokupan proces pripreme i stvoriti probleme u prilagodbi na školsko okruženje i obaveze koje mu nametne obrazovni sistem.

Veoma je važno da roditelji budu svjesni činjenice da se djeca unutar porodice međusobno razlikuju, te da svako dijete ne napreduje i ne razvija svoje sposobnosti istim tempom. U istoj porodici može da bude jedno dijete zrelo, a drugo nezrelo (Hrnjica, 1982). Djeca su međusobno različita te svatko od njih porodičnu atmosferu i uslove doživljava drugačije. Ono što će doprinijeti adekvatnom sazrijevanju djeteta zasigurno su dobri odnosi između članova porodice, koji će djetetu pomoći da se bolje razvije i dostigne nivo zrelosti prilikom polaska u školu te uspješno usvaja znanja i sposobnosti za napredovanje u dalnjem obrazovanju. Da bi se dijete spoznajno bolje razvijalo „djetetu je potrebno osigurati uvjete u okolini koja će mu omogućiti razvoj procesa obrade i podataka: obraćanje i zadržavanje pozornosti, pamćenje, primjenu najučinkovitijih strategija pamćenja, učenja i rješavanja problema“ (Starc i sur., 2004 :21). Prema suvremenim spoznajama za takav razvoj je potrebna sigurnost, ljubav okoline i odsustvo straha i stresa, kako bi se dijete pravilno razvijalo i steklo potrebne navike za daljnji život i aktivnosti koje će obavljati.

Iako su roditelji uglavnom zabrinuti kako će njihovo dijete funkcionirati u školskoj sredini, kako će se prilagoditi zahtjevima škole, hoće li će steći nova poznanstva, potrebno je da znaju da za sve postoji određeno vrijeme. Tako da bi se dijete uspješno prilagodilo školskom okruženju i postizalo uspjeh važno je da ga roditelji ne opterećavaju, ne vrše pritisak na njega jer u suprotnom to može stvoriti negativan stav djeteta prema školi i obrazovanju te odraziti se na njegov cijelokupan razvoj. Kako bi lakše prihvatile pravila koje nameće obrazovni sistem i škola kao institucija, dijete je potrebno postepeno učiti što mu je dopušteno a što ne smije učiniti. Tako ono stječe i osnovni pojam o svojim pravima i pravima drugih, pa će kasnije biti spremno da lakše podnese činjenicu da je sloboda svakoga čovjeka ipak ograničena društvenim zakonima i odredbama.

Krajem prošloga vijeka nepovoljne društvene promjene snažno su se odrazila na sve segmente društva, ostavljujući posljedice sve do danas. Porodica se tako našla na direktnom udaru tranzicijskih procesa, suočavajući se s brojnim izazovima koji narušavaju njenu funkcionalnost. U ovakvoj situaciji porodice sve teže obavljaju svoju ulogu i zadatke, a stare vrijednosti i norme su degradirane. Iako je obrazovanje djece jedno od fundamentalnih prava svakoga djeteta, mnoge porodice su izložene brojnim problemima koji dovode u pitanje mogućnost njegova uspješnoga ostvarivanja, te tako se djetetu uskraćuje prilika za uspješan rast i napredak u budućnosti.

Ono s čime se većina porodica u našem društvu suočava su financijski i materijalni problemi koji proizilaze uslijed siromaštva, nezaposlenosti kao i nemogućnosti ostvarivanja minimuma socijalne sigurnosti. Porodice suočene s ovim problemima postaju socijalno ugrožene te nisu u mogućnosti svojoj djeci osigurati adekvatne uslove za pravilno pohađanje škole i postizanje uspjeha te višega nivoa obrazovanja. Tako za većinu roditelja koji se suočavaju s ovim problemom, obrazovanje djece predstavlja iznimno težak i skup proces, s obzirom na njihove materijalne mogućnosti. Djeci iz ovih porodica najčešće su uskraćene prilike za kvalitetno i adekvatno obrazovanje kao i dostupnost nužnih pratećih sadržaja koji samo obrazovanje upotpunjuju. Primanja koja mjesечно ostvaruju u usporedbi s izdatcima za jedno dijete koje pohađa školu govore o tome kako je školovanje i mogućnost ostvarivanja prava na obrazovanje svakoga djeteta u današnjima okvirima našega društva u svakome smislu veliki izazov. Pored toga u koliko je u porodici broj djece koja se školjuju veći, javlja se disproporcija između potreba i mogućnosti roditelja u procesu školovanja djeteta. Mnogi su roditelji tako suočeni s pritiskom da izađu na kraj s izdatcima neophodnim za školovanje djece.

Porodice u kojima su izraženi problemi nedostatka finansijskih i materijalnih sredstava, uslijed čega se javlja i siromaštvo, stvaraju kod djece probleme u razvoju jezičnih, komunikacijskih i socijalnih vještina, kao i sposobnosti računanja i postizanja samokontrole, što se smatra ključnim komponentama za postizanje ranog uspjeha i spremnosti djeteta za školovanje. Ostvarivanje određenog stupnja funkciranja koji će djetetu omogućiti da primjereno odgovori na školske zahtjeve i postigne adekvatan uspjeh u ovim porodicama će biti otežano, te mnoga djeca tako mogu ostati uskraćena za mogućnost uživanja jednoga od svojih temeljnih prava.

S obzirom na to da se u današnje vrijeme veliki broj porodica suočava s ovim problemom, koji naročito ostavlja posljedice na djecu, nužno je ukazivati i na njihove moguće doprinose školskim i životnim ishodima. Štetni učinci koji proizilaze iz prilika koje vladaju u porodici, ostavljaju veliki trag u ranom razdoblju života djeteta, te presudni su za formiranje vještina i sposobnosti važnih za postignuće djeteta u školi te njegov daljnji napredak u budućnosti. Djeca iz porodica u kojima su prisutni problemi, nerijetko su ograničena već na početku svoga školovanja i teško nadoknađuju te zaostatke u postizanju i održavanju pozitivnih rezultata i uspjeha za vrijeme svoga obrazovanja. Razlike u mogućnostima koje postoje u porodicama na početku školovanja svakoga djeteta imaju tendenciju da se nastave te tako određuju daljnji tijek djetetova obrazovanja i kasnjega razvoja. Brojna djeca nemaju pristup kvalitetnom obrazovanju i mogućnosti za postizanjem dobrog uspjeha, upravo zbog lošeg socijalnog i ekonomskog statusa njihovih porodica. Neophodno je i važno posvetiti pažnju svakome čimbeniku koji određuje prilike i status porodice i kao takav utječe na njenu spremnost da djetetu osigura uslove za ostvarivanje prava na obrazovanje i postizanje uspjeha na svim razinama školovanja.

2.2. Socio-ekonomiske prilike i uspjeh djeteta u školi

Postoje mnogobrojni istraživači koji su se bavili utjecajem socioekonomskog statusa porodice na uspjeh djeteta, poput Congera i suradnika, 2002; McNeala, 2001; Sirina, 2005; Šimića, 2010. te mnogih drugih. Različite varijable i faktori stavljuju se u modele istraživanja, uspoređuju se zemlje i škole, u odnos se stavljuju porodica, škola, društveni status i financijske mogućnosti. Ispituju se razne metode utjecaja socioekonomskog stuatusa na uspjeh učenika i u svakom se istraživanju pojedine varijable dodaju, a pojedine izbacuju iz modela kako bi se dobio što relevantniji podatak. Većina autora nalazi vezu između višeg socioekonomskog statusa i boljeg uspjeha učenika (Gregurović, 2010; Morgan, Farkas, Hillemeier i Maczuga, 2010; Dr. Lam, 2014.), ali postoje i istraživanja u kojima nema poveznice između navedenih dvaju faktora (Obasi, 1999; White, 1982, Čudina Obradović, 1995).

Isto tako, mnogobrojna se istraživanja razlikuju, čak su i kontradiktorna, a razlog tome najvećim su dijelom vrijeme i države u kojima se provode. U nekim državama se još uvijek jako cijene porodične vrijednosti pa djeca iz tih zemalja imaju veliku ovisnost o roditeljima, dok se u određenim državama upravo prema socioekonomskim prilikama i stvaraju učenici različitih profila, do onih koji zbog smanjenih financijskih mogućnosti imaju slabiji uspjeh i obrnuto.

2.2.1. Karakteristike i specifičnosti odgoja unutar porodice i škole

U većini zemalja osoba se prestaje smatrati djetetom nakon navršenih 18 godina ili nakon završene škole. U tom razdoblju s jedne strane na dijete, njegovo obrazovanje i odgoj, utječu roditelji i porodica, a s druge strane škola kao obrazovna ustanova te učitelji i ostali učenici s kojima je dijete svakodnevno u kontaktu. Dijete istodobno odgajaju i roditelji i učitelji jer podjednako vremena provode s njima. Također, na djetetov odgoj utječu i rodbina i prijatelji njegovih roditelja, kao i ostala školska djeca i osobe u školskom sistemu, poput pedagoga, psihologa, socijalnog radnika . Iz navedenoga slijedi da se i porodični odgoj i školski odgoj razlikuju te imaju drugačiji utjecaj na dijete i njegov školski uspjeh.

Porodica je mala skupina ljudi u kojoj svi članovi zadovoljavaju brojne biološke, psihološke, socijalne i odgojno-obrazovne potrebe te razvijaju osobnost (Mušanović, Rosić, 1997. :118). Porodica kao ljudska zajednica ima primarnu zadaću odgojiti dijete u duhu društvenih i etičkih vrijednosti. Osnovne funkcije porodice su reprodukcija, osiguravanje ekonomске sigurnosti, održavanje urednih odnosa među svojim članovima, socijalizacija i emocionalna podrška (Rosić, Zloković, 2002). Kroz godine se struktura, funkcija i veličina porodice neprestano mijenjaju. Može se ustanoviti razlika tradicionalnih porodica, koju čine otac koji radi, majka koja vrijeme provodi u domu sa djecom te ostali članovi uže i šire porodice, od modernih porodica koje osim ove tradicionalne strukture mogu biti porodice samohrane majke, izvanbračne veze, te porodice razvedenih brakova.

Ono što školu razlikuje od porodice jest to što porodica ne radi razlike među djecom, a u školi se na principu ocjenjivanja djeca definiraju kao uspješna ili manje uspješna. Škola je mjesto planiranog i svrhovitog procesa učenja u kojem se socijalni subjekti (učenici) razvijaju prema poželjnном pravcu. Za razliku od sociološkog određenja, pedagoško određenje daje prvenstvo različitim pedagoško-didaktičkim aktivnostima, kao što su: socijalizacija, vođenje, usmjeravanje, podučavanje, učenje i nastava (Vrcelj, 2000. :26). I porodica i škola svojevrsno utječu na uspjeh i daljnji razvoj djeteta. Porodica je ta koja djetetu daje pažnju i ljubav, dok je škola ta koja djetetu daje znanje od kojega će jednog dana moći samo djelovati i raditi i daje mu osjećaj da je dio jedne velike zajednice u kojoj će jednog dana samo živjeti i doprinositi. Porodica je ta od koje dijete mora dobiti podršku za rast i razvoj, a škola je ta koja djetetu daje usmjerenje za život i rad.

2.2.2. Školski uspjeh

Pod školskim uspjehom podrazumijeva se uspješan razvoj osnovnih životnih vještina, savladavanje školskih sadržaja, te prilagođavanje učenika socijalnoj sredini (Zloković, 1998., McCoy i sur., 2005., Beabout, 2006). Uz ostale pokazatelje školskog uspjeha, opći školski uspjeh i zaključne ocjene iz pojedinih predmeta predstavljaju osnovnu mjeru i odraz izvršavanja zadaća i kakvoće rada učenika tokom školske godine (Jokić, Ristić Dedić, 2010.). Vrcelj smatra kako su uspjeh uopće i školski uspjeh, „neuhvatljivi“ i difuzni pojmovi i u tom slučaju dolazi do pokušaja njihova definiranja (1996). Školski uspjeh vrlo je varijabilna i relativna kategorija (Vrcelj, 1996. :14). Vrcelj također uočava kako u mnogobrojnim definicijama školskog uspjeha dolazi do miješanja dvaju osnovnih kriterija, odnosno uzima se

razina realizacije zadataka nastave ostvarenih nastavnom djelatnošću, dotičući se se pritom i promjena koje se događaju kod učenika (1996). U istraživanju obrazovnih uspjeha jedno od pitanja jest u kojoj se mjeri i na osnovi kojih osobina učenika, obilježja porodice, škole ili šire socijalne okoline može predvidjeti školski uspjeh (Babarović, Burušić Šakić, 2010). Prediktori školskog uspjeha su mnogobrojni, a najčešće ih se može svrstati u tri veće skupine: individualni, porodici i okolinski (Škrokov, 2014. :7).

2.2.2.1. Faktori školskog uspjeha učenika

Provjeravanje znanja stalno je prisutna društvena funkcija i stara je gotovo koliko i društvo (Vrcelj, 1996. :16). I danas je provjeravanje znanja prisutno u školi, gdje se školski uspjeh iskazuje ocjenom. Školska ocjena nerijetko se uzima kao karakteristika na temelju koje se donose drugi, implicitni zaključci o osobi – o njezinoj inteligenciji, ličnosti, uspješnosti ili neuspješnosti. Može se reći da se ona uzima kao društveni reprezentant te da se na temelju ocjena iskazuje napredovanje i društvena promocija. Cilj ocjenjivanja ne bi trebalo biti razvrstavanje učenika prema uspjehu, već pomoći učeniku i nastavniku da usmjere pažnju i aktivnosti na vidljive propuste i nedostatke (Galić, 2013).

Školski je uspjeh nešto što u velikoj mjeri određuje način i smjer cjelokupnog života svakog pojedinca. Stoga je jedan od najznačajnijih događaja u psihologiji bio upravo razvoj skale inteligencije pomoći koje se nastojao predvidjeti školski uspjeh kod djece. Skala inteligencije razvijena je početkom 20.st., a od tada do danas provedena su brojna istraživanja kojima se nastojala ispitati povezanost uspjeha, na različitim mjerama školskog uspjeha, i nekih vanjskih faktora. Školski se (ne)uspjeh ne može lako opisati i ne postoji jedan specifičan faktor koji je zaslužan za školski uspjeh ili neuspjeh. Međutim, važno je napomenuti da na stavove učenika prema školi i učenju, njegovu motivaciju i osjećaje može u velikoj mjeri utjecati porodica, posebice roditelji. Važno je da roditelji ovdje prepoznaju svoju ulogu te da svojim interesom i uključenošću u obrazovanje svog djeteta potaknu odgovornost i marljivost kod svojih školaraca što će potom zasigurno uroditи uspjehom.

Na školski uspjeh učenika utječe puno toga. Njegova inteligencija, učitelj, razredno okruženje, ali svakako i porodično okruženje, odnosno socioekonomski status njegovih roditelja. Može se reći da je porodica primarni čimbenik socijalizacije djeteta pa kao takav svakako utječe na djetetov kognitivni, emocionalni i socijalni razvoj, ali i na uspjeh u školi.

Brojna istraživanja pokazala su da su sociodemografske karakteristike porodice, poput socioekonomskog statusa, strukture porodice, razvoda, karakteristika majke, veličine porodice i karakteristika susjedstva, povezane s školskim postignućem učenika (Obradović-Čudina 1995.).

U istraživanjima školskog uspjeha i faktorima koji na njega utječu prikupljaju se razni podaci, i to (OECD, 2010., Baucal, 2012. :7.):

- 1) Podaci o različitim faktorima koji mogu biti relevantni za postignuća:
  - a) Materijalni i obrazovni resursi kojima porodica raspolaže;
  - b) Stav učenika prema učenju,
  - c) Motivacija za učenje,
  - d) Strategije i navike u vezi sa učenjem;
  - e) O sposobljenost učenika da primjenjuje suvremene informatičke tehnologije i doprinos
  - f) Škole informatičkoj pismenosti;
- 2) Podaci o različitim aspektima funkcioniranja škole kao što su:
  - a) Karakteristike nastavnika (nivo obrazovanja, profesionalna motivacija, stilovi rada),
  - b) Veličina razreda,
  - c) Sastav razreda (homogenost ili heterogenost),
  - d) Klima u učionici i školi,
  - e) Odnos nastavnika prema učenicima,
  - f) Osjećaj pripadanja školi,
  - g) Školska anksioznost;
- 3) Podaci o materijalnim resursima kojima škola raspolaže:
  - a) Načinu financiranja (državna ili privatna),
  - b) Procesu upravljanja i donošenja odluka,
  - c) Uključenosti roditelja u procese i odlučivanje u školi.

Postoji nekoliko različitih teorija školskog uspjeha, pa tako Cattel školski uspjeh definira kao rezultat intelektualnih sposobnosti motivacije i crta ličnosti (Zloković, 1998. :98). Delač i Kozarić ga definiraju kao stepen postizanja znanja i vrijednosti koja su propisana nastavnim planom i programom (2010).

Kao jedan od važnih preduslova školskog uspjeha Zrilić ističe inteligenciju, ali i neke druge faktore poput: konativnih osobina (volja, upornost i marljivost), afektivnih osobina (emocionalna inteligencija i empatija) te motivacije (2005). Grgin (1999.) naglašava i važnost verbalnih sposobnosti za školsko postignuće jer se pokazalo da redovito učenici koji imaju bogatiji rječnik i jezično znaju oblikovati naučene sadržaje, imaju i bolje ocjene (Zrilić, 2005., :126). Školskim uspjehom učenik stvara sliku o sebi koja može biti pozitivna ili negativna. Kroz razna provjeravanja, ocjenjivanja i vrednovanja dolazi se do školskog uspjeha. Prikupljanjem podataka kroz duži period vrši se redovno provjeravanje. Ocjenjivanje je razvrstavanje u određene kategorije, što je u našem školstvu skala od pet ocjena (odličan 5, vrlo dobar 4, dobar 3, dovoljan 2, nedovoljan 1).

Kyriacou (1995.) ocjenjivanjem zove svaku aktivnost u kojoj se prosuđuje učenikov uspjeh (Delač i Kozarić, 2010. :448). Kada se uzimaju u obzir uslovi u kojima su rezultati postignuti, onda govorimo o evaluaciji postignuća, odnosno vrednovanju. Uz ostale pokazatelje školskog uspjeha, Jokić i Ristić Dedić navode kako opći školski uspjeh i zaključne ocjene iz pojedinih predmeta predstavljaju osnovnu mjeru i odraz izvršavanja zadaća i kakvoće rada učenika tijekom školske godine (2010). Prema Babarović, Burušić i Šakić školska postignuća učenika ovise o obilježjima učenika, porodičnoj i socijalnoj okolini iz koje učenik dolazi, obilježjima učitelja te obilježjima škole (2009). Rečić u svojoj knjizi „Obitelj i školski uspjeh učenika“ govori o faktorima koji utječu na školski uspjeh, a to su: psihofizičke osobine učenika, porodica, škola i uža društvena sredina (2003).

Iz prezentiranog se može pretpostaviti da, osim socioekonomskog statusa u porodici, postoji niz drugih faktora koji utječu na uspjeh učenika. Isto tako, svako istraživanje na drugačiji način mjeri školski uspjeh. Netko mjeri uspjeh završenim osnovnoškolskim obrazovanjem bez obzira na ocjenu, dok netko uspjehom smatra najviše ocjene iz najvećeg broja predmeta koje učenik sluša u jednog školskoj godini. Pojedina su istraživanja vršena samo iz dva ili tri predmeta, dok su ostala istraživanja vršena na temelju svih predmeta i prosjeka svih ocjena. Kao što ne postoji točan opis socioekonomskog statusa, tako ne postoji ni univerzalan stav oko školskog uspjeha. Stoga nije čudno da se istraživanja razlikuju jer su korištene drugačije varijable i drugačije metode koje pojedine odnose stavljuju u korelaciju te na temelju toga dobivaju rezultat koji se podudara ili ne podudara s ostalim istraživanjima. Ono što je kod svih autora isto jest konstatacija da iza školskog uspjeha učenika svakako stoji nešto u pozadini, bio to roditelj, učitelj ili osobna motivacija.

2.2.2.2. Uloga porodice u školskom uspjehu učenika

„Obitelji funkcioniraju u okviru društveno-ekonomsko-kulturalnih prilika, stvarajući pri tome posebne uvjete za život i rad svojih članova“ (Vrcelj, 1996. :20). Od obilježja porodice kao najbolji prediktor školskog uspjeha u velikom broju istraživanja pokazao se socioekonomski status obitelji (SES). U različitim istraživanjima povezanosti školskog uspjeha i porodičnog socioekonomskog statusa korištene su različite mjere, poput obrazovanja i radnog statusa roditelja, prihoda porodice, položaja porodice na društvenoj ljestvici i slično, koje su u relativno visokoj međusobnoj korelaciji, no rezultati upućuju na jedinstven zaključak. Od sociodemografskih varijabli porodice najjači prediktor školskog uspjeha je obrazovanje majke, a od varijabli kojima se mjeri obiteljska interakcija osjećaj usamljenosti u porodici (Šimić, 2011. :45).

Djeca iz porodica niskog socioekonomskog statusa postižu lošije rezultate u školi od prosječnih i onih bolje stoećih (Sirin, 2005.; White, 1982). Istraživanja koje je provodio C. Jencks (1988.) pokazala su da porijeklo, odnosno porodična sredina, ima veći utjecaj na uspjeh nego kvocijent inteligencije (Vrcelj, 1996). Od ostalih obilježja porodice, utjecaj na školsko postignuće ima i broj braće i sestara. Rezultati nekih istraživanja ukazuju na lošiji školski uspjeh djece u mnogobrojnim porodicama (Eijck i De Graaf, 1995.; Jaeger, 2009). Jedno od objašnjenja nudi teorija smislene porodične poticajnosti (Blake, 1981.) prema kojoj djeca s više braće i sestara dobiju manje razvojnih poticaja od jedinaca ili djece koja imaju samo jednog brata ili sestru. Pretpostavka jest da roditelji imaju sve manje vremena i poticajnih sredstava za svako pojedino dijete u porodici s više djece (Škrokov, 2014. :8).

Prva istraživanja koja su provedena o utjecaju porodice na uspjehu u školi definirala su kvalitetu porodice kao socioekonomski status porodice. Prema jednom provedenom istraživanju postoje dva shvatanja porodičnih utjecaja na školsko postignuće djeteta (Čudina Obradović, 1995):

- 1) Prema Piagetu kognitivni razvoj posljedica djetetovih „akcija na predmet“ i glavni je zadatak roditelja da djetetu omogući uočavanje posljedica vlastite akcije;
- 2) Prema Vygotskom je zadatak porodice važniji i teži jer je djetetov kognitivni razvoj posljedica kvalitetne i organizirane socijalne interakcije.

Jedan je od važnih segmenata odgoja unutar porodice je pomoć i ohrabrvanje djeteta u razvoju vlastitih potencijala za učenje (Zloković, 1998. :104). Bitna uloga porodice u učenikovom uspjehu jest i sama struktura porodice, odnosno to živi li dijete s oba roditelja ili samo jednim, te veličina porodice. Brojne studije pokazale su kako je prvorodeno dijete uspješnije i u prednosti pred braćom i sestrama koji su rođeni kasnije. Zajonc (1976.) ističe veličinu porodice kao važan čimbenik jer djeca koja su rasla u većim porodicama imaju niži IQ od onih u manjim obiteljima (Zloković 1998).

Također, može se govoriti i o stilovima odgoja te emocionalnoj klimi u porodici kao važnim činiocima učenikova uspjeha jer gotovo sva istraživanja potvrđuju njihovu važnost za ponašanje i postignuće djeteta (Zloković, 1998. :108). Tako primjerice o roditeljskom stilu odgoja ovisi kako će se djeca odnositi prema školi, svojim obavezama, nastavniku, kako će se adaptirati u socijalnoj sredini, odnositi prema vršnjacima te kako će razvijati emocije (Zrilić, 2005). Situacija u porodičnom domu uveliko utječe na učenikovu sposobnost učenja, a time i na školski uspjeh. Za školski uspjeh važni su međusobni odnosi roditelja; međusobna ljubav, osjećaj da imaju zajedničke ciljeve i odsutnost zlostavljanja (Obradović-Čudina, 1995. :634). Prema rezultatima dobivenim u jednom istraživanju navodi se kako je ključ uspješnog braka koji proizvodi kvalitetno roditeljstvo u rukama muža; ako on voli ženu, doživljava brak kao zajedništvo i aktivno se angažira u rješavanju zajedničkih problema, žena će biti zadovoljna, u braku neće biti međusobnog zlostavljanja i djeca će napredovati u obrazovnom pogledu.

Jedne od prvih rezultata prikazao je Warner 1941. godine, koji je sa suradnicima intervjuirao stanovništvo Newburyporta i Massachusettса o načinu na koji provode slobodno vrijeme. Na temelju tog istraživanja utvrđen je kvalifikacijski sistem socijalnog statusa koji je nazvan socioekonomski status, a koji se ispitivao u odnosu na roditeljske stilove, stavove prema kazni, neovisnosti, uspjehu učenika itd. Neka istraživanja pak pokazuju kako je društvena sredina u ranijem djetinjstvu, kao i intelektualna stimulacija djece, važnija od socioekonomskog statusa roditelja (Zloković, 1998. :110).

U mnogim istraživanjima pronađen je značajan utjecaj porodice na uspjeh u školi. Tako je White (1982.) istraživanjem došao do povezanosti školskog uspjeha i roditeljskih stavova prema školi, učenju, čitanju, roditeljskih aspiracija za dječje napredovanje i slično (Delač i Kozarić, 2010. :448).

Istraživanja provedena u Americi o aktivnostima u slobodnom vremenu djece i njihovoj povezanosti s uspjehom u školi pokazala su da djeca koja neorganizirano provode slobodno vrijeme, bez angažmana roditelja, imaju lošije ocjene u školi (Zrilić, 2005).

Dobar roditelj iskoristit će svoj utjecaj da pozitivno motivira svoje dijete te će zajedno s djetetom istraživati razne mogućnosti koje su pred njim. Pritom će voditi računa o djetetovim razvojnim i emocionalnim potrebama i neće biti usmijeren na zadovoljenje vlastitih potreba "kroz" svoju djecu. Nađu li se roditelj i dijete u situaciji da je dijete postiglo nešto lošiji uspjeh u školi ili da uspjeh u školi stalno slabi, a uzrok tome roditelj ne nalazi u nekom stresnom događaju, smrtnom slučaju u obitelji, promjeni okoline i slično, možda je djetetu potrebna pomoć u organizaciji radnog okruženja, dnevnog rasporeda ili se dijete ne služi dobrim tehnikama učenja. Najčešće se takav pad za jednu do dvije prosječne ocjene događa u petom razredu osnovne škole ili u prvom srednje, kada dijete mijenja učiteljicu i razredno odjeljenje te školu, a uz to u tim razdobljima dolazi i do razvojnih promjena (vrijeme sazrijevanja). U takvim slučajevima iznimno je važna suradnja roditelja i djeteta, kao i prihvaćajući, neokrivljavajući stav. Roditelj treba pomoći djetetu da ispravi loše ocjene te da ne dobije nove lošije (www.zdrav-zivot.com.hr).

Porodica, bilo da je čini jedan roditelj ili više djece, svakako ima veliku ulogu u postignuću djeteta u školi. Kao što postoji razlika od porodice do porodice, tako je i razlika i u uspjehu učenika. Ponekad jedan roditelj može puno više pomoći djetetu u ostvarenju boljeg uspjeha nego oba roditelja skupa. Nekada si braća ili sestre međusobno mogu više pomoći u rješavanju nekih školskih zadataka nego što to može roditelj. Prednost je ipak kod majki, one su te koje imaju više razumijevanja i više vremena za dijete te će nerijetko biti značajnije kod ostvarivanja uspjeha djeteta nego očevi. No odnosi unutar porodice faktori su koji jako utječu na razvoj djeteta. Ako u porodici vlada pozitivna i zdrava atmosfera, naravno da će i dijete biti sretnije i postići bolji uspjeh.

2.2.2.3. *Obrazovanje roditelja kao faktor školskog uspjeha djeteta*

Kritike ekonomskih modela ističu da je utjecaj ekonomске moći porodice samo prividan te da pravi utjecaj zapravo imaju inteligencija i obrazovanje roditelja. Ono što je važno istaknuti kao samu temu kojom se rad bavi, jest uloga socioekonomskog statusa porodice i njen utjecaj na uspjeh djece u školi, koji je indirektno povezan i sa obrazovanjem roditelja.

Školska sprema roditelja pokazuje značajnu povezanost s uspjehom djece u školi. Djeca obrazovanijih roditelja postižu u prosjeku bolje rezultate u školi (Bowey, 1995.; Luster i McAdoo, 1996.; Rečić, 2003.; Smith i Dixon, 1995). Obrazovanje roditelja može djelovati na školski uspjeh djeteta na više načina, preko roditeljskog odnosa (manje obrazovani roditelji češće pokazuju autoritarni stil roditeljstva (Lacković-Grgin, 1977.; Spera, 2005.), postupaka odgoja, roditeljske uključenosti, najšire rečeno, preko govornih i iskustvenih poticaja u porodici (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Obrazovaniji su roditelji u većoj mogućnosti osigurati bolje mogućnosti obrazovanja, pomagati djetetu u učenju te im na taj način prenijeti kognitivne kompetencije. Postavljanjem većih zahtjeva pred dijete, prenošenjem stavova i uvjerenja o važnosti školovanja te uključenošću u proces obrazovanja i saradnjom sa školom obrazovaniji roditelji utječu na uspjeh svoje djece u školi (Noack, 2004). Obrazovani roditelji postavljaju pred djecu veće zahtjeve, brže uočavaju i ispravljaju pogreške u odgoju te bolje sarađuju sa školom. S druge strane, živeći u obrazovanijoj sredini, djeca su snažnije motivirana za stjecanje obrazovnih i kulturnih dobara (Bedeniković, 2009). Istraživanja pokazuju da stepen obrazovanja i oca i majke ima značajnu ulogu u obrazovnom i profesionalnom uspjehu mlađih (Ilišin, 2013.). Istraživanja posebno naglašavaju važnost obrazovanja majke, budući da je ona najčešće više nego otac uključena u svakodnevne školske aktivnosti djeteta (Markuš, 2005., Šimić, 2011). Karakteristike roditelja utječu na opće porodične odnose i interakciju roditelj-dijete (stil roditeljstva i roditeljski postupci), a oni utječu na karakteristike učenika (ciljevi, vrijednosti, motivacija, strategije učenja). S druge strane, karakteristike učenika u direktnom su odnosu sa školskim uspjehom (Šimić, 2011).

Socioekonomski položaj odnosno status mlađih predstavlja pozadinu za razvojne ishode pojedinaca i oblikovanje njihove vrijednosno-stavovske strukture, pri čemu je roditeljsko ulaganje vremena, financijskih resursa i ljudskog kapitala u obliku vlastitog znanja i poznanstava značajna komponenta aktualnog i budućeg društvenog položaja mlađih. U modernim društvima životne šanse i socioekonomski položaj pojedinca u velikoj mjeri ovise

o njegovim obrazovnim postignućima, zbog čega se na obrazovni sustav gleda kao na alokacijski mehanizam za različite socioekonomske položaje (Ilišin, 2013). Realno je pretpostaviti da će današnja generacija mladih u konačnici biti obrazovanija od svojih roditelja što znači da će dio njih u tom pogledu napredovati na socijalnoj ljestvici (Ilišin, 2013). Također, obrazovanje roditelja može utjecati i na veličinu kućanstva i distribuciju obrazovnih šansi između braće i sestara te na okolinu u kojoj djeca provode svoje djetinjstvo i adolescenciju, oblikujući njihove ukuse i preferencije (Feinstein i dr., 2004). Utjecaj socioekonomskog statusa obitelji proteže se i izvan ovih okvira, na što upozorava M. Marmot (2005.), govoreći kako zdravlje slijedi socijalni gradijent, što naziva «statusnim sindromom» a njegovi nalazi potvrđuju da što je stepen obrazovanja viši, vjerojatnije je da će ljudi duže živjeti i biti zdraviji (Ilišin, 2013).

Babarović (2014.) smatra da je obrazovni status roditelja bitan prediktor uspjeha djeteta jer što je razina obrazovanja oca i/ili majke viša, povećava se vjerovatnost višeg obrazovnog uspjeha, pri čemu ističe veći utjecaj majke. Postavljanjem većih zahtjeva pred dijete, prenošenjem stavova i uvjerenja o važnosti školovanja te uključenošću u proces obrazovanja i suradnjom sa školom, obrazovaniji roditelji utječu na uspjeh svoje djece u školi (Šimić, 2011.). Feinstein (2004.) smatra kako obrazovanje roditelja može utjecati i na veličinu kućanstva i distribuciju obrazovnih šansi između braće i sestara te na okolinu u kojoj djeca provode svoje djetinjstvo i adolescenciju, oblikujući njihove ukuse i preferencije (Ilišin, 2013).

Rezultati istraživanje koje su proveli Pavić i Vukelić upućuju na zaključak da su i obrazovne ambicije (namjera nastavka školovanja) i ostvareni obrazovni rezultati (dolazak do posljednje godine studija) povezani s obrazovanjem roditelja, što upućuje na njihovu društvenu strukturiranost, tj. na moguće postojanje obrazovnih nejednakosti u obrazovnom sistemu (Pavić, Vukelić, 2009). Obrazovanje roditelja u svakom pogledu pridonosi boljoj i kvalitetnijoj učinkovitosti porodice i škole, suradničkim odnosima i raznim modelima komunikacijske ravnopravne suradnje (Rosić, Zloković, 2003). Obradović-Čudina (1995.) navodi kako su obrazovaniji roditelji u većoj mogućnosti osigurati bolje mogućnosti obrazovanja, pomagati djetetu u učenju te im na taj način prenijeti kognitivne kompetencije.

2.2.2.4. Socioekonomski status i školski uspjeh

Socioekonomski status definisan je prema trenutnim finansijskim primanjima porodice, kvalifikacijama roditelja (najvišoj postignutoj obrazovnoj razini) i statusu koji se vezuje uz pojedina zanimanja (Brown, Fukunaga, Umemoto, & Wicker, 1996, prema Ivanović i Rajić-Stojanović, 2012. :4). Socioekonomski status često se mjeri kombinacijom obrazovanja, prihoda i zanimanja. Obično je koncipiran tako da mjeri visinu društvenog položaja ili klasu pojedinca ili skupine. Kad se posmatra kroz pojam društvene klase, naglašena je privilegija, moć i kontrola. Nadalje, socioekonomski status kao kontinuirana varijabla otkriva nejednakosti u pristupu i raspodjeli resursa. Relevantan je za sve domene ponašanja i društvenih znanosti, uključujući istraživanje, praksu, obrazovanje i zagovaranje (www.apa.org.com).

Socioekonomski status apstraktan je pojam koji se sastoji od više elemenata, od kojih se u društvenim naukama najčešće spominju tri, i to: materijalno stanje, stepen obrazovanja i zaposlenost (Vončina 2013: 7). Materijalno stanje može se procjenjivati prema visini dohotka (prihodi od rada ili imovine, socijalni transferi) i prema bogatstvu (materijalna dobra, finansijska imovina i prava) kojima neko raspolaze. Nejednakosti u materijalnom stanju mogu se kvantificirati na različite načine, a za nejednakosti u dohotku često se koristi Ginijev koeficijent koji uzima u obzir cijelu raspodjelu dohotka, a može poprimiti bilo koju vrijednost u rasponu od 0 do 1. Kada bi postojala savršena jednakost (tj. kad bi svaka osoba imala jednak dohodak), Ginijev koeficijent bi bio 0. Što je vrijednost bliža 1, to je dohodovna nejednakost veća. To i nije neobično jer su visina dohotka i dohodovna nejednakost bitno različiti koncepti koje ne bi trebalo poistovjećivati. Visina dohotka značajka je osobe kao pojedinca te u velikoj mjeri proizlazi iz stepena obrazovanja, vještina i napora koje pojedinac ulaže u ostvarivanje dohotka. S druge strane, dohodovna nejednakost značajka je društvenog sustava te proizlazi iz historijskog, političkog i gospodarskog konteksta (Vončina, 2013: 7). Stepen obrazovanja, koji je drugi ključan element socioekonomskog statusa, povezan je s visinom dohotka i radnim statusom. Visokoobrazovane osobe su na tržištu rada u prednosti nad osobama s nižim stepenima obrazovanja, rjeđe su nezaposlene, a češće su zadovoljne svojim poslom. Također u projektu imaju veće dohotke i veću ukupnu ekonomsku sigurnost. Isto tako, obrazovanje povećava društvene i psihološke resurse, uključujući i osjećaj kontrole nad vlastitim životom i sposobnost suočavanja sa životnim problemima (Vončina, 2013). Treći ključni element socioekonomskog statusa, jasno povezan s materijalnim stanjem i izobrazbom, jest radni status. On se može definisati na dva načina, na temelju oblika i stupnja sudjelovanja na tržištu rada te

prema vrsti zanimanja. Prema prvoj podjeli, osoba može biti stalno zaposlena, privremeno zaposlena, zaposlena na skraćeno radno vrijeme, kućanica, nesposobna za posao zbog invaliditeta, nezaposlena, u procesu školovanja, u vojsci ili u ustanovi poput zatvora. Druga podjela, prema vrsti zanimanja, općenito se odnosi na stepen zaposlenja definisan kroz obrazovanje i visinu prihoda koje ono podrazumijeva, ali i kroz druge varijable poput stepena fizičkog rada, repetitivnosti, opasnosti na radu, potrebe za nadzorom te složenosti poslova koji se obavljaju (Vončina, 2013).

Razlike u socioekonomskom statusu nastoje se objasniti različitim teorijama, a dominantne su teorija društvene mreže, materijalna teorija i obrazovna teorija (Bartley, 2004, prema Vončina 2013). „Teorija društvene mreže zasniva se na opsegu potpore i veličini društvene mreže kao glavnom pokazatelju nečijeg socioekonomskog stanja. Materijalna teorija u svojoj osnovi govori da je materijalno stanje glavni pokretač i uzrok nastanka nejednakosti u zdravlju, dok obrazovna teorija najveću pozornost daje obrazovanju, bez obzira na materijalno stanje osobe“ (Vončina, 2013: 13). Razlike u socioekonomskom statusu složen su problem i upravo iz tog razloga postoji sve više teorija kojima se one pokušavaju objasniti, a sve u svrhu smanjenja nejednakosti u socioekonomskom statusu. Najznačajniji čimbenici koji utječu na djecu uključuju porodicu, društvo i školu. Kvaliteta tih čimbenika može imati dubok utjecaj na djecu u smislu pozitivne ili negativne prilike za vođenje uspješnog života. Jedan od najvažnijih čimbenika u određivanju kvalitete života jesu primanja unutar porodice posebno zato što je sve više jednoroditeljskih porodica, posebno onih u kojima je roditelj majka pa imaju niža primanja nego porodice s dva roditelja. Veće stope sudjelovanja zaposlenosti majki kod porodica s dva roditelja pomogle su u održavanju i povećanju primanja, ali su također stvorile stres unutar porodice i poteškoće u brizi za nadzor djece. Iako postoji jaka korelacija između jednoroditeljskih i porodica s niskim primanjima, teško je razlučiti njihove učinke jer oba čimbenika utječu na uspjeh djece (Nacionalno vijeće za istraživanje, 1995). Stres uzrokovani visinom primanja može umanjiti emocionalnu dobrobit roditelja koja može imati izravne i neizravne negativne učinke na djecu. S jedne strane djeca odrastaju u porodici pod tzv. ekonomskim stresom ili, s druge strane, djeca koja odrastaju s jednim roditeljem mogu biti pod slabijim nadzorom te na taj način stići samostalnost prerano (Dornbusch i sur. 1985).

Socioekonomski status jedan je od najčešće istraživanih konstrukata u društvenim naukama. Utjecaj socioekonomskog statusa na obrazovno postignuće tema je koja je inspirisala brojne naučnike 40-ih te posebice 60-ih godina prošlog stoljeća, a pritom je značajna povezanost socioekonomskog statusa s obrazovnim postignućem vjerojatno najrepliciraniji nalaz istraživanja koja se provode diljem svijeta (Gregurović, Kuti, 2010.). Interes istraživača za istraživanje socioekonomskog statusa nije jenjavao godinama iako nikada nije postignut konsenzus o tome što on zapravo predstavlja. Prema nekim autorima socioekonomski status predstavlja mjeru definisanu razinom resursa ili prestiža u odnosu na druge. Mjeri se na različite načine, najčešće preko prihoda, stepena obrazovanja, zanimanja ili statusa na radnom mjestu. Mjere zasnovane na resursima odnose se na materijalnu i društvenu imovinu, prihode te stepen obrazovanja (Gallo i Mathews, 2003., Škrokov, 2014). Razlog velikog interesa istraživača za socioekonomski status jest veliki utjecaj koji on ima na opće funkcioniranje pojedinca. Poznato je da pojedinci višeg socioekonomskog statusa imaju bolje fizičko i mentalno zdravlje od pojedinaca nižeg socioekonomskog statusa. Pojedinci s nižim socioekonomskim statusom izvještavaju o većoj izloženosti stresnim životnim događajima i o jačem utjecaju tih događaja na fizičko i mentalno zdravlje nego pojedinci višeg socioekonomskog statusa (Škrokov, 2014).

2.2.2.4.1. Povezanost socio-ekonomskog statusa porodice sa školskim uspjehom

Čini se da socioekonomski status na školsko postignuće utječe dvojako, direktno preko ekonomske moći i indirektno preko roditeljskih postupaka. Model porodične investicije (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.) objašnjava direktan utjecaj socioekonomskog statusa na školski uspjeh. Ekonomска moć porodice utječe na mogućnost kupnje opreme i nastavnih materijala, osiguravanje putovanja, izleta, kurseva i sličnih oblika dodatnog podučavanja, što onda utječe na kognitivni razvoj, a samim tim i na školski uspjeh djeteta. Model porodičnog stresa prepoznao je da ekonomske teškoće i roditeljska percepcija ekonomskih teškoća utječu na emocionalne teškoće roditelja i roditeljske sukobe, što dovodi do promjena roditeljskog stila i odnosa ponajprije u smislu pomanjkanja topline, a povećanja strogosti prema djeci. Ovakvo "stanje" u porodici vodi k emocionalnim teškoćama djece i problematičnom ponašanju, a u konačnici i slabijem školskom uspjehu (Conger i suradnici, 2002). Ekonomске teškoće povezane s niskim socioekonomskim statusom vode k teškoćama u roditeljstvu, povećavaju obiteljske konflikte te vjerojatnost depresije roditelja (McNeal, 2001.).

„Ova, ali i neka druga istraživanja sugeriraju da socioekonomski status, odnosno sociodemografske karakteristike porodice imaju moderatorsku ulogu u odnosu roditeljskih ponašanja i školskog postignuća,“ (Šimić, 2010. : 36). U prilog tomu ide i istraživanje Loyda, Warnera i drugih koji su ispitivali socioekonomski status u odnosu na roditeljske stilove, stavove prema kazni, nezavisnost, uspjeh učnika i dr. i iz toga dobili podatak da nizak socioekonomski status korespondira s neuspjehom djeteta u školi, nižim intelektualnim sposobnostima, slabijim socijalnim vještinama itd. (Lindgren 1980, prema Zloković 1996). „Sposobnost da obrazovanje pruži dovoljno šansi učenicima koji žive u nepovoljnim socioekonomskim uvjetima da steknu one kompetencije koje će im omogućiti uspjeh u životu je ona kojoj bi trebala svakako težiti svaka država,“ (Baucal, 2012. : 10). Jedan od istraživača upravo taj zadatak države smatra najvećim idealom svakog modernog društva, jednako kao i načine na koje se on može ostvariti (Sirin, 2005). U prilog tomu govori i činjenica da su pojedini istraživači došli do spoznaje da socioekonomski status posredno ili neposredno utječe na svaku etapu obrazovanja pojedinca te da je, bez obzira na "besplatno" osnovnoškolsko i srednjoškolsko školovanje, socioekonomski status i dalje povezan s mogućnostima izbora škole, školskog programa i daljnog profiliranja učenika (Gregurović i Kuti, 2006). Među prvim istraživanjima kvaliteta porodice definira se preko njena socioekonomskog statusa koji čine ekonomski položaj porodice, obrazovni status oca, majke ili oba roditelja, opremljenost stana stimulativnim i kulturnim sadržajima ili organiziranost i strukturiranost kućnog života. Porodični socioekonomski status može imati utjecaja na djetetov razvoj tako što utječe na psihološko funkcioniranje roditelja pa tako i na razne aspekte odgoja, kao i na okruženje u kojem dijete odrasta, poput susjedstva, škole i prijatelja. Također smatra se kako socioekonomski status nije dobar samostalni prediktor školske uspješnosti te da se povezanost porodice i školskog uspjeha povećava kada se dodaju još neke sastavnice poput roditeljskih stavova o školi, učenju, čitanju, važnosti i vrijednosti obrazovanja, kao i roditeljske aspiracije za dječje napredovanje (Čudina-Obradović, 1995).

Kada se ispitivao odnos između socioekonomskog statusa porodice i učeničkog postignuća u školi, kao indikatori socioekonomskog statusa korištene su različite varijable: visina prihoda, zanimanje i zaposlenost roditelja, uvjeti stanovanja i sl. White je 1982. godine zaključio da je socioekonomski status, definiran tradicionalnim mjerama, pozitivno, ali slabo povezan s mjerama akademskog postignuća, dok su karakteristike obitelji poput porodične klime pokazale čvrstu povezanost sa školskim uspjehom (White 1982. prema Šimić, 2011). Steinberg i suradnici smatraju da se odnos između roditeljskog ponašanja i uspjeha djece u školi može

generalizirati na različite razine socioekonomskog statusa i strukture porodice, ukazujući da socioekonomski prilike porodice nemaju moderirajući efekt na taj odnos i naglašavajući veću važnost roditeljskog ponašanja (Šimić, 2011. : 35). Obasi 1999. u svom istraživanju nije pronašao nikakav utjecaj socioekonomskog statusa na akademsko postignuće učenika (Obasi 1999. prema Fan, 2012). U pojedinim je istraživanjima ustanovljena povezanost socioekonomskog statusa općenito s rezultatima iz fizike, kemije i/ili biologije, upućujući na pozitivnu vezu između višeg socioekonomskog statusa obitelji i višeg postignuća učenika u prirodoslovnim znanostima (Yildirim i Eryilmaz, 1999.; Young i Fraser, 1993.; Burstein i sur., 1980). Pritom treba naglasiti da su u navedenim istraživanjima korišteni različiti indikatori socioekonomskog statusa poput zanimanja roditelja, obrazovnog stupnja majke, obrazovnog stupnja oca, broja knjiga u kućanstvu te veličine obitelji (Gregurović, 2010).

Socioekonomski status posredno ili neposredno utječe na svaku etapu obrazovanja pojedinca. Uzore treba tražiti u finskom modelu obrazovanja koji omogućava jednakost šansi za sve učenike iz različitih porodičnih okruženja (Gregurović, 2010.). Istraživanja pokazuju da djeca iz porodica s niskim socioekonomskim statusom sporije razvijaju akademske vještine u odnosu na djecu iz porodica s višim socioekonomskim statusom (Morgan, Farkas, Hillemeier, i Maczuga, 2009). Akademske vještine, u korelaciji s porodičnim okruženjem u kojem vlada niska razina pismenosti i hronični stres, negativno utječu na buduće vještine djeteta. Školski sistemi s porodicima s niskim socioekonomskim statusom često su nedovoljno opremljeni te mogu negativno utjecati na akademski uspjeh učenika (Aitkens, Barbarin, 2008). Neadekvatno obrazovanje i povećana stopa prekida školovanja utječu na akademski uspjeh učenika. Poboljšanje školskog sistema i programi rane intervencije mogu pomoći pri smanjenu ovih faktora rizika, a pritom su povećana istraživanja o povezanosti između socioekonomskog statusa i obrazovanja jako bitna.

Manje je vjerojatno da će porodice s niskim socioekonomskim statusom imati finansijskih sredstava ili vremena pružiti djeci akademsku podršku. Međutim, roditelji s niskim socioekonomskim statusom mogu biti u mogućnosti priuštiti djetetu resurse kao što su knjige ili tehnička oprema te stvoriti pozitivne navike glede učenja i čitanja. Isto tako, možda zbog nižih primanja rade manje teške i stresne poslove te imaju više vremena za provođenje s djecom i podučavanje ili jedan roditelj ne radi pa tako može više vremena posvetiti djetetovu obrazovanju. Tome u prilog govori i činjenica da više studenata iz porodica s niskim socioekonomskim statutom postiže bolje rezultate na fakultetu (www.apa.org.com).

Osim porodičnih, i školski uvjeti mogu pridonijeti pozitivnim i negativnim utjecajima na obrazovanje učenika, ovisno o tome kakav status ima škola i u kojem se gradu nalazi. Škole u zajednicama s niskim socioekonomskim statusom pate od visoke razine nezaposlenosti, migracija, od najboljih kvalificiranih nastavnika i niskog obrazovnog postignuća. Nastavnikovo su dugogodišnje iskustvo i kvaliteta nastave u korelaciji s učenikovim postignućem. Ipak, manje je vjerojatno da će učenici u školama s niskim prihodima imati dobro kvalificirane nastavnike (www.apa.org.com). Istraživanja pokazuju da postoji povezanost između odnosa socioekonomskog statusa u porodici i njegovog utjecaja na uspjeh učenika. Pojedini istraživači tvrde da je socioekonomski status bitan i da direktno utječe na bolji ili lošiji uspjeh učenika, dok su pojedini istraživači došli do tvrdnje da socioekonomski status u porodici ne utječe na uspjeh učenika. Stoga ćemo u nastavku rada nastojati objasniti razlike između niskog i višeg socioekonomskog statusa u porodici.

2.2.2.4.2. Utjecaj niskog socioekonomskog statusa porodice na školski uspjeh učenika

Socioekonomski status porodice zasigurno utječe na mogućnost kupovine djeci osnovnih potrepština poput odjeće, obuće, hrane i nastavnih materijala te osiguravanje putovanja, izleta, kurseva i sličnih oblika dodatnog podučavanja, što sve utječe na kognitivni razvoj djeteta, a time i na školsko postignuće. Ukoliko porodica ima ekonomske teškoće, to utječe i na emocionalne teškoće roditelja i roditeljske sukobe, što dovodi do nezadovoljstva roditelja, promjene roditeljskog stila i odnosa prema djeci, a što rezultira nezadovoljstvom samog djeteta, problemima u ponašanju i time slabijeg školskog uspjeha. Niže su navedeni pojedini istraživači koji su u svojim analizama pronašli poveznicu između nižeg socioekonomskog statusa u porodici i slabijeg uspjeha učenika.

Školske karakteristike, u kombinaciji s ograničenim sudjelovanjem roditelja u obrazovanju učenika, mogu imati ozbiljne posljedice. Ne iznenađuje da u porodici s niskim primanjima učenici imaju smanjenu motivaciju te su izloženi puno većem riziku od neuspjeha u obrazovanju. Konkretno, u usporedbi sa svojim bogatijim kolegama, učenici iz porodica s niskim primanjima dobivaju niže ocjene, imaju niže rezultate na standardiziranim testovima i u mnogo više slučajeva padaju razred u srednjoj školi (www.ncbi.nlm.nih.gov).

Babarović (2009.) navodi kako se, promatrajući obilježja učenikove porodice, prilično jasno pokazalo da djeca iz porodica nižega socioekonomskog statusa u prosjeku u školi postižu slabije rezultate od djece iz obitelji boljega socioekonomskog statusa, iskazivano nizom pokazatelja kao što su objektivne mjere znanja, školske ocjene, ponavljanje razreda, nezavršavanje srednjih škola, manji ukupan broj godina školovanja i slično. Polazeći od pretpostavke da su učenici slabijeg socioekonomskog statusa u nepovoljnijem položaju prema ostalima, rezultati većine provedenih istraživanja ukazuju na to da škole nemaju mehanizme kojima kompenziraju razlike socioekonomskog statusa kod učenika, a koje naposljetu određuju i njihov školski uspjeh (Gregurović, Kuti, 2010. :181).

Dr. Lam (2014.) analizama je pokazao kako je velika važnost odnosa između socioekonomskog statusa i školskog uspjeha. Smatra kako su djeca lošeg socioekonomskog statusa u startu označena kao djeca "slabijih mogućnosti" te ih se tako tretira kroz školovanje. Time se ulazi u začarani krug i takvoj se djeci ne daje mogućnost napretka. Tu je od presudne važnosti uloga nastavnika koja na adekvatan način mora pružiti pomoć takvoj djeci.

McLoyd je 1998. godine sažela rezultate niza studija koji su pokazivali da su siromaštvo, niski socioekonomski status porodice i život u siromašnom susjedstvu prediktor slabijeg kognitivnog funkcionisanja, slabijeg školskog postignuća te povećavaju razinu psihosocijalnih problema djece (McLoyd 1998. prema Ajduković, 2012). Pokazalo se da između socioekonomskih poteškoća porodica i psihosocijalnog funkcioniranja djece stoje roditeljski postupci i izloženost roditelja većoj razini stresa (Ajduković, 2012).

McWhirter i suradnici (1998.) navode kako je niski socioekonomski status porodice povezan i s mentalnim zdravljem djece, narušenim odnosima roditelja i djece te većim rizikom za zlostavljanje i zanemarivanje djece od roditelja (McWhirter i suradnici, 1998, prema Ajduković, 2012). Wadsworth i suradnici (2005.) navode kako nizak socioekonomski status dovodi do hroničnog stresa, što predstavlja stalan izvor frustracije i demoralizacije te utječe na pojedinca čineći ga ranjivijim i osjetljivijim na svakodnevne stresne situacije, ali i stvara okolnosti u kojoj se spomenuto češće pojavljuje.

Conger i suradnici (2002.) kroz model porodičnog stresa naglašavaju da ekonomski teškoće i roditeljska percepcija ekonomskih teškoća utječu na emocionalne teškoće roditelja i roditeljske sukobe, što dovodi do promjena roditeljskog stila i odnosa u smislu pomanjkanja topline, a povećanja strogosti prema djeci te upravo takvo "stanje" u obitelji vodi k emocionalnim teškoćama djece i problematičnom ponašanju, a u konačnici i slabijem školskom uspjehu (Cogner 2002. prema Šimić, 2011).

McNeal (2001.) također naglašava da ekonomski teškoće povezane s niskim socioekonomskim statusom vode k teškoćama u roditeljstvu, povećavaju obiteljske konflikte, te vjerojatnost depresije roditelja (McNeal 2001. prema Šimić, 2011). Robins i suradnici (2014.) tvrde kako djeca iz porodica nižeg socioekonomskog statusa imaju tendenciju biti manje spremna na učenje pismenosti.

Rezultati Šimićevog istraživanja (2011.) ukazuju na neke rizične čimbenike školskog uspjeha: nizak socioekonomski status porodice, niska razina obrazovanja roditelja, posebice majke te radni status roditelja, posebice nezaposlenost oca, loša kvaliteta obiteljske interakcije, psihološka kontrola roditelja, nezadovoljstvo i osjećaj usamljenosti u porodici. Jedan dio utjecaja socioekonomskog statusa na uspjeh učenika jest posredovan preko školske anksioznosti i unutrašnje motivacije, no u većini slučajeva to čini preko školske anksioznosti. Učenici s niskim socioekonomskim statusom imaju viši nivo anksioznosti, što ima negativan utjecaj na njihova obrazovna postignuća. Ovo istraživanje tvrdi da se takva djeca osjećaju manje sigurno u školi, da više strepe i da su nesigurnija u sebe, posebno kada je u pitanju situacija ocjenjivanja. Ovo istraživanje potvrđuje nalaze drugih studija koje pokazuju da se učenici iz porodica s nižim socioekonomskim statusom osjećaju manje sigurnima u školi i da to može utjecati na njihova niža obrazovna postignuća (Baucal, Pavlović-Babić, 2009; Datcher, 1982; Finn, Rock, 1997; Johnson, Crosnoe, Elder, 2001; Kao, Thompson, 2003; Pavlović-Babić, Baucal, 2010; Voelkl, 1995; Willms, 2002).

Može se postaviti pitanje u kojoj je mjeri viši nivo anksioznosti učenika koji imaju niži socioekonomski status produktivan unutar škole kroz različite odnose u koje su djeca uključena ili izvan škole kroz odnos prema obrazovanju, školovanju i životnim aspiracijama koje se zajednički konstruiraju unutar poročice i unutar mreža socijalnih odnosa kojima djeca pripadaju. Drugim riječima, u kojoj je mjeri viša školska anksioznost odraz sociokulturnih procesa izvan škole (Boudon, 1974; Bourdieu, Passeron, 1990; Bruner, 1996.), a u kojoj mjeri se generira

unutar škole (Baucal, 2006; Chiu, Xihua, 2007; Lee, Burkam, 2002; Monseur, Crahay, 2008; Willms, 2006). Polazeći od prepostavke da su učenici nižeg socioekonomskog statusa u nepovoljnijem položaju prema ostalima, rezultati većine navedenih istraživanja između ostalog ukazuju na to da škole nemaju mehanizme kojima kompenziraju razlike prema socioekonomskom statusu kod učenika, a koje onda naposljetku određuju i njihov školski uspjeh (Arnett, 2004., Gregurović, 2010).

Prema svim istraživanjima zaključak bi bio da je socioekonomski status u porodici povezan s uspjehom učenika, odnosno svi autori smatraju da je nizak socioekonomski status u porodici posljedica slabog učenja i slabije zainteresiranosti za školu te na kraju i krajnjeg lošeg uspjeha. Nizak socioekonomski status povezuju s nezadovoljstvom i frustracijom roditelja koji to prenose na dijete, dok primjerice za školu kao obrazovnu ustanovu smatraju da nastavnici nemaju dovoljno energije i autoritativnosti kako bi dijete potaknuli na učenje i na bolje ocjene. Samim time što dijete dolazi iz porodice s niskim socioekonomskim statusom ne smatra ga se jednakim u svim segmentima učenja te ga se nerijetko ne uključuje u dodatne programe škole ili izvanškolske aktivnosti. Stoga dijete ni u školi, koja bi trebala biti jednakata i nepristrana za sve, ne dobiva šansu za dokazivanje te je i dalje nezadovoljno i nezainteresirano za učenje. Zato ne čudi činjenica da je uspjeh djece lošiji što je socioekonomski status u porodici niži i što škola, odnosno nastavnici, ne pružaju jednak tretman svima.

2.2.2.4.3. Utjecaj višeg socioekonomskog statusa porodice na školski uspjeh učenika

Porodica kao ishodište utječe na obrazovne i profesionalne rezultate pojedinaca putem financijskog i socijalnog kapitala koji im je na raspolaganju. Neposredan utjecaj financijskog kapitala na početne izbore i sadržaje dostupne u obrazovanju nadopunjeno je djelovanjem socijalnog kapitala porodice koji se manifestira kroz iskustva roditelja i njihove društvene veze. Djeca koja su u roditeljskom domu izložena visokom socijalnom kapitalu, bolje su pripremljena na svladavanje školskih zadataka, razvijaju sposobnost usvajanja znanja i intelektualnih koncepata te mogu biti direktno favorizirani od strane učitelja u odnosu na djecu s manje socijalnog kapitala (Bourdieu, 1973; Ilišin, 2013). Slične teorijske postavke zastupa i Šarić (2002.) ističući da je viši status roditelja u značajnoj pozitivnoj korelaciji sa školskim uspjehom djece te s njihovim interesom za čitanje i kulturne te kreativne aktivnosti.

Socioekonomski status utječe na školsko postignuće direktno preko ekonomske moći i indirektno preko roditeljskih postupaka. Upravo ta ekonomska moć porodice utječe na mogućnost kupnje djetetu svih potrebnih nastavnih materijala i opreme, kako bi se dijete razvilo u kognitivnom smislu i time postiglo školsku uspješnost.

Boudon (1974.) u svom djelu „Education, Opportunity, and Social Inequality,“ razlučuje dva mehanizma kojima je socioekonomski status porodice povezan s obrazovnim dostignućima djece (Boudon 1974, prema Matković, 2010). Prvi je primarni efekt, odnosno slabiji uspjeh djece nižeg socioekonomskog statusa tokom obaveznog obrazovanja, koji ograničuje daljnje obrazovne mogućnosti, a drugi je sekundarni, koji se javlja kada je školski uspjeh podjednak, ali zbog razlika u resursima i ambicijama djeca roditelja višeg socioekonomskog statusa imaju veću vjerojatnost upisati viši stepen obrazovanja. Goldin (2007.) navodi kako je, gledajući socioekonomski status, utvrđena statistički značajna povezanost s majčinim uključivanjem, pokazujući time da su majke iz višeg socioekonomskog sloja više uključene u djetetov školski život (Goldin 2007. prema Pehlić, 2012).

Primjer s obrazovnim tržišta u Engleskoj pokazuje da roditelji s većim financijskim resursima i društvenim vezama mogu svojoj djeci omogućiti obrazovne opcije koje nisu otvorene djeci čiji roditelji nemaju te resurse; opcije poput preseljenja u područja s kvalitetnijim školstvom te školovanja u selektivnijim i privatnim školama (Reay, 2004 prema, Pavić, Vukelić, 2009).

Ono što bi se moglo primijetiti iz navedenih istraživanja jest to da je većina autora dala veći značaj visokom obrazovanju, smatrajući da su učenici iz porodica s višim socioekonomskim statusom u prednosti zbog veće mogućnosti odabira boljeg nastavka školovanja, dok u osnovnoškolskom obrazovanju ne vide veliku razliku u uspjehu učenika s obzirom na ekonomsku moć porodice iz koje dijete dolazi. Svakako su roditelji bolje ekonomske moći u stanju djetetu pružiti više izleta i putovanja, bolje uvjete u domu u kojem živi, više školskog materijala ili plaćene dodatne instrukcije koje im zadaje poteškoće, ali to nije uslov zbog kojeg takva djeca imaju bolji uspjeh od djece koja nemaju takve mogućnosti. Također djeca koja završe osnovnoškolsko i srednjoškolsko obrazovanje bez obzira na uspjeh, a roditelji imaju financijske mogućnosti, mogu nastaviti svoje obrazovanje u drugom gradu ili državi ili im roditelji mogu priuštiti privatne fakultete, što je svakako prednost pred djecom koja žive u porodicama nižeg socioekonomskog statusa.

U najvećem se dijelu sva provedena istraživanja razlikuju po uključenim varijablama u modele koji se istražuju. S obzirom na to da se već kod samog pojma socioekonomskog statusa teorije razlikuju, ne čudi činjenica da su i dobiveni rezultati istraživanja različiti. Isto tako, pojam uspjeha učenika svaki od autora tretira na svoj način. Pojedini autori istražuju utjecaj određenog predmeta na uspjeh učenika, dok drugi istražuju utjecaj roditelja i nastavnika na uspjeh učenika.

Odgoj djece jedan je od najzahtjevnijih zadataka u životu roditelja, naročito iz razloga što dijete ne odgajaju samo otac i majka, nego i okolina, u koju se ubrajaju rodbina, nastavnici i društvo koje dijete okružuje. Svatko od njih ima svoj utjecaj na djetetov rast i razvoj u većoj ili manjoj mjeri. Prvi odgoj jest onaj roditeljski u razdoblju kada dijete odgajaju prije škole, u kojem ga uče porodičnim i životnim vrijednostima.

Ono što povezuje socioekonomski prilike u porodici s uspjehom učenika jest upravo odgoj. Svakako je drugačije odrastanje djece u porodicama koji se razlikuju po socioekonomskim prilikama. Smatra se da je u porodici s većim socioekonomskim statusom učeniku omogućeno lakše školovanje, ima veće mogućnosti izbora te je i školski uspjeh bolji. U porodicama s niskim socioekonomskim statusom više je djece koja imaju slabiji školski uspjeh jer su im mnoge stvari ograničene, roditelji u takvima prilikama nezadovoljniji su poslom i životom i to prenose na dijete koje postaje nezainteresirano za školu i učenje.

III REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Istraživanjem na temu “Utjecaj socio-ekonomskih prilika porodice na uspjeh djece u školi” su obuhvaćeni učenici Osnovne škole Meša Selimović sa područja Općine Novi grad Sarajevo, članovi njihovi porodica (roditelji) koji su pristali u da učestvuju u istraživanju, nastavnici te pedagogica škole. Također za potrebe istraživanja realiziran je i intervju sa socijalnom radnicom JU Kantonalni Centar za socijalni rad / Općina Novi grad Sarajevo.

Istraživanje obuhvata vremenski period koji se odnosi na školsku 2020/2021 godinu od septembra 2020. do marta 2021. Poseban značaj istraživanja ogleda se u tome što je isto obavljeno u vrijeme pandemije uzrokovane Covid-19 te je sam pristup ispitanicima bio djelimično otežan prvenstveno zbog epidemioloških mjera, online nastave, nepovjerenja roditelja uzrokovanih time da će njihovi podaci biti objavljeni javno i da će zbog toga imati eventualne probleme.

Provedeno istraživanje izvršeno je na uzorku od 50 roditelja, 10 stručnih saradnika i 60 učenika VI, VII, VIII i IX razreda. U anketi je pristalo da učestvuje šest roditelja učenika šestih razreda, 15 roditelja učenika sedmih razreda te 13 roditelja učenika osmih razreda i 16 roditelja učenika završnih devetih razreda. Od VI - IX razreda u školi je upisano po tri odjeljenja učenika sa ukupnim brojem od cca 270 učenika. Određeni broj porodica je napustio državu zbog odlaska u inostranstvo, dio učenika je zbog preseljenja porodice prebačen u drugu školu za vrijeme trajanja školske godine.

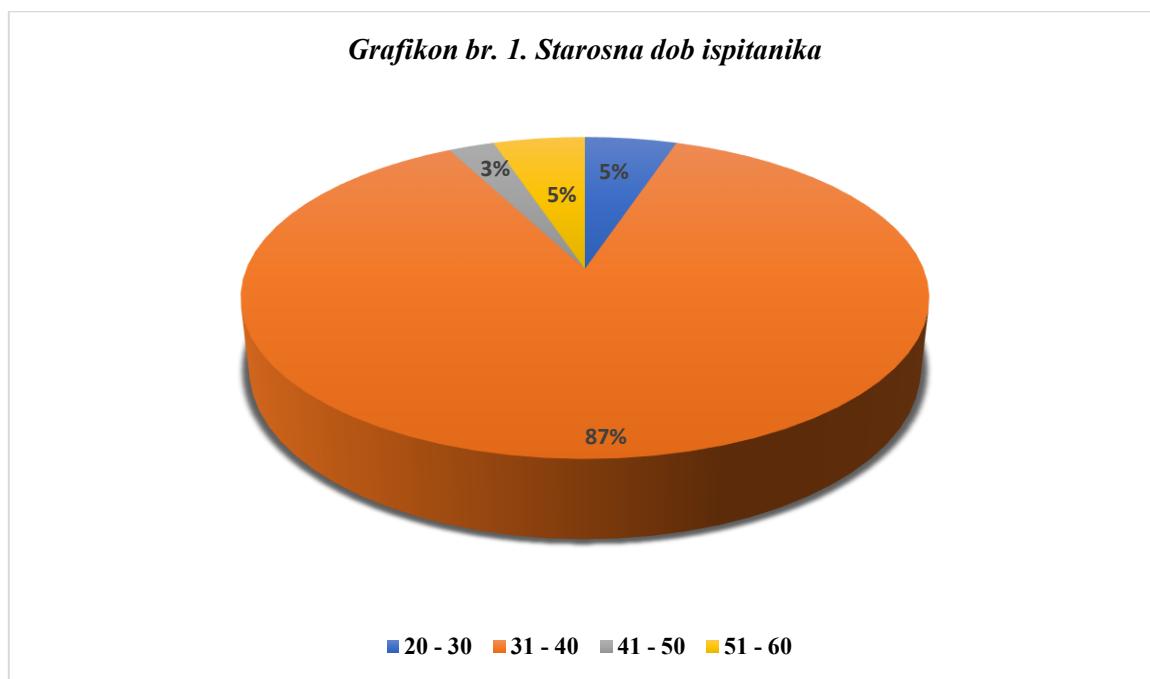
Za potrebe ovog rada kreirani su anketni upitnici za roditelje, učenike i stručne saradnike (nastavnike/pedagoga).

3.1. Rezultati anketnog upitnika za roditelje

Kako bi imali što bolji uvid u vezu između socio-ekonomskih prilika porodice i uspjeha djece u školi pripremljen je anketni upitnik za roditelje učenika od VI do IX razreda. U anketi je pristalo učestvovati 50 roditelja. Važno je napomenuti da je dosta roditelja bilo skeptično i odbili su suradnju jer ne žele nigdje da iznose podatke koji su vezani za njihovu porodicu, djecu, obrazovanje i finansijski status.

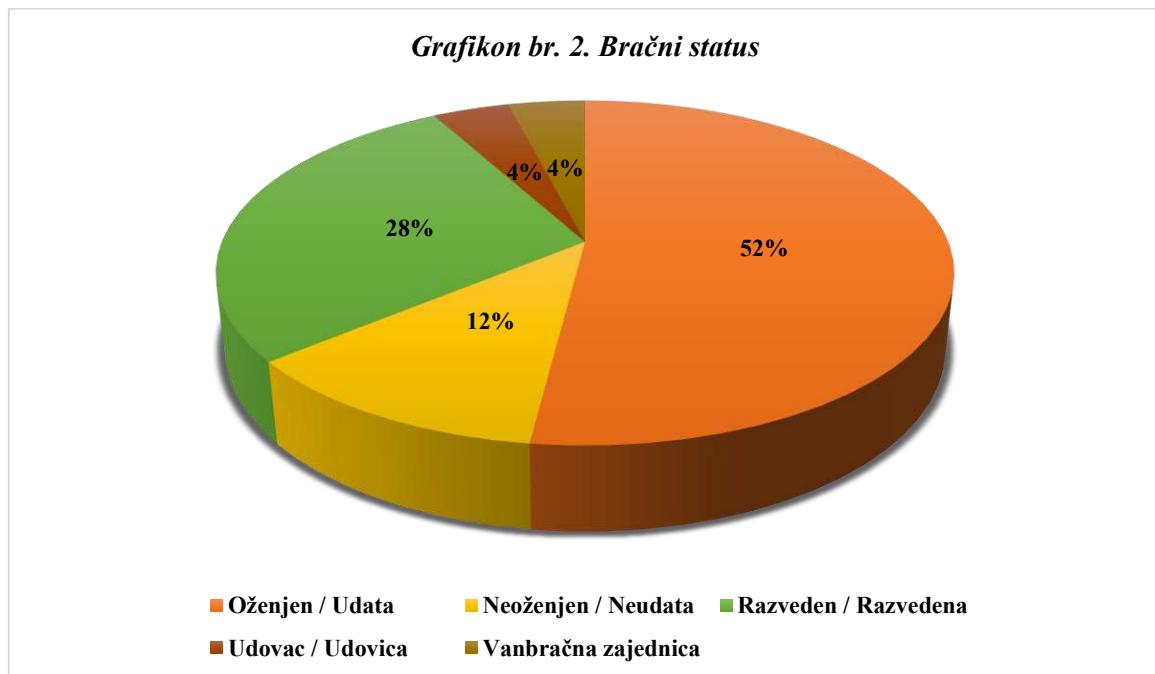
Od 50 roditelja koji su učestvovali u anketi, 38 su osobe ženskog spola te 12 muškaraca.

Najveći broj ispitanika, kako je i vidljivo u grafikonu ispod ima između 31 – 40 godina, njih 87%. Dva roditelja pripadaju kategoriji ispitanika od 50 – 60 godina, dok druga dva su dvije tridesetogodišnje majke.

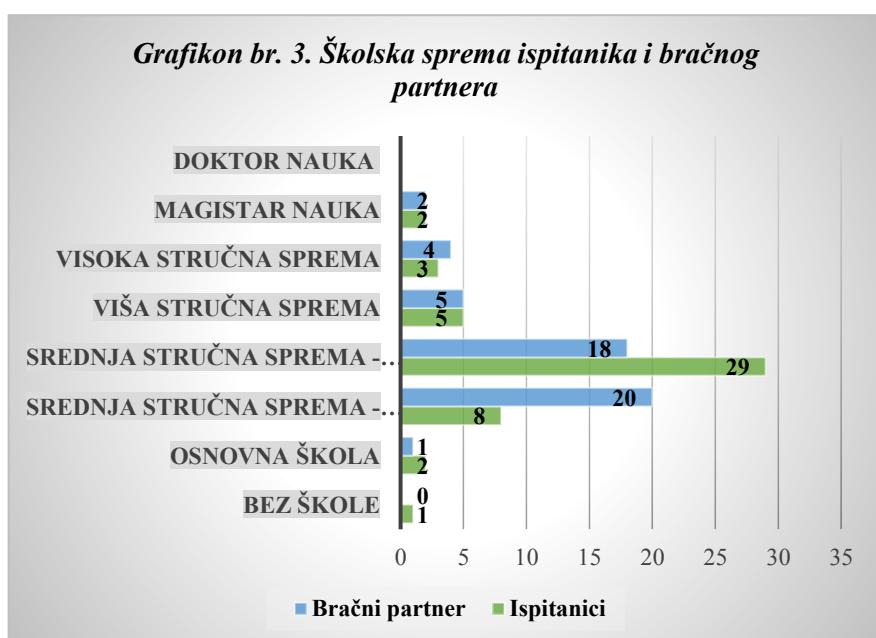
Što se tiče bračnog statusa ispitanika, njih 26 je u braku. 14 roditelja je razvedeno, dva ispitanika žive u vanbračnoj zajednici, a dva roditelja su udovac i udovica te nisu ponovo sklapali nove bračne zajednice. Šest roditelja su se izjasnili kao neoženjeni/neudati.

Djeca čiji su se roditelji razveli te žive s jednim roditeljem imaju slabiji uspjeh u školi i veći rizik od toga da neće završiti srednju školu. Razvod roditelja, čini se, utiče manje negativno na školski uspjeh djece djeluje ako su u pitanju djeca čiji su se roditelji razveli dok su bila jako mala, dok kod djece starije od sedam godina naviše raste, pokazalo je istraživanje britanskih znanstvenika.

Školska sprema, i obrazovanje oba roditelja je jako značajno za kvalitetno obrazovanje djece. Najveći broj ispitanika je završio četvergodišnju srednju školu, njih 29 te njihovih 18 bračnih partnera.

Trogodišnje srednje obrazovanje je završilo 8 ispitanika, i 20 bračnih partnera. Bez završene škole je jedan roditelj koji je učestvovao u anketi, dok su dva roditelja navela da su samo završila osnovnu školu te da im je žao što nisu posvetili više značaja svome obrazovanju jer sada smatraju da je isto izuzetno važno prvenstveno za njihovu djecu. Višu stručnu spremu ima pet ispitanika, kao i pet bračnih partnera. Visoku stručnu spremu imaju tri ispitanika i četiri bračna partnera. U dvije porodice koje su učestvovale u anketi oba člana su magistri nauka.

Obrazovanje roditelja može djelovati na školski uspjeh djeteta na više načina, preko roditeljskog odnosa (manje obrazovani roditelji češće pokazuju autoritarni stil roditeljstva (Lacković-Grgin, 1977.; Spera, 2005.), postupaka odgoja, roditeljske uključenosti, najšire rečeno, preko govornih i iskustvenih poticaja u obitelji (Čudina-Obradović i Obradović, 2006).

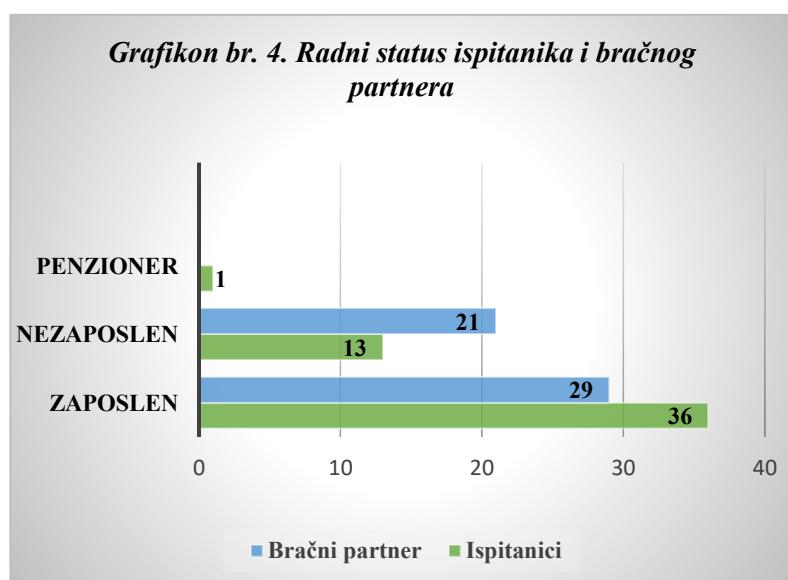
Obrazovani su roditelji u većoj mogućnosti osigurati bolje mogućnosti obrazovanja, pomagati djetetu u učenju te im na taj način prenijeti kognitivne kompetencije. Postavljanjem većih zahtjeva pred dijete, prenošenjem stavova i uvjerenja o važnosti školovanja te uključenošću u proces obrazovanja i suradnjom sa školom obrazovani roditelji utječu na uspjeh svoje djece u školi (Noack, 2004). Obrazovani roditelji postavljaju pred djecu veće zahtjeve, brže uočavaju i ispravljaju pogreške u odgoju te bolje surađuju sa školom. S druge strane, živeći u obrazovanju sredini, djeca su snažnije motivirana za stjecanje obrazovnih i kulturnih dobara (Bedeniković, 2009). Istraživanja pokazuju da stupanj obrazovanja i oca i majke ima značajnu ulogu u obrazovnom i profesionalnom uspjehu mladih (Ilišin, 2013.).

Istraživanja posebno naglašavaju važnost obrazovanja majke, budući da je ona najčešće više nego otac uključena u svakodnevne školske aktivnosti djeteta (Markuš, 2005., Šimić, 2011).

Karakteristike roditelja utječu na opće obiteljske odnose i interakciju roditelj-dijete (stil roditeljstva i roditeljski postupci), a oni utječu na karakteristike učenika (ciljevi, vrijednosti, motivacija, strategije učenja). S druge strane, karakteristike učenika u direktnom su odnosu sa školskim uspjehom (Šimić, 2011).

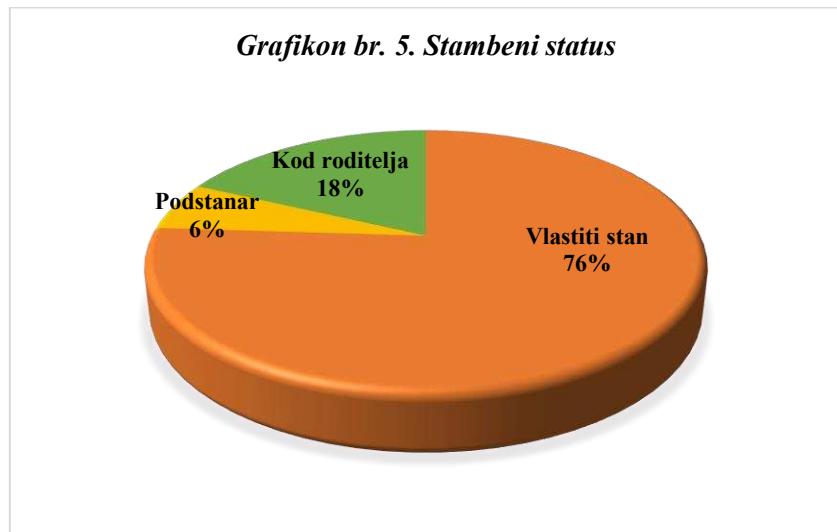
Nivo obrazovanja roditelja je u uskoj vezi sa radnim statusom.

Roditelji koji imaju veći stepeni obrazovanja ujedno su i zastupljeniji na tržištu rada te shodno kvalifikacijama imaju i veće šanse za zaposlenje. Od ukupnog broja ispitanika jedan roditelj je penzioner, s obzirom da je zbog povrede na radu ostvario pravo na invalidsku penziju.

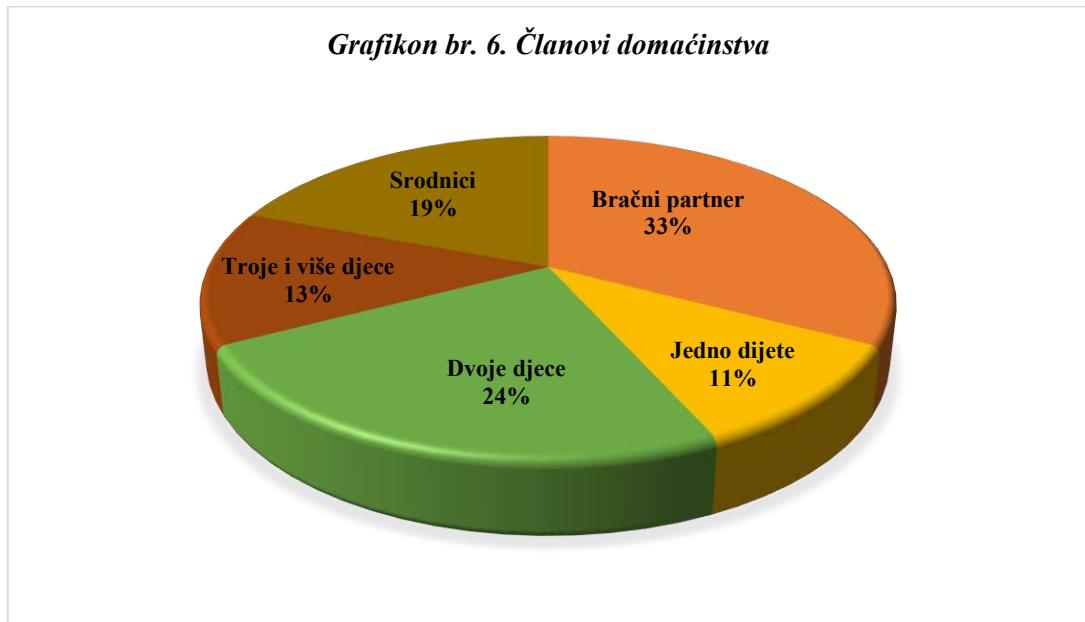

Trideset i šest roditelja i dvadeset i devet bračnih pratnera su trenutno zaposleni i skoro svi imaju stalno zaposlenje i možemo reći relativno sigurne prihode. Dio nezaposlenih roditelja koji je učestvovao u istraživanju, je ostao bez zaposlenja zbog pandemije uzrokovane COVID – 19, od 13 ispitanika, njih 7 je imalo posao u ugostiteljstvu, kao i njihova četiri bračna partnera te su trenutno prijavljeni u Službi za zapošljavanje jer još uvijek ne mogu da pronađu zaposlenje.

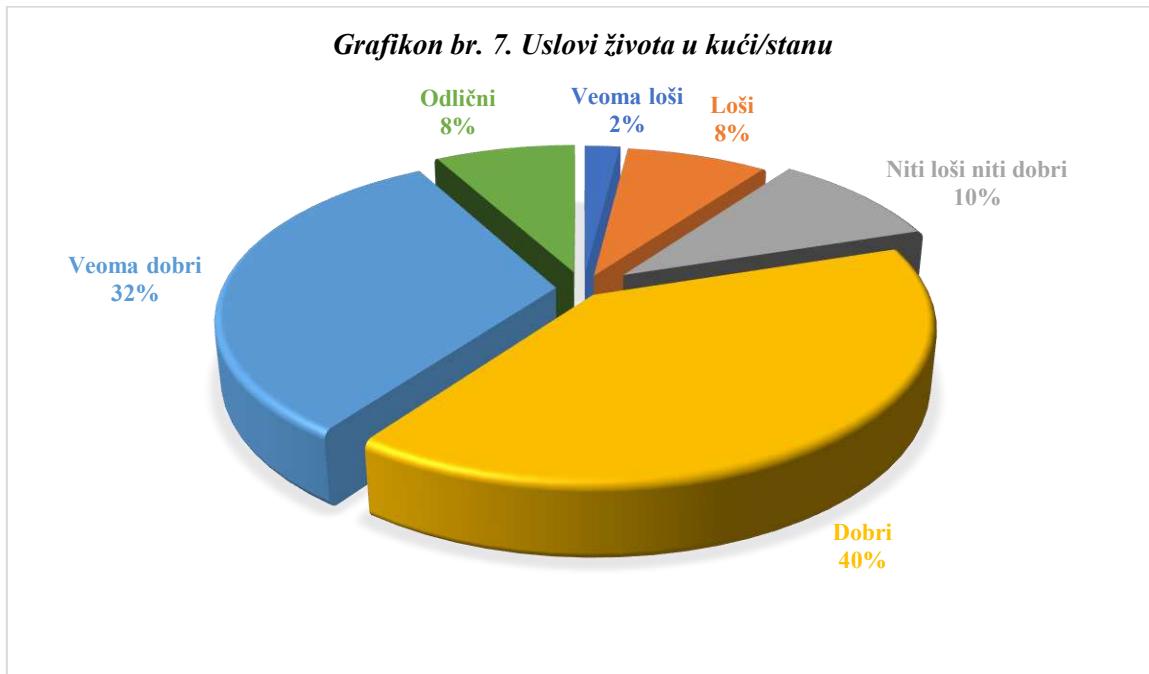
Što se tiče stambenog statusa porodica, 76% ispitanika živi u vlastitom stanu/kući. Devet ispitanika živi kod roditelja u porodičnoj kući/stanu, dok su tri ispitanika podstanari.

33% učesnika ankete živi u porodici sa bračnim partnerom. Jedno dijete ima ukupno jedanaest ispitanika. Dvoje djece ima 25 učesnika anekte, a troje i više djece njih 13%, odnosno 14 anketiranih. 20 ispitanika živi u domaćinstvu sa drugim srodnicima. Riječ je o starijim članovima porodice djed, nana. U dva domaćinstva žive i braća od ispitanika zajedno sa svojim suprugama i djecom.

Uslovi života unutra prostora stanovanja u velikoj mjeri utiču na djetetov život, i indirektno su povezani sa obrazovanjem i uspjehom djeteta u školi. Shodno tome naredno pitanje se odnosilo na kvalitet života u kući/stanu gdje porodice borave.

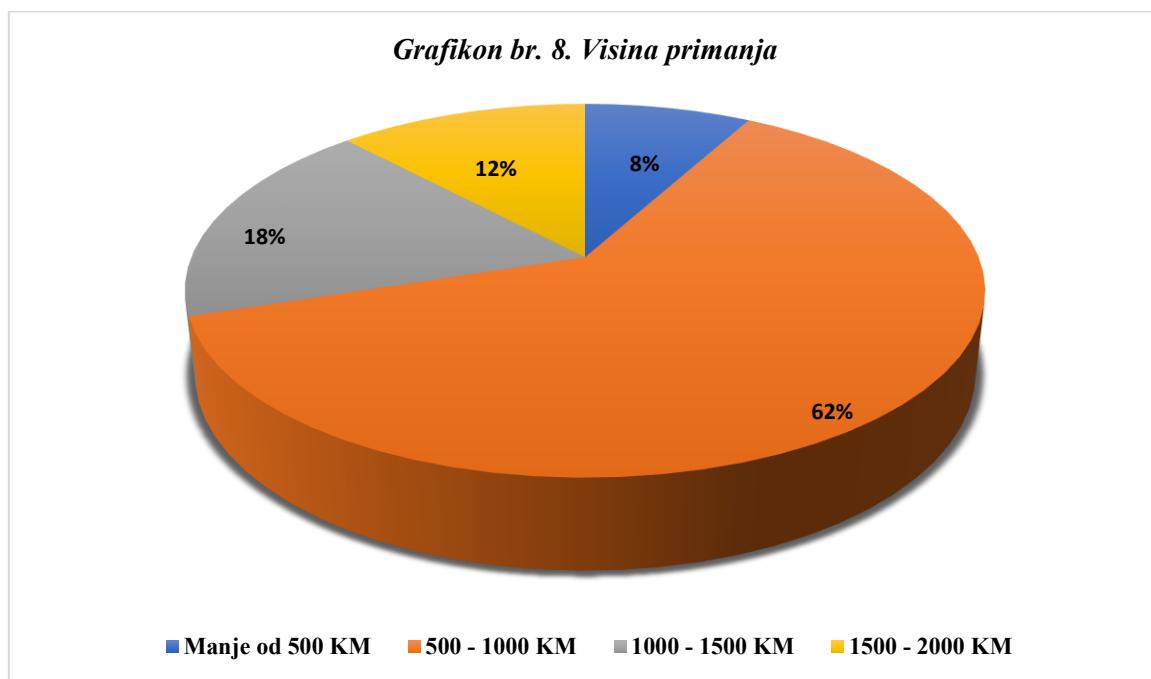

Kada govorimo o ocjeni uslova života u kući/stanu na osnovu rezultata prikazanih na grafikonu možemo vidjeti da je većina ispitanika navela da su uslovi dobri, odnosno veoma dobri. Četiri ispitanika su navela da imaju odlične uslove stanovanja i obezbijeđeno sve što je neophodno za ugodan život porodice. Također, četiri ispitanika, odnosno njih 8% navodi da su uslovi stanovanja loši. Tri ispitanika žive kao podstanari, dok jedna porodica živi sa očevim roditeljima i imaju učestale sukobe unutar članova porodice prije svega zbog velike razlike u godinama među članovima porodice, i zbog male kvadrature stambenog objekta u kojem borave. Jedna porodica navodi da živi u izuzetno lošim uslovima, u garsonjeri koja je u izvornom stanju i nemaju mogućnost da je renoviraju niti im je ona adekvatna za život, naročito zbog toga što svi borave u jednoj prostoriji gdje djeca i uče, i spavaju, i objeduju.

Može se zaključiti da siromaštvo i loši porodični materijalni uslovi utječu na školski uspjeh djece na dva načina. Ponajprije izravno, putem nedovoljne i neadekvatne prehrane i uslova stanovanja, prostora za učenje te nedostatka sredstava za nabavu knjiga i školskog pribora, instrukcija i ulaganja u aktivnosti koje olakšavaju postizanje uspjeha. Naročito je važan neizravan utjecaj putem kvalitete roditeljstva, odnosno nedovoljne osjetljivosti i odgovornosti roditelja za dijete, nedostataka psihosocijalne stimulacije i podrške.

Radni status roditelja povezan je sa visinom mjesecačnih primanja u porodici. Shodno tome je i usko povezan sa mogućnostima roditelja da djeci obezbijede sve što je potrebno prije svega za sam proces obrazovanja (udžbenike, potrebnii materijal za određene predmete..) ali i za adekvatan rast i razvoj djece.

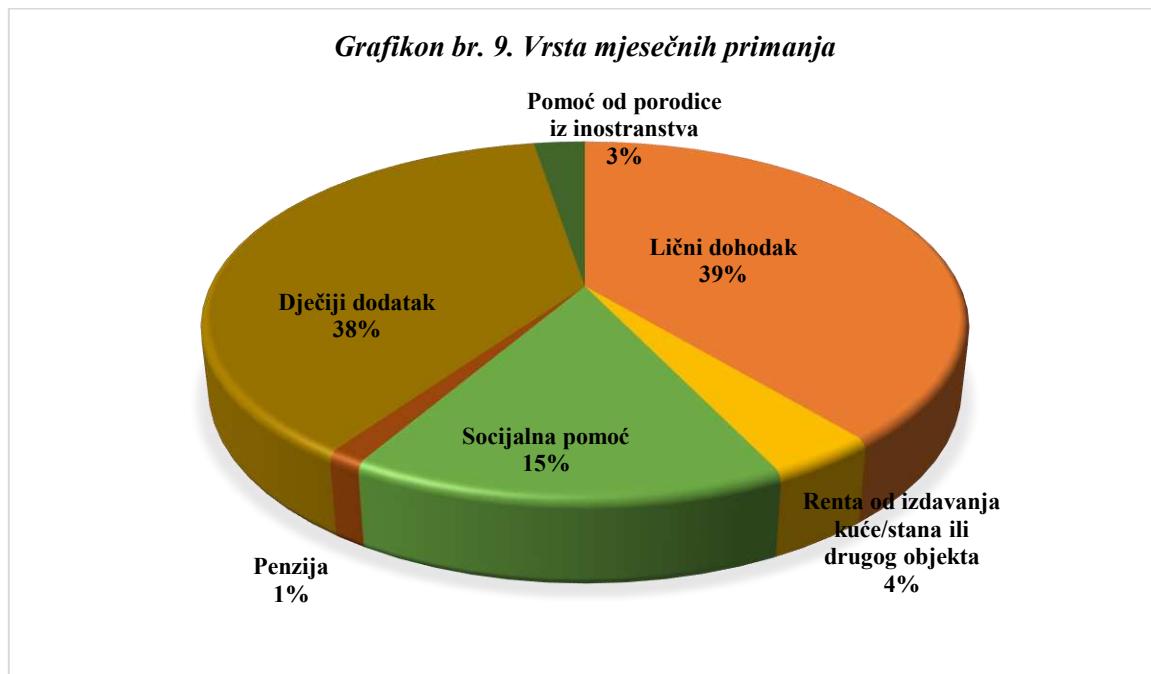
Analizom grafikona dolazimo do rezultata da 31 porodica mjesecačno ostvaruje prihode u iznosu od 500 – 1000KM. U navedene prihode pored plate koju imaju roditelji kod 15 porodica je uključen i prihod od dječijeg dodatka.

Primanja u rasponu od 1000 – 1500 KM ostvaruje devet porodica, od kojih jedna ima dodatno nekretninu koju iznajmljuje i na osnovu koje kako su naveli finansira školovanje svoje djece. Šest porodica, 12% ispitanika, ima primanja veća od 1500 KM i riječ je o porodicama gdje su oba člana zaposlena te djeca ostvaruju pravo na dječiji dodatak. Prihode manje od 500 KM ostvaruju četiri porodice, od kojih jedna porodica živi isključivo od invalidske penzije i

povremeno dobija socijalnu pomoć. Zanimljiv podatak u ovom istraživanju je taj da je 12 ispitanika navelo da ostvaruju pravo na socijalnu pomoć (jednokratna novčana pomoć, pomoć u liječenju...) iako prihod njihovog domaćinstva prelaze ukupnu granicu prihoda (do 120,00KM po članu domaćinstva) koja je potrebna da bi osoba uopće mogla ostvariti pravo na socijalnu pomoć.

Dva ispitanika su navela da svaki mjesec dobijaju novčanu pomoć od porodice iz inostranstva. Obje porodice žive kao podstanari, u jednoj su oba roditelja bila zaposlena u ugostiteljstvu i već duži period su nezaposleni. Pored novčane naknade koju otac ostvaruje putem Službe za zapošljavanje i dječijeg dodatka, troškove rente stana im plaća rodbina. U drugoj porodici troškove plaćanja komunalija snosi sestra od gospođe koja je učestvovala u ovoj anketi.

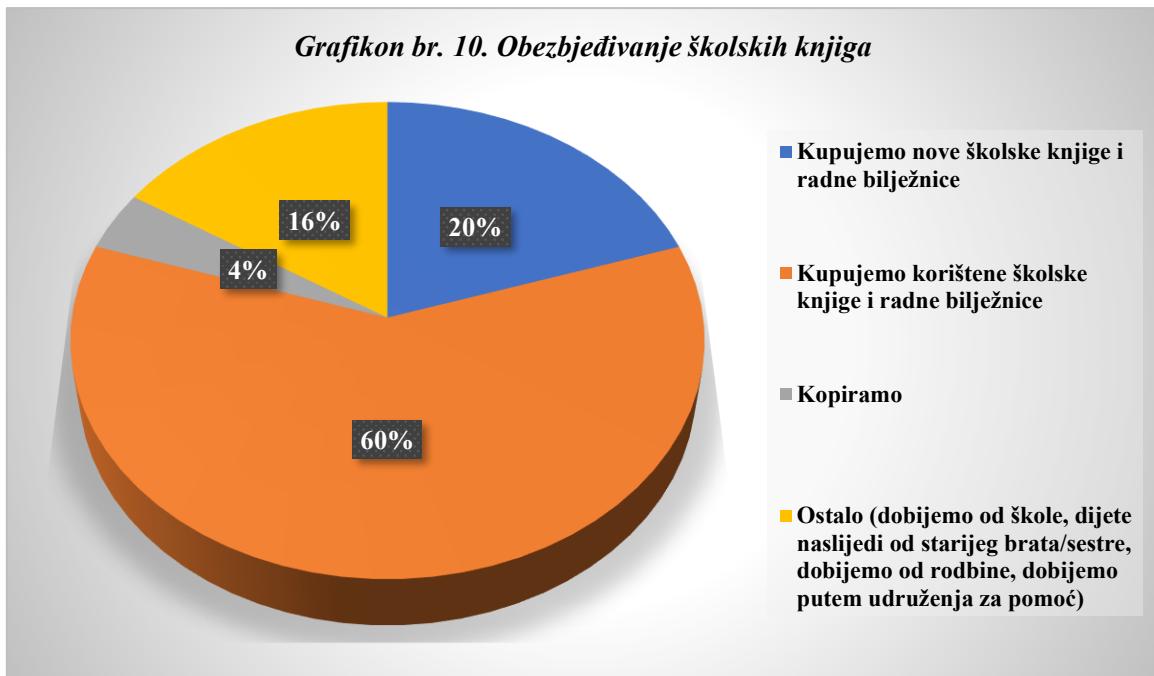
Kada je riječ o tome koliko mjesечni prihodi zadovoljavaju potrebe domaćinstva, 12% ispitanika je navelo da prihodi nisu dovoljni za sve potrebe koje domaćinstvo ima te da je svaki mjesec situacija sve teža i teža, s obzirom da je primjetno i poskupljenje osnovnih životnih namirnica. Osam ispitanika, njih 16% smatra da prihodi niti zadovoljavaju, niti ne zadovoljavaju potrebe domaćinstva kada se posmatra na mjesecnom nivou. S obzirom da je riječ o porodicama gdje pored roditelja i djece žive i drugi srodnici (djed, nana, brat/sestra roditelja) troškovi života su veći i trenutni prihodi nisu u potpunosti dovoljni za sve članove porodice.

Roditelji smatraju da djeca u svemu tome najviše ispaštaju i da im nažalost moraju uskratiti dosta toga. Najveći broj ispitanika, njih 64% (32) su naveli da su im mjesecni prihodi u potpunosti dovoljni za osnovne potrebe domaćinstva te da sebi mogu povremeno priuštititi i odlazak van grada na izlet, na planinu, odlazak u kino. Samo četiri ispitanika, su navela da prihodi u potpunosti zadovoljavaju potrebe porodice i da čak uspjevaju da uštede dio novca te da njihova djeca pohađaju i dodatne kurseve jezika, treniraju nogomet, hrvanje, plivanje..

Shodno samim rezultatima istraživanja očekivano je da roditelji koji ostvaruju niža mjesecna primanja smatraju da ista nisu dovoljna kako ni za potrebe domaćinstva, tako ni za njihovu djecu. Mjesecna primanja direktno utječe i na mogućnost kupovine školskih udžbenika i drugog materijala koji je potreban za učestvovanje djeteta u nastavi, kao i na finansiranje dodatnih aktivnosti poput školskih izleta, treninga, kurseva koji su jedna od karika u nizu koja je važna za cjelokupan razvoj djeteta kao ličnosti i generalno za njegov uspjeh u školi, razvijanje međusobnih odnosa sa drugima te kognitivni i emotivni razvoj djeteta.

Drugi dio ankete se odnosio na pitanja koja su vezana za djecu (učenike) te detaljnije informacije o školovanju djeteta. Iz razgovora sa roditeljima može se zaključiti da sam koncept online nastave je u velikoj mjeri otežavajuća okolnost za djecu zbog toga što nisu svi u mogućnosti da obezbijede tehnička sredstva za prisustvo nastavi, roditelji ne mogu u potpunosti da prate šta djeca rade i da li redovno prisustvuju časovima i izvršavaju zadatke koje dobiju. Također roditelji navode da pojedini učenici ali i roditelji maksimalno koriste trenutnu situaciju te da veliki broj učenika koji su ranije imali slabije ocjene, sada imaju veće ocjene i postižu bolje rezultate.

Na pitanje “*Na koji način početku svake školske godine, djetetu/djeci obezbijedite školske knjige i radne bilježnice?*” 60% ispitanika, je navelo da kupuju korištene udžbenike i radne bilježnice. Deset ispitanika, njih 20% svake godine kupuje nove školske knjige i radne bilježnice te iste na početku naredne školske godine prodaju drugim učenicima. Dva ispitanika su navela da kopiraju većinu udžbenika jer smatraju da im je to najisplativija opcija. 16% ispitanih, osam porodica navodi da većinu udžbenika dobiju od škole, ili mlađe dijete naslijedi od starijeg ili od nekoga od rodbine. Jedna porodica dobija preko jednog Udruženja svake godine udžbenike, radne bilježnice i kompletan školski pribor za svoju djecu.

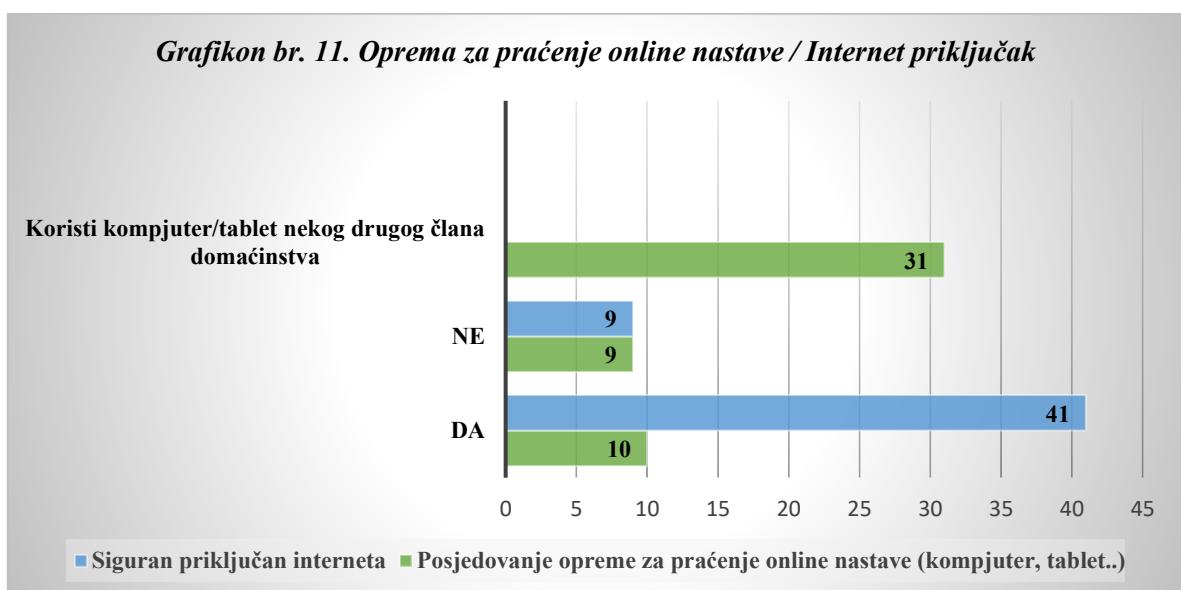
Pored obezbijeđenih udžbenika, radnih sveskih i drugog potrebnog materijala i pribora za prisustvo nastavi za djecu je izuzetno važno da imaju i dovoljno prostora za učenje te mir i tišinu kako bi u potpunosti bili posvećeni izvršavanju školskih obaveza.

63% ispitanih, odnosno 31 porodica navodi da djeca imaju obezbijeden prostor za učenje koji dijele sa bratom/sestrom. Samo četiri porodice imaju posebne sobe za djecu gdje imaju adekvatan prostor za učenje i obezbijeden potreban materijal i sredstva za rad. 29% ispitanika je navelo da djeca nemaju svoju sobu te da obično uče i rade zadaću, i prisustvuju online nastavi ili u dnevnom boravku, ili u kuhinji/trpezariji.

Za adekvatan razvoj djeteta i posvećenost učenju, odnosno obrazovanju bitno je da se osiguraju ugodni i adekvatni uvjeti za učenje, što nažalost kod ispitanika koji učestvuju u ovom istraživanju nije moguće. U vremenu u kojem živimo sve je veći broj porodica koje se nalaze u istim ili sličnim situacijama gdje zbog nedovoljno dobrih stambenih uslova, nedostatka finansijskih sredstava, nezainteresovanosti roditelja, neadekvatne brige o djeci nažalost imamo veliki broj disfunkcionalnih porodica gdje djeca nose najveći teret i u ranim godinama bivaju prepuštena sama sebi, a samim time i njihov školski uspjeh nije zadovoljavajući što dovodi do toga da u budućnosti neće moći upisati željenu srednju školu, zaposliti se...

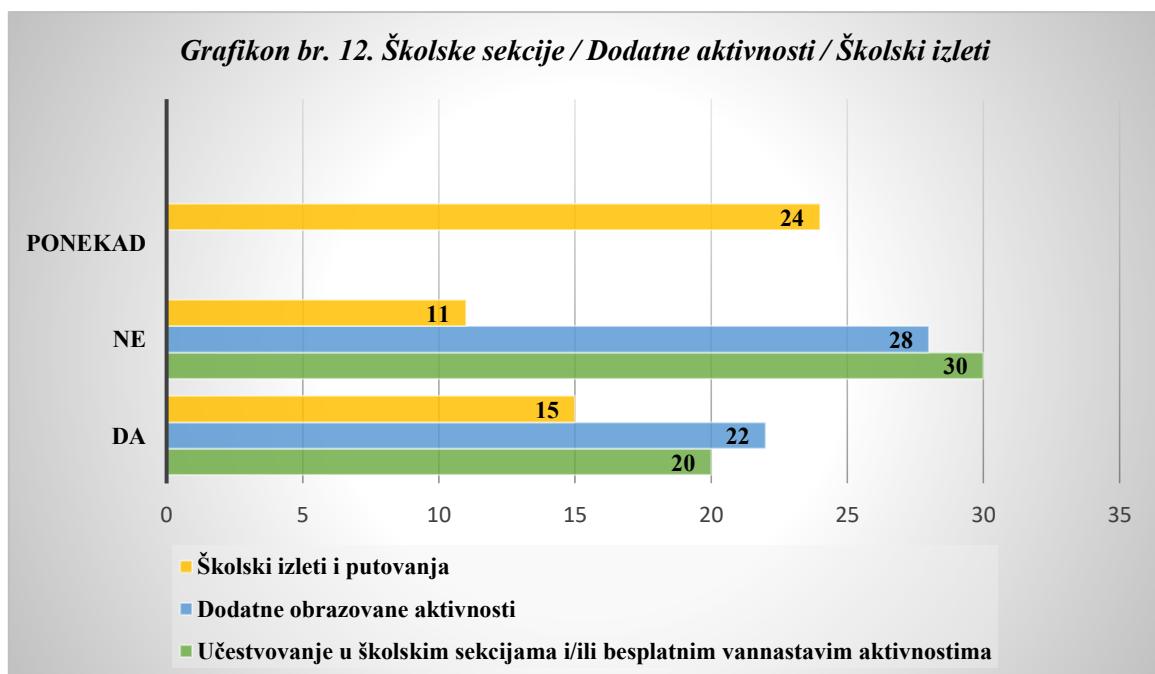
Da bi u ovom periodu kada se veći dio nastave odvija online putem djeca mogla prisustovati isto je neophodno da imaju adekvatnu opremu i internet priključak za povezivanje na online aplikaciju putem koje se održava nastava i sve školske aktivnosti.

Najveći broj ispitanika, njih 31 je naveo da djeca koriste tablet/kompjuter drugog člana domaćinstva kako bi mogli prisustovati nastavi. Riječ je o bratu/sestri koji se također školju ili o uređajima koje roditelji koriste ukoliko također rade online putem. Samo deset roditelja je navelo da njihova djeca imaju svoje lične računare/laptote ili telefone koje koriste za prisustvo nastavi i izradu zadataka. Devet učenika, nažalost još uvijek nemaju tehničku opremu kako bi mogli da prisustvuju nastavi, obično se na aplikaciju loguju putem mobilnog telefona ili odlaze kod rodbine, komšija ili prijatelja kako bi djeca mogla da prisustvuju nastavi isključivo kada je to neophodno (kada je u pitanju određeni test ili provjera znanja).

Ovo je vrlo zabrinjavajuća činjenica s obzirom da već više od godinu dana veliki broj stanovnika je zbog same pandemije prinuđen da radi online putem i skoro sve škole također nastavu obavljaju na ovaj način. Roditelji nisu željeli da daju više informacija o tome da li je škola poduzela određene korake kako bi im omogućila obezbjeđivanje opreme za prisustvo nastavi. Predpostavka je da jeste, ali da su posrijedi drugi razlozi zbog kojih djeca ne prisustvuju redovno časovima niti izvršavaju domaće zadatke. Skoro svi ispitanici su naveli da imaju siguran internet priključak, njih 82%, dok je 18% ispitanih navelo da internet priključak nije siguran jer često bivaju isključeni zbog zaduženja koja imaju prema operateru telekomunikacijskih usluga.

Za adekvatan razvoj djeteta kao ličnosti i prepoznavanje njegovih afiniteta te usmjeravanja ka određenoj oblasti djetetovog interesovanja jako je važno i prepoznavanje djetetovih želja, kvaliteta i mogućnosti. Shodno tome bitno je da je dijete prije svega u skladu sa finansijskim mogućnostima roditelja uključeno u dodatne nastavne i vannastavne aktivnosti koje na različite načine mogu da podstiču djetetov razvoj i indirektno da utiču na uspjeh djeteta u školi.

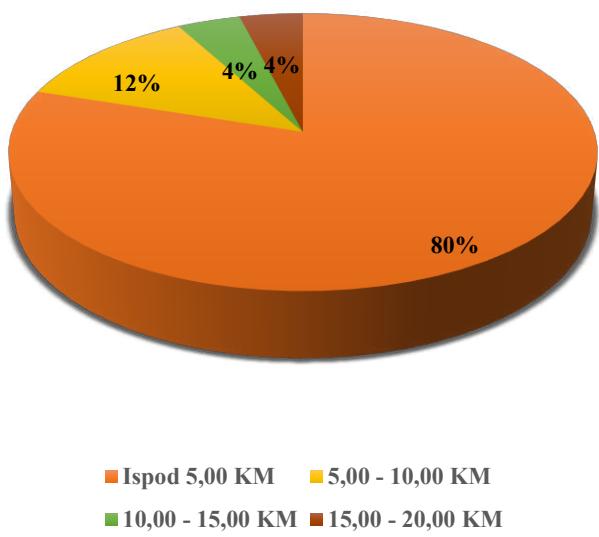
Dvadeset ispitanika je navelo da njihova djeca učestvuju u školskim sekcijama i besplatnim vannastavnim aktivnostima. 22 roditelja su navela da djeca pored školskih sekcija učestvuju i u dodatnim obrazovnim aktivnostima koje se odnose na kurseve jezika, informatike, treniranje nogometa, borilačkih sportova, rukometa.

Roditelji smatraju da je od velikog značaja da se djeca okupiraju dodatnim aktivnostima kako bi što manje vremena provodili na mobilnim telefonima i na internetu. Trenutno je situacija takva da veći broj ovih aktivnosti nažalost nije moguće realizirati uslijed pandemije. Oko 60% ispitanih navodi da do sada njihova djeca nisu bila članovi školskih sekcija jer ih to prvenstveno ne interesira, a za dodatne vannastavne aktivnosti nisu u finansijskoj mogućnosti da iste obezbijede ni sada, a nisu bili ni ranije.

Što se tiče školskih izleta 48% navodi da su sukladno finansijskim mogućnostima ranije djecu slali na školske izlete. 22% ispitanih je navelo da djeca do sada nisu bila ni na jednom školskom izletu ili zbog toga što nisu mogli da priušte odlazak na isti ili su na taj način djeca kažnjavana zbog loših ocjena u školi. 15 roditelja je navelo da su djeca do sada redovno bila na svim izletima koje je škola organizirala te smatraju da su izleti prilika da se djeca druže, da posjete nova mesta gdje ranije nisu bili...

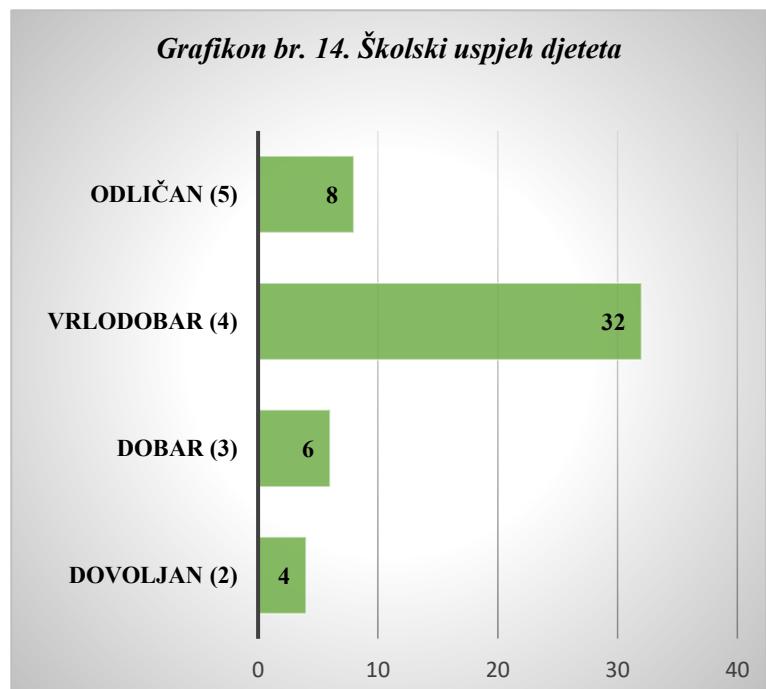
Roditeljima je također postavljeno pitanje vezano za džeparac koji su davali svome djetetu ranije kada se nastava odvijali normalnim tokom. Većina roditelja, njih 80% (40) je navelo da su djetetu na sedmičnom nivou davali iznos manji od 5,00KM kao džeparac i smatraju da je isti bio sasvim dovoljan za eventualne potrebe djeteta s obzirom da su u školi uplaćivali novac za užinu. 12% ispitanika je djeci u prosjeku na sedmičnom nivou obezbjeđivalo džeparac u iznosu od 5,00 – 10,00KM. Četiri porodice su za djecu na sedmičnom nivou izdvajale iznos od 10,00 – 20,00KM kao džeparac. Riječ je o porodicama gdje su oba roditelja zaposlena i gdje su djeca po dolasku iz škole obično ostajala sama ili sa braćom/sestrama do povratka roditelja s posla te im je zbog toga obezbijeden veći džeparac kako bi sebi u slučaju potrebe mogli kupiti dodatni obrok.

Grafikon br. 13. Sedmični džeparac djeteta

Posljednji dio anketnog upitnika se odnosio na pitanja o školskom uspjehu djeteta te brizi roditelja o istom i radu sa djecom vezano za izvršavanje domaćih zadataka i drugih školskih obaveza.

Najveći broj ispitanika je naveo da su njihova djeca vrlodobri učenici te da su značajno poboljšali svoje ocjene od kako je počelo izvođenje nastave online putem. Osam učenika je zabilježilo odličan uspjeh na prvom polugodištu, od toga tri učenika osmog razreda, tri učenika devetog razreda te po jedan učenik šestog i sedmog razreda.

Vrlodobar uspjeh ukupno bilježimo kod 32 učenika, od toga pet učenika šestog razreda, devet učenika sedmog razreda, osam učenika osmog razreda i deset učenika devetog razreda. Dobar uspjeh su postigla četiri učenika sedmog razreda i dva učenika devetog razreda. Dovoljan uspjeh je zbilježen kod po jednog učenika sedmog i devetog razreda te dva učenika osmog razreda.

Slijedom pitanja o uspjehu, nameće se pitanje o tome da li su i u kojoj mjeri roditelji zadovoljni školskim uspjehom svoje djece? Dvadeset i dva roditelja, odnosno njih 44% su naveli da su zadovoljni uspjehom svog djeteta/djece u školi. Smatraju da je online nastavu uveliko doprinijelo poboljšanju uspjeha i boljim ocjenama iz pojedinih predmeta (matematika, fizika, jezici...). Četiri roditelja su navela da nisu zadovoljna uspjehom djeteta. Mišljenja su da djeca u velikoj mjeri koriste trenutnu situaciju, ne prisustvuju redovno nastavi, nisu upoznati sa

zadacima koje moraju izvršiti te zbog toga imaju neopravdane izostanke i negativne ocjene. 12% ispitanika, odnosno šest roditelja je u potpunosti zadovoljno uspjehom svoje djece. Riječ je o roditeljima čija su djeca odlični učenici i stalno imaju dobre ocjene te su u potpunosti posvećeni učenju. Kao niti zadovoljni, niti nezadovoljni se izjasnilo 36% ispitanika. I ova grupa roditelja smatra da djeca koriste online nastavu, i navode da su primjetili da se djeca na online aplikaciju prijave kao da su na času a zapravo u kući se igraju igrica, ili gledaju TV. Dio roditelja smatra da određeni nastavnici pretjeruju u davanju zadataka za djecu, i da djeca ne stižu da sve obaveze ispune zbog prevelikog broja zadataka koji su često i preobimni.

Roditeljska uključenost u školski život djeteta izuzetno je važna za uspjeh djeteta. Uključenost roditelja kod kuće obično podrazumijeva interakciju između djeteta i roditelja, gdje roditelji svu svoju pažnju usmjeravaju na dijete, djetetovu pažnju, stavove te strategije za učenje. Jako je važno za djetetov uspjeh da roditelji budu uključeni u njegovo obrazovanje, pokazujući zanimanje za djetetove školske obaveze i zadatake te pružajući pomoć djetetu kada mu je potrebna.

U upitniku za roditelje su navedena dva pitanja koja se odnose na učestalost razgovora roditelja sa djetetom o njegovim školskim obavezama i pomaganje djetetu u rješavanju domaćih zadataka. Na pitanje “*Da li svakodnevno razgovarate sa Vašim djetetom o školskim obavezama?*” dvadeset i šest (26) ispitanika je odgovorilo da to čini ponekad ukoliko je to potrebno i ukoliko oni procjene da je djetetu neophodna određena pomoć pri izradi zadaće ili bilo kojeg drugog školskog zadatka. Četrnaest ispitanika je navelo da ne razgovara sa djetetom o školskim obavezama, jer smatra da su djeca dovoljno samostalna i zrela i da je neophodno da sama obavljaju sve svoje školske obaveze. Ukoliko bude potrebe, navode, da se sami mogu obratiti roditeljima za pomoć. Sa djecom svakodnevno o školskim obavezama razgovara tek deset roditelja i zajedno prave planove vezane za izvršavanje istih.

Svakodnevni razgovor sa djetetom o samim obavezama i zadacima i podrška djetetu u izvršavanju istih značaju uticu na dijete i sigurno će doprinijeti boljem školskom uspjehu.

Roditelji također imaju i jedan vid obaveze da pomognu djeci pri izvršavanju školskih obaveza i zadataka, ukoliko procjene da je djetetu potrebna pomoć. Sama pomoć roditelja u izradi zadaće ili bilo kojih drugih zadataka dobijenih od strane nastavnika sigurno da utiče jako pozitivno na dijete. Ono razvija sliku o tome da ima potporu od strane roditelja te se više trudi, posvećeno je učenju, prati nastavu, redovno izvršava domaće zadatke i shodno tome postiže bolji školski uspjeh.

Na pitanje “*U kojoj mjeri pomažete Vašem djetetu u rješavanju domaćih zadataka?*” trideset i četiri (34) roditelja su navela da to čine ponekad i to u većini slučajeva kada se dijete obrati za pomoć u izradi istih. Deset roditelja je navelo da svakodnevno pomaže svojoj djeci u izradi zadataka i riječ je o istim roditeljima koji su naveli da svakodnevno razgovaraju sa svojim djetetom o školskim obavezama. Šest roditelja je navelo da nikada ne pomažu djeci u rješavanju domaćih zadataka. Smatraju da djeca mogu sama sve da obave i da u većini slučajeva ukoliko ne mogu tu je stariji brat/sestra koji mogu uvijek pomoći.

Zasigurno u porodicima u kojima ima troje i/ili više djece postoje roditelji koji ne mogu pomoći djetetu oko školskih zadataka i obaveza što se samim time održava i na njegov uspjeh u školi. Također, bitno je i navesti da i roditelji koji su zaposleni i čiji rad se odvija u smjenama sigurno nisu u mogućnosti da se posvete djeci i da im pruže pomoći i podršku, jer s druge strane nastoje da im obezbijede sredstva za egzistenciju.

Roditelji su aktivni učesnici u izgradnji pravila, kriterijuma i rada škole, učesnici u izgradnji misije, ciljeva i razvoja određene obrazovne ustanove. Posvećivanje pažnje odnosu roditelja i škole je važno za uspjeh učenika. Svaki nastavnik je dužan da se tome posveti. Stručna služba u školi takođe postoji da bi se ovaj odnos što bolje izgradio. Jedna od formula za izgradnju uspješnog učenika je stalna veza između škole i roditelja. Osnova saradnje je međusobna informisanost, blagovremena razmjena informacija, kao i upoznavanje nastavnika sa prirodom djeteta, njegovim afinitetima, željama i slično. Informacije o napredovanju učenika, njihovom ponašanju u školi su također bitne komponente ovog odnosa, kao i obaveza blagovremenog prenošenja informacija nastavnika i svih onih koji učestvuju u vaspitno-obrazovnom procesu roditeljima. Dakle, pravila leže u dobrom svakodnevnom kontaktu. Roditelj mora imati informaciju koliko je dijete radilo, kako se ponašalo, gde je imalo problema .Na roditelju je da te informacije sasluša i da uzme u obzir savjete stručne službe, nastavnika i ostalih zaposlenih u školi. Saradnja treba da bude obostrano korisna, sa ciljem postizanja najboljih rezultata konkretnog djeteta. Prevazilaženje eventualnih poteškoća se može postići izgradnjom povjerenja između roditelja i škole. Međutim, to je veoma složen proces, koji zahtjeva angažovanje obje strane. Povjerenje se može izgraditi upravo na blagovremenom prenošenju informacija i stvaranju “otvorene komunikacije” i podrške roditeljima od strane nastavnika da iskažu svoje strahove i težnje. U ovim situacijama je jako važno da se ograniči pristup informacijama, tj. da diskrecija bude zagarantovana i da se dobijene informacije koriste isključivo za dobrobit djeteta.

Grafikon br. 15. Informisanje o školskom uspjehu i ponašanju djeteta/djece

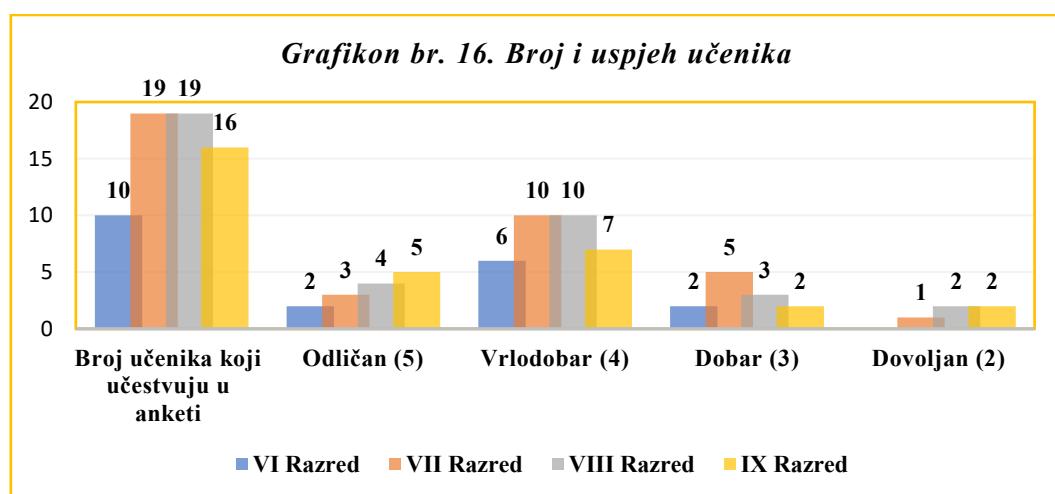
42% roditelja navodi da se redovno informiše o školskom uspjehu i ponašanju djeteta/djece i smatraju da je jako bitno da imaju pravovremene informacije kako bi u slučaju potrebe mogli reagirati na vrijeme i biti na raspolaganju i djetetu/djeci ali i nastavnom osoblju. Putem online aplikacije 30% roditelja prati rad djeteta i prisustvo nastavi te smatraju da je to sasvim dovoljno za njih. Četiri roditelja navode da su ranije isključivo posjećivali školu kada ih pozovu razrednici i/ili pedagogica te je takav način komunikacije nastavljen i sada samo putem telefona. Jednom mjesечно određeni broj roditelja, njih 10, kontaktira razrednike kako bi dobili više informacija o svom djetetu/djeci. Više od pola ispitanika je navelo da su posvećeni poslu i obavezama oko porodice i kuće i da zbog toga ne uspijevaju da se posvete djeci i da prate više njihovo školovanje.

Saradnjom škole i roditelja se usaglašavaju vaspitne mjere, povećava se zadovoljstvo, motivacija i samopouzdanje djeteta. Takođe se doprinosi redovnosti pohađanja nastave, unapređuje se komunikacija kod djece, njihovi međuljudski odnosi, primjereno ponašanje i učenje. Produkt zdravog odnosa škole i roditelja treba da bude motivisano dijete, spremno da usvaja nova znanja i da gradi širi pogled na svijet. Samopouzdano dijete redovno pohađa školu, izgrađuje uspešno socijalne odnose i postaje dobro integrisana ličnost. Nastavnik i roditelji nisu na suprotstavljenim stranama, već tim koji ide ka zajedničkom cilju, a to je izgradnja zdrave i stabilne ličnosti.

3.2. Rezultati anketnog upitnika za učenike

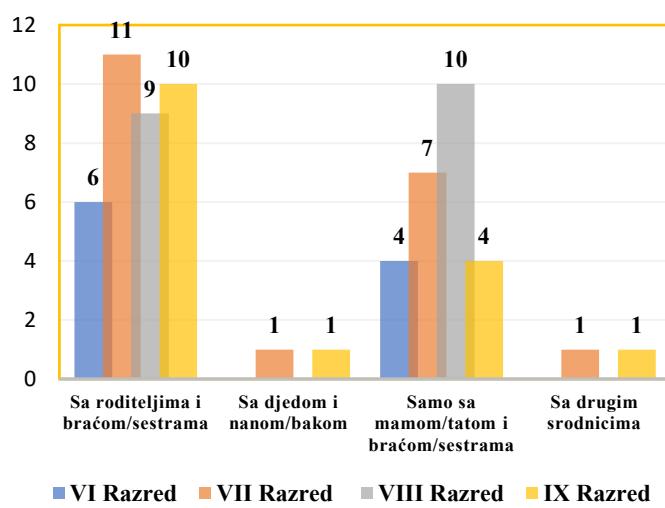
Anketnim upitnikom je obuhvaćeno i 60 ispitanika (31 djevojčica i 29 dječaka) učenika od VI do IX razreda, i to deset učenika šestog razreda, po devetnaest učenika sedmog i osmog razreda te šesnaest učenika devetog razreda.

Više od pola učenika, njih 51% je postiglo vrlodobar uspjeh u posljednjem razredu. Njih 22%, odnosno ukupno 14 učenika je postiglo odličan uspjeh, a 27% dobar i dovoljan uspjeh.

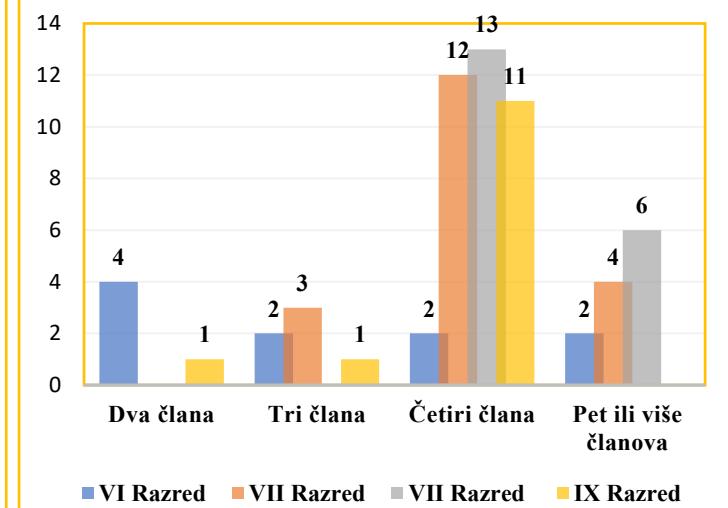

Najveći broj ispitanika živi u porodicama sa roditeljima i braćom/sestrama, njih 55%. Samo sa jednim roditeljem i braćom/sestrama živi 39% ispitanika, odnosno njih 25. Četiri učenika žive sa djedom i nanom/bakom i drugim srodnicima. Većinom su u pitanju porodice sa četiri člana. U porodicama sa pet i/ili više članova živi dvanaest učenika.

Grafikon br. 17. Članovi porodice

Grafikon br. 18. Broj članova porodice

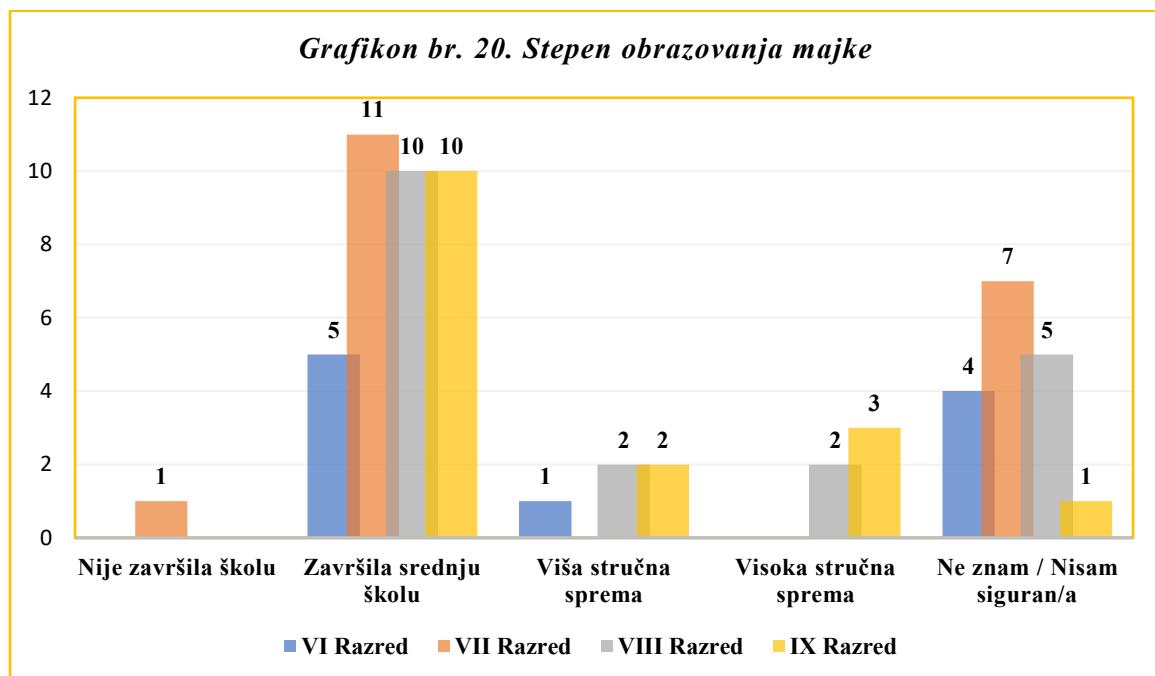
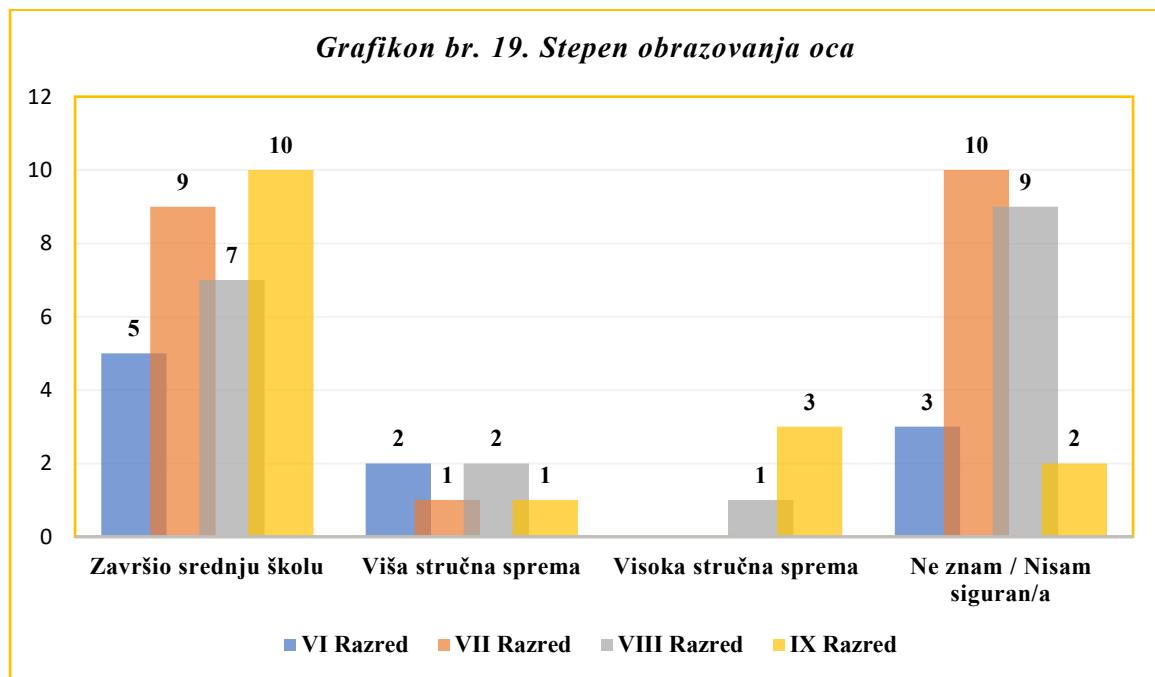

Obrazovanje roditelja važan je čimbenik koji djeluje i na obrazovanje djece, i to na više načina te su naredna dva pitanja upitnika se odnosila na stepen obrazovanja oca i majke. Na školski uspjeh djeteta utječe roditeljski odnos (manje obrazovani roditelji češće pokazuju autoritarni stil roditeljstva (Lacković-Grgin, 1977; Spera, 2005), postupci u odgoju, roditeljska uključenost, najšire rečeno, govorni i iskustveni poticaji u obitelji (Čudina Obradović i Obradović, 2006). Obrazovani roditelji imaju veća očekivanja od djeteta, stavljuju pred njega veće zahtjeve, ranije uočavaju probleme svoje djece s učenjem, bolje surađuju sa školom i brže uočavaju greške u odgoju, te ih ispravljaju. Oni su u većoj mogućnosti omogućiti djetetu bolje uvjete obrazovanja te pomagati djetetu u učenju. S druge strane, živeći u obrazovanijoj sredini, djeca su snažnije motivirana za stjecanje obrazovnih i kulturnih dobara (Bedeniković, 2009).

Socio-ekonomski položaj odnosno status mlađih predstavlja pozadinu za razvojne ishode pojedinaca i oblikovanje njihove vrijednosno-stavovske strukture, pri čemu je roditeljsko ulaganje vremena, finansijskih resursa i ljudskog kapitala u obliku vlastitog znanja i poznanstava značajna komponenta aktualnog i budućeg društvenog položaja mlađih. U modernim društvima životne šanse i socio-ekonomski položaj pojedinca u velikoj mjeri ovise o njegovim obrazovnim postignućima, zbog čega se na obrazovni sustav gleda kao na alokacijski mehanizam za različite socio-ekonomске položaje (Ilišin i sur., 2013). Realno je pretpostaviti da će današnja generacija mlađih u konačnici biti obrazovanija od svojih roditelja što znači da će dio njih u tom pogledu napredovati na socijalnoj ljestvici (Ilišin, Bouillet, Gvozdanović i Potočnik, 2013).

Utjecaj socio-ekonomskog statusa obitelji proteže se i izvan ovih okvira, na što upozorava M. Marmot (2005) govoreći kako zdravlje slijedi socijalni gradijent, što naziva „statusnim sindromom“, a njegovi nalazi potvrđuju da što je stupanj obrazovanja viši, vjerojatnije je da će ljudi duže živjeti i biti zdraviji (Ilišin i sur., 2013). Obrazovni status roditelja bitan je prediktor uspjeha djeteta jer što je razina obrazovanja oca i/ili majke viša, povećava se vjerojatnost višeg obrazovnog uspjeha, pri čemu je važniji utjecaj majke, smatra Babarović i sur. (2009). Obrazovani roditelji pomaganjem djetetu u učenju na njega prenose kognitivne sposobnosti, a ujedno im to predstavlja i važan dio odgoja (Šimić i sur., 2011). Obrazovanje roditelja utječe i na okolinu u kojoj djeca odrastaju, te tako oblikuje njihove ukuse i preferencije, smatra Feinstein i sur. (2004). Prema rezultatima istraživanja koje su proveli Pavić i Vukelić i ostvareni obrazovni rezultati (dolazak do posljednje godine studija) i obrazovne ambicije povezani su s obrazovanjem roditelja. To pak upućuje na moguće postojanje obrazovnih

nejednakosti u hrvatskom obrazovnom sustavu (Pavić i Vukelić, 2009). Obrazovanje roditelja u svakom pogledu pridonosi boljoj i kvalitetnijoj učinkovitosti obitelji i škole, suradničkim odnosima i raznim modelima komunikacijske ravnopravne suradnje (Rosić i Zloković, 2003).

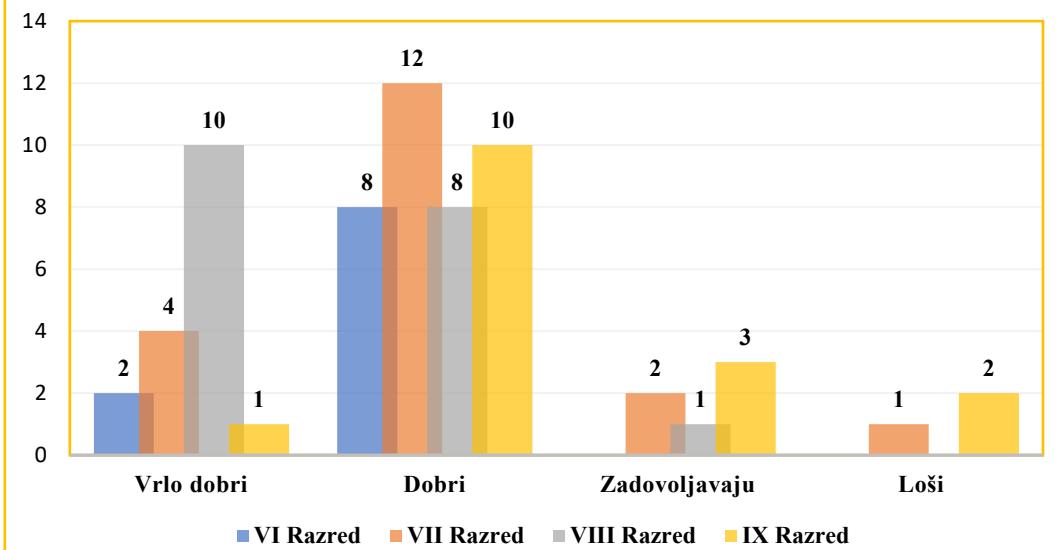

Shodno grafikonima, većina ispitanika je izjavila da su im roditelji završili srednje obrazovanje, brojačno trideset i šest majki ispitanika je završilo srednju školu, i trideset i jedan otac. Jedan ispitanik je naveo da majka nije završila školu. Više stručnu spremu po odgovorima ispitanika ima završenu jedanaest roditelja, od toga pet majki učenika šestog osmog i devetog razreda te šest očeva. Visoku srtučnu spremu kao stepen obrazovanja roditelja je navelo devet ispitanika i to učenica sedmog i osmog razreda koji može se reći kao stariji učenici posjeduju više informacija.

Zanimljiva je činjenica da dosta učenika ne zna ili nije sigurno vezano za obrazovanje roditelja. Najveći broj ispitanika koji je odabrao navedeni odgovor su učenici sedmog i osmog razreda. Ukupno 24 učenika ne znaju ili nisi sigurna koji stepen obrazovanja ima njihov otac. Sedamnaest učenika je isti odgovor navelo i za svoju majku. Ispitanici navode da ranije nisu o tome razgovarali sa roditeljima, niti smatraju da je od značaja da posjeduju navedene informacije. Učenici osmog i devetog razreda kod kojih roditelji posjeduju visoku stručnu spremu navode da su ponosni na svoje roditelje te da isti imaju odlične poslove i žele jednog dana da budu kao oni. Također, djeca su navela da im roditelji mnogo pomažu u izvršavanju školskih obaveza i da su im dosta posvećeni.

Na školski uspjeh učenika utiče puno toga. Njegova inteligencija, učitelj, razredno okruženje, ali svakako i porodično okruženje, odnosno socioekomski status njegovih roditelja. Može se reći da je porodica primarni faktor socijalizacije djeteta, pa kao takav svakako utiče na djetetov kognitivni, emocionalni i socijalni razvoj, ali i na uspjeh u školi. Brojna istraživanja pokazala su da su sociodemografske karakteristike porodice, poput socioekonomskog statusa, strukture porodice, razvoda, karakteristika majke, veličine porodice i karakteristika komšiluka, povezane sa akademskim postignućem učenika (Obradović-Čudina, 1995)

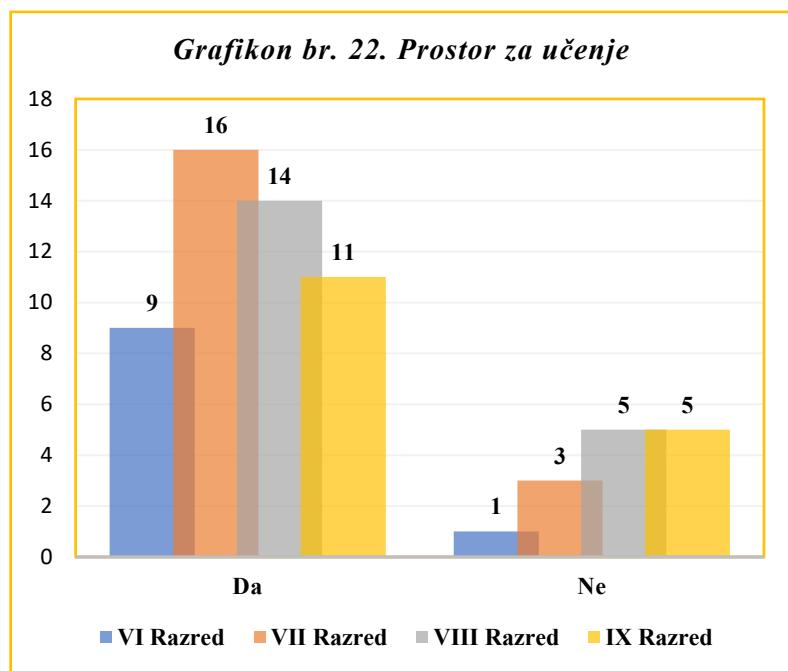
Grafikon br. 21. Uslovi stanovanja

Na pitanje da na skali od 1-5 ocjene uslove stanovanja, gdje je 1 najmanja, a 5 najveća ocjena zanimljivo je da je 59% učenika navelo da su uslovi stanovanja dobri te su svi ocijenili na skali uslove sa ocjenom četiri, osim jedne učenice koja je navela dobre uslove stanovanja – 5.

Vrlodobre uslove stanovanja ocjenjene na skali ocjenom pet navelo je 17 učenika, 27% ispitanika. 9% ispitanika učenika sedmog, osmog i devetog razreda navodi da uslovi stanovanja zadovoljavaju njihove kriterije, i označeni su na skali ocjenom četiri. Učenici navode da nemaju dovoljno adekvatnog prostora za učenje, ali da su svjesni da je situacija takva da se moraju prilagoditi istoj. Tri učenika, jedan iz sedmog i dva iz devetog razreda su navela da imaju izuzetno loše uslove stanovanja. Jedna porodica živi u garsonjeri, gdje u jednoj prostoriji obavljaju sve dnevne aktivnosti, i nemoguće je posvetiti se adekvatno školskim obavezama. Druge dvije porodice žive sa djedom/nanom i bratom od oca te je nemoguće ostvariti komunikaciju sa svim članovima porodice zbog razlike u godinama, i zbog nedostatka prostora. Navode da su često primorani da uče u kuhinji, ili da borave zajedno sa bratom/sestrom koji idu u srednju školu u istoj prostoriji te da prate nastavo istovremeno što je nemoguće zbog komunikacije sa nastavnicima i profesorima.

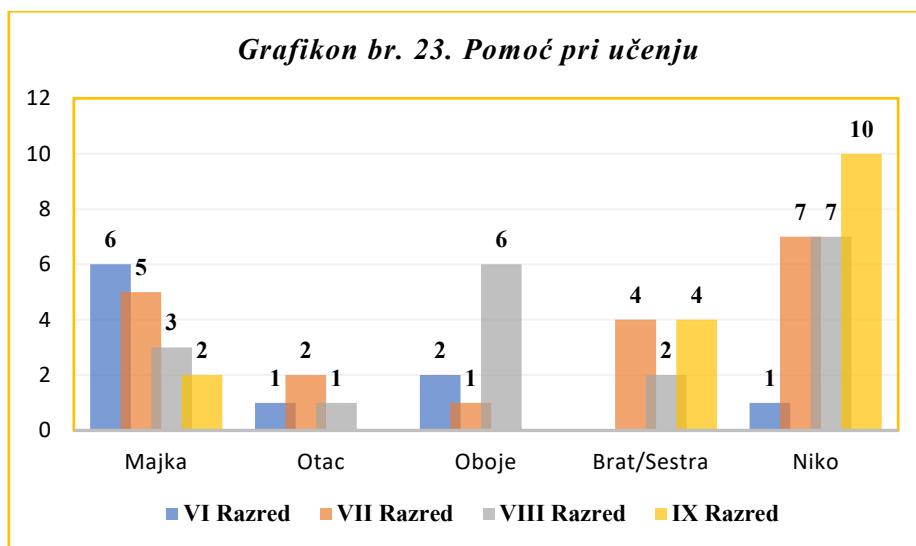
U vezi sa prethodnim grafikonom je i naredno pitanje koje se odnosi na prostor za učenje u dom 78% ispitanika je navelo da ima prostor za učenje, a samo njih 22% da ne posjeduju adekvatan prostor za učenje. Većina ispitanika je navela da prostor za učenje ima jer stariji/mlađi brat/sestra su u suprotnoj smjeni od njih u školi te nakon što se njihova nastava završi, onda oni mogu da prate časove. Učenici smatraju da sasvim uredno mogu pratiti nastavu i u dnevnom boravku ili u bilo kojoj drugoj prostoriji u stanu jer koriste slušalice kako bi mogli pratiti nastavnike za vrijeme časova. Također navode da im je olakšica ukoliko su to roditelji, ili neko od članova porodice kada je u pitanju provjera znanja jer im uvijek mogu pomoći.

Porodica može direktno i indirektno uticati na školski uspjeh djece (Šimić Šašić, Klarin, Prokopović, 2011). Direktni učinci fokusiraju se na osiguravanje materijalnih uslova koji će olakšati postizanje uspjeha. Siromašna djeca često nemaju adekvatnu prehranu, žive u tamnim, vlažnim prostorima, bez osnovnih uslova, pribora, knjiga i mjesta za učenje. Roditelji im ne mogu osigurati podršku za učenje ili to čine uz velika odricanja, a to direktno utiče na njihov školski uspjeh. Za razliku od njih, bogatije porodice mogu stvoriti takve uslove i organizovati podršku za razvoj potencijala svoje djece (Ridge, 2009).

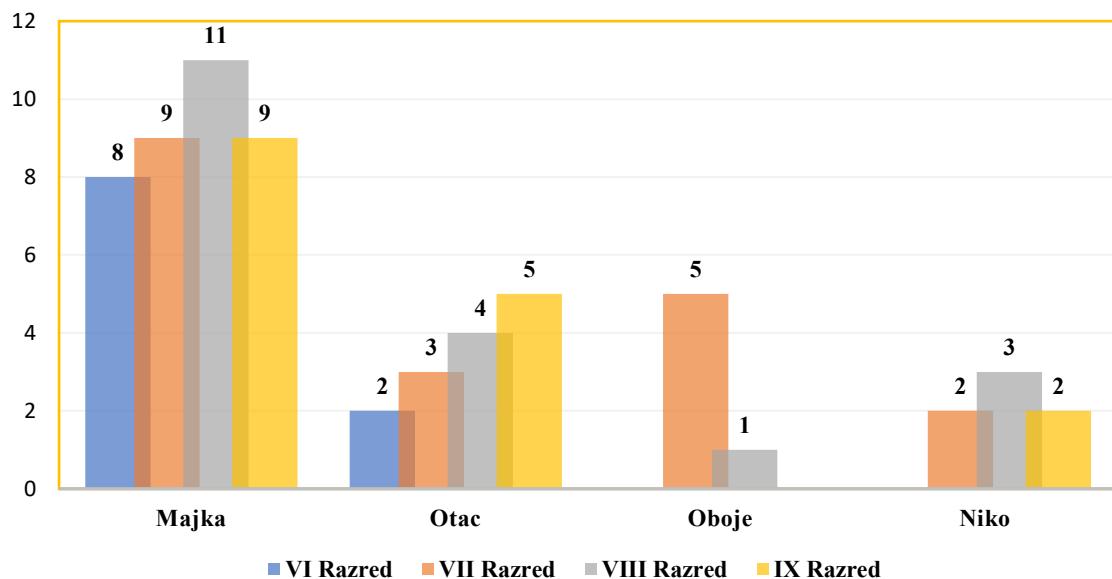
Na pitanje ko im više pomaže pri učenju odgovori su vrlo zanimljivi i različiti shodno razredu koji pohađaju ispitanici. Učenici šestog razreda navode da im najviše pomaže majka. Učenici sedmog razreda su pored majke naveli da najveću pomoć pri učenju dobijaju od brata/sestre koji su u srednjoj školi. Sedam učenika osmog razreda je navelo da im niko ne pomaže pri učenju i da smatraju da im pomoći nije ni potrebna jer se uspijevaju sami snaći u izvršavanju školskih obaveza. Suprotno tome šest učenica je navelo da oba roditelja pomažu prilikom učenja, izrade domaćih zadataka te da imaju odlično komunikaciju sa njima.

Od šesnaest ispitanika završnog devetog razreda, čak 10 učenika je navelo da im niko ne pomaže pri učenju. Dvije učenice su navele da im povremeno majka pomogne kada je riječ o provjerama znanja. Četiri učenika su navela da im pomažu brat/sestra koji su prethodne godine završili deveti razred. Zanimljiva činjenjica je da nijedan učenik devetog razreda nije naveo da otac pomaže pri učenju. Kao razlog tome navode da su očevi više odsutni iz kuće zbog posla i da nisu u mogućnosti da im se posvete te da ponekad djeluju i nezainteresirano za takve stvari.

Djeca se slamaju pod tim pritiskom, danas više nego ikad. Zato što ne ispunjavaju očekivanja roditelja, a s druge ih strane roditelji ne čuju. Možda ih i slušaju, ali ih definitivno ne čuju. S djecom se razgovara, ali ne tako da se tome razgovoru posveti potpuna pažnja nego se usput gleda televizija, ili se kuha, ili se radi nešto drugo. Razgovor postane usputna briga. Učenici smatraju da ih roditelji “ne čuju”, jer ne razgovaraju s njima na pravi način. Djeca s vremenom gube interes da započinju razgovore sa roditeljima.

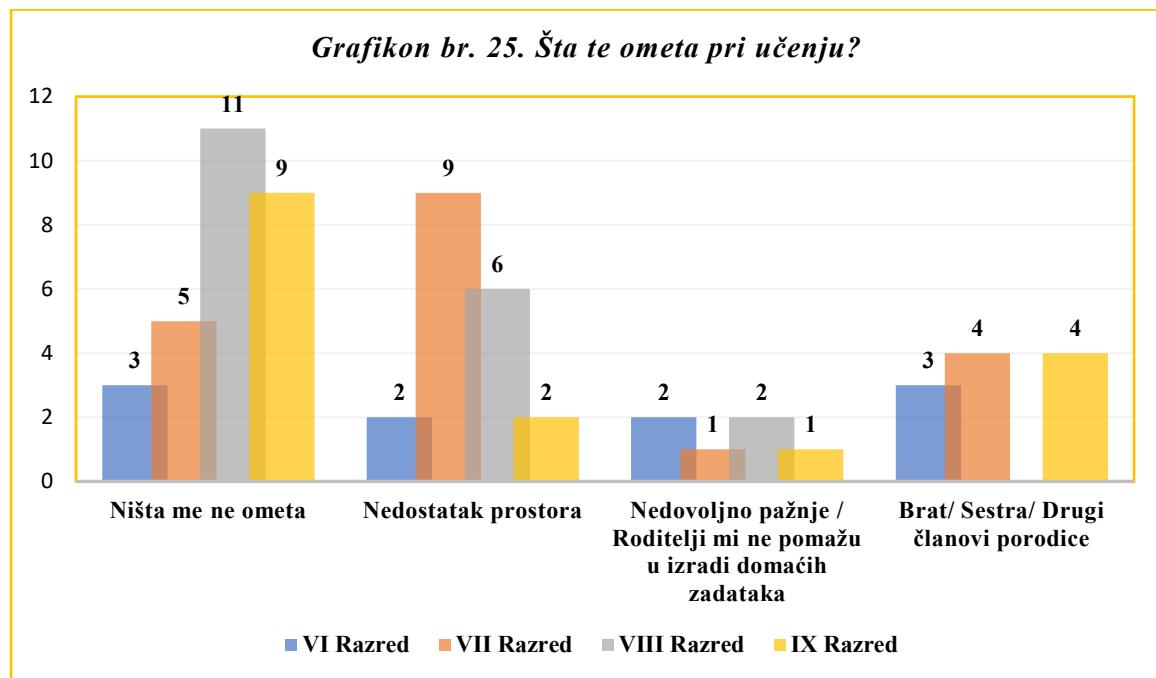
Grafikon br. 24. Ko ti posvećuje više pažnje?

Naredno pitanje se odnosilo na to ko više pažnje posvećuje djeci. 58% ispitanika je navelo da u svakom segmentu majka posvećuje više pažnje kako i samom odgoju djece, školskim obavezama ali i brizi o porodici. 22% ispitanika je navelo da im otac posvećuje više pažnje. U ovom slučaju riječ je o očevima koji su nezaposleni, ili rade u smjenama te su češće u kući. Šest ispitanika, učenika sedmog i osmog razreda navodi da oba roditelja podjednako posvećuju pažnju. Sedam ispitanika učenika šestog, sedmog i devetog razreda smatra da im nijedan od roditelja ne posvećuje dovoljno pažnje.

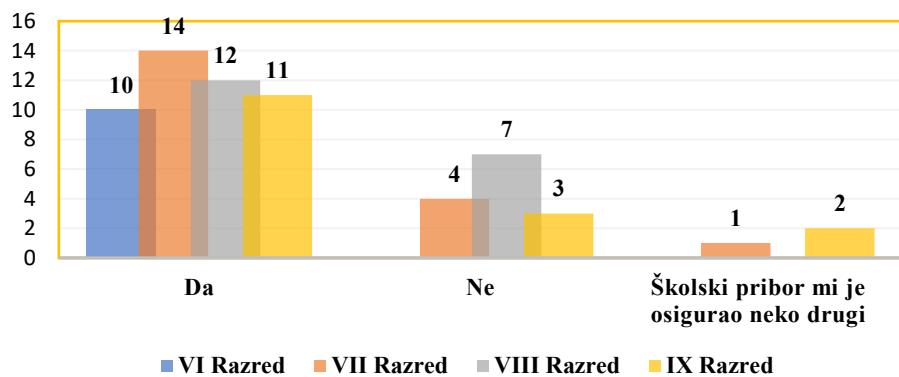
Djeca lošijeg školskog uspjeha i njihovi roditelji suočavaju se s mnogim problemima. Nedostatak produženih boravaka u školama, mnogima financijski nedostupne instrukcije, nepostojanje odgovarajuće roditeljske brige i nedostatak znanja u vlastitoj porodici samo su neki od njih. Dijete koje ne doživljavaju uspjeh ne osjeća se ugodno u školi. Nije zadovoljno sobom, podcjenjuje se, ima negativno mišljenje o sebi, očekuje da će doživjeti neuspjeh i da će ga drugi odbaciti, ima poteškoća s interpersonalnom komunikacijom, definiranjem, izražavanjem, zadovoljavanjem vlastitih potreba. Kao posljedica navedenog kod djeteta se mogu pojaviti emocionalne smetnje, nepoželjni oblici ponašanja: odbijanje pohađanja nastave, druženje s vršnjacima neprihvatljivog ponašanja i dr. Stoga je iznimno važno pomoći djeci koja doživljavaju neuspjeh u školi, jer svako dijete zaslužuje biti sretno, uspješno, zadovoljno.

Na osnovu dobijenih odgovora iz ankete primjećuje se najveći broj ispitanika navodi da ih ništa ne ometa pri učenju, što se naročiti odnosi na učenike osmog i devetog razreda. Mlađim ispitanicima smetnje stvaraju brat/sestra/drugi članovi porodice. Učenici sedmog razreda navode da im najveći problem pri učenju predstavlja nedostatak prostora. Samo šest učenika je navelo da ih pri učenju ometa nedovoljno pažnje u smislu da im roditelji ne pružaju podršku niti bilo kakvu pomoć, a smatraju da im je ista neophodna te zbog toga ne mogu da se skoncentriraju na učenje i da adekvatno izvršavaju školske obaveze.

Vezano za posljednje pitanje koje se odnosi na osiguranje potrebnog školskog pribora, 73% ispitanika je navelo da su im roditelji osigurali kompletan školski pribor. 22% ispitanika, četrnaest učenika je navelo da im roditelji nisu osigurali školski pribor. Učenici navode da im trenutno isti nije ni potreban zbog prisustva online nastavi te da se snalaze na razne načine. Tri učenika, jedan iz sedmog i dva iz devetog razreda su navela da su kompletan školski pribor, udžbenike i sve što je potrebno dobili od drugih osoba.

Grafikon br. 26. Osiguravanje školskog pribora

Loš školski uspjeh djeteta može značiti da dijete ima prosjek ocjena četiri, tri, dva pa sve do toga da dijete ponavlja razred. Zapravo, subjektivna procjena roditelja određuje (loš) školski uspjeh djeteta. Naime, svaki roditelj ima neki svoj kriterij po kojem on zaključuje koliko je njegovo dijete uspješno ili ne. Upravo s obzirom na vlastita očekivanja, roditelji i reagiraju na različite načine. Neki kritiziraju dijete kad u školi dobije ocjenu dobar, no i kad dobije odličan komentiraju da je npr. test bilo lagan. U takvim porodicama dijete raste s osjećajem da roditelji u njega nemaju povjerenja, kao i da nikad ne mogu dobiti priznanje i pohvalu za svoj uspjeh. Ukoliko se roditelj i dijete nađu u situaciji da je dijete postiglo nešto slabiji uspjeh u školi ili da uspjeh u školi kontinuirano slabi, a uzrok tome roditelj ne nalazi u nekom stresnom događaju, smrtnom slučaju u porodici, promjeni okoline i slično, možda je djetetu potrebna pomoć u organizaciji radnog okruženja, dnevnog rasporeda ili dijete ne koristi dobre tehnike učenja. Važno je zapamtiti da uspjeh djeteta u školi nije najvažniji u životu te da on ne treba predstavljati okosnicu djetetova života ili odnosa djeteta i roditelja. Okruženje u kojem se roditelji toliko uključe u školske obaveze djeteta da je sva njihova međusobna komunikacija kontinuirano vezana uz školu, zadaću, testove i učenje, stvara kod djece apatiju i nezadovoljstvo te frustraciju na obje strane.

3.3. Rezultati anketnog upitnika za nastavnike i stručne saradnike

U anketnom upitniku za nastavnike i stručne saradnike učestvovalo je deset ispitanika, od toga devet nastavnika i pedagog škole.

Na pitanje “*Koji je najčešći obrazovni status roditelja učenika koji imaju slabiji uspjeh u školi?*” svi ispitanici su naveli da je riječ o roditeljima koji imaju završeno srednje obrazovanje (trogodišnje ili četverogodišnje). Ovo se može povezati sa činjenicom da su obrazovaniji roditelji kompetentniji za pružanje pomoći djeci u izvršavanju školskih obaveza.

Naredno pitanje se odnosilo na korelaciju stepena obrazovanja roditelja i uspjeha djeteta u školi. Ispitanici su naveli da roditelji nižeg obrazovnog statusa manje pažnje posvećuju djeci, ne poznaju dovoljno dobro gradivo koje se obrađuje te zbog toga nisu u mogućnosti ni pomoći djeci prilikom učenja, ili izrade domaće zadaće. Također, nastavnici navode da veći broj roditelja smatra da nisu u obavezi da bilo kakve obaveze izvršavaju sa djecom te da je zadatak nastavnika i osoblja škole da se u potpunosti posveti svakom djetetu i da ih "sve nauči". Naravno prisutni su i izuzetci, roditelji koji rade redovno sa svojom djecom.

Ispitanici smatraju da visokoobrazovani roditelji, shodno svome obrazovanju, a i zaposlenju su u prednosti u odnosu na druge i mogu djeci da obezbijedi i više od onoga što im je neophodno za školovanje, počevši od udžbenika, školskog pribora, tehničke opreme te dodatnih instrukcija, kurseva i slično.

Nadalje, svi ispitanici stručni saradnici su naveli da primanja u porodici mogu utjecati na uspjeh djeteta u školi. Kao razlog tome navode da djeca u porodicama slabijeg materijalnog statusa očekuju da im roditelji mogu obezbijediti sve što imaju i njihovi vršnjaci čiji roditelji su boljeg materijalnog statusa, sa većim finansijskim prihodima. U većini slučajeva dešava se da se učenici zbog toga povlače u sebe, “bojkotuju” roditelje jer im ne ispunjavaju njihove želje i potrebe te dobijaju lošije ocjene, ne prisustvuju redovno nastavi.

Ispitanici navode da uslovi stanovanja su jedan od glavnih faktora koji pored ekonomskog statusa porodice utiču direktno na uspjeh djeteta u školi. Veliki je broj djece koji živ u višečlanim porodicama, gdje je samo jedan roditelj zaposlen i gotovo je nemoguće udovoljiti potrebama svih ukućana. U svemu tome iz dosadašnjeg iskustva možemo reći da najveći teret podnose djeca, kojoj se da bi porodica "preživjela" uskrajuju mnoge stvari. Također, u višečlanim porodicama roditelji nisu u mogućnosti da obezbijede svakom dijetetu udžbenike, odjeću, obuću, školski pribor i sl. Djeca se zbog toga često osjećaju odbačenim od strane vršnjaka, smatraju da su manje vrijedni, povlače se u sebe.. Roditelji zbog posla, brige oko kuće, porodice zanemaruju djecu, ne vode dovoljno računa o školskim obavezama djece i njihovim ocjenama, izostancima. Interesantno je da je u trenutnoj situaciji uzrokovanoj pandemijom određeni broj učenika pokazao zavidne rezultate i ocjene, iako su ranije na redovnoj nastavi imali dosta slabije ocjene, više izostanaka, nisu redovno izvršavali domaće zadatke i obaveze koje su im nastavnici dodjeljivali. Zapazili smo da za pojedine učenike roditelji prisustvuju nastavi, te se "javljaju" da su prisutni na časovima i predpostavljamo da umjesto učenika obavljaju i domaće zadatke, i pomažu im prilikom provjera znanja.

Na pitanje „*Koliko dobro poznajete kakvi su porodični uslovi u porodicama iz kojih učenici dolaze?*“ pet ispitanika je navelo da poznaje porodične uslove učenika čiji je razredni starješina. Pet ispitanika je navelo da djelimično poznaju porodične uslove većeg broja učenika jer je riječ o višečlanim porodicama gdje dvoje ili više djece pohađa ili je pohađalo školu. Sedam ispitanika smatra da djeca sa lošijim školskim uspjehom češće potječu iz višečlanih porodica. Tri ispitanika navode da to nije slučaj kod učenika koje poznaju jer su učenici iz tih porodica jedni od boljih učenika od razreda, izuzetno su odgovorni, pažljivi prema drugim učenicima.

Broj djece u porodici je pored socio-ekonomskog statusa same porodice, jedan od glavnih indikatora koji su povezani sa uspjehom djeteta/djece u školi. Roditelji ne mogu da posvete dovoljno pažnje i vremena za dvoje i/ili više djece po pitanju školskih obaveza. Obično stariji brat/sestra pomažu mlađem bratu/sestri, a često se zna desiti da i oni naprave propust te zbog toga učenik/ca dobije slabiju ocjenu. U ranijim razgovorima sa djecom ispitanici navode da su imali više puta pritužbe da u slučaju da je jedno dijete dobar, a drugo lošiji učenik roditelji više pažnje posvećuju ovome koje je dobar učenik, dok drugo dijete zanemaruju. To značajno utiče na psihu djeteta i dešava se da se djeca povlače u sebe, ne žele da uče, smatraju se manje vrijednim.

Ispitanici smatraju da nepovoljan socio-ekonomski status porodice može kod djeteta stvoriti odbojan stav prema školovanju na način da dijete u svemu pronalazi nedostatke i počinje da sebe upoređuje sa drugim učenicima koji imaju "više" nego on. Ukoliko na početku školske godine učenik nema novu odjeću, obuću, ruksak, školski pribor kao i njegovi drugovi u razredu, često se desi da se požali da se osjeća odbačeno, drugačije. Sve su to faktori zbog kojih se dijete povlači u sebe, ne govori o tome ništa roditeljima, niti osoblju u školi, ne posvećuje pažnju školskim obavezama, ne prati redovno gradivo, na provjerama znanja pokazuje loše rezultate.

Zbog trenutne situacije i online nastave, pojedinci koriste situaciju te ne prisustvuju redovno časovima, navodeći razna opravdanja, od pokvarenih uređaja (mobitel, laptop), isključene usluge interneta... Nažalost, postoje i situacije gdje zaista određene porodice imaju i dalje poteškoće u smislu da djeca ne mogu pratiti nastavu jer nemaju redovno uslugu interneta, ili nemaju adekvatne uređaje za pristup aplikaciji za online nastavu.

Kao uzroke lošeg uspjeha djece u školi ispitanici navode prije svega loš socio-ekonomski status porodice, nezainteresovanost djece za pohađanje škole, neadekvatna saradnju sa porodicom i nadležnim institucijama u svrhu rješavanja uzroka koji dovode do loše uspjeha djece u školi, ali i nedovoljno obrazovanje roditelja.

S obzirom na samu situaciju vezano za pandemiju i online nastavu ispitanici navode da sa roditeljima u većini slučajeva komuniciraju na roditeljskim sastancima, ili roditelji po potrebi pozivaju nastavnike ukoliko imaju nejasnoće vezane za izradu domaćih zadataka ili ocjena koje je dijete dobilo, ili eventualnih izostanaka. Također nekih 20% roditelja nije zainteresirano za saradnju, i odbijaju bilo kakvu komunikaciju. Riječ je o roditeljima učenika koji imaju veći broj izostanaka sa nastave koji nisu opravdani, i o roditeljima čija djeca imaju loše ocjene jer ne prate redovno nastavu niti izvršavaju domaće zadatke i ne pristustvuju provjeravama znanja.

Posljednje pitanje u anketi se odnosilo na važnost saradnje roditelja i škole gdje je navedeno da među roditeljima postoje velike razlike. Razlikuju se po sposobnostima, značaju, temperamentu, interesima, starosti, socijalnom i ekonomskom statusu i dr. Za nastavnika je vrlo važno da te razlike prepozna, poštuje, da svakog od roditelja što bolje upozna i da na taj način prilagodi način komunikacije s obzirom na njegove posebnosti. Svaki roditelj najbolje poznaje svoje dijete. Učitelj učenika poznaje po njegovom učenju i ponašanju uglavnom iz škole, dok roditelj poznaje djetetov cijelokupni razvoj još od rođenja. Roditelj je duboko emocionalno vezan za svoje dijete.

U velikoj ljubavi prema djetetu, roditelji nekada mogu biti nekritični i nerealni te od njih očekuju previše ili premalo. Vrlo često se dešava da ne primijete probleme koji se javljaju kod njihove djece, a ponekad ni prednosti. U zajedničkom razgovoru koji uključuje iskustva roditelja i nastavnika, lakše je analizirati problem, primijetiti promjene, lakše se odgovori na mnoga nejasna pitanja, šta se može uraditi kod kuće, šta u školi, a šta djeca mogu uraditi sama.

Roditelji sa nerealnim očekivanjima precjenjuju sposobnosti svog djeteta. Nezainteresovani roditelji ne posvećuju dovoljno pažnje svom djetetu ili njegovom obrazovanju. Dijete je prepušteno samo sebi i često odgojno zapušteno. Roditelji sa pretjerano zaštitničkim stavom će uvijek pomagati, čak i kada to nije neophodno. Roditelji bez autoriteta ne uspijevaju izgraditi autoritet u dječijim očima pa ta djeca mogu imati određene probleme u ponašanju. Dobro rješenje mogle bi biti dodatne aktivnosti i obaveze.

Iz svega ovog proizlazi zaključak da bez prisne, sadržajno bogate i planski usmjerene saradnje porodice i škole ne može biti govora o punom uspjehu u odgoju mlađih, razvijanju svestrano obrazovanih, stvaralačkih i slobodnih ličnosti. Grupni sastanci, roditeljski sastanci i drugi socijalni događaji predstavljaju veliku pomoć u kreiranju uzajamnog odnosa u kome porodica i roditelji rade zajedno. Treba iskoristiti zakazane sastanke na relaciji roditelj–nastavnik za informisanje o tome šta se zaista dešava u školi. Savremena tehnologija nam takođe pomaže da pratimo informacije na što bolji način. Uvođenje online komunikacije je umnogome pomoglo informisanosti roditelja o napredovanju učenika. Razmjena e-mailova, sms poruka, kao i grupni chatovi pomažu roditeljima da u svakom trenutku imaju informaciju o školskom životu svog djeteta.

3.4. Rezultati intervjua sa socijalnom radnicom

Posljednji dio rezulatata istraživanja se odnosi na intervju sa socijalnom radnicom, uposlenicom JU Kantonalni centar za socijalni rad koja već duži vremenski period surađuje i prati određeni broj porodica koje su evidentirane kao korisnici usluga socijalne zaštite, a čija djeca pohađaju osnovne škole na području Općine Novi grad.

Intervjuom je predviđeno dvanaest pitanja na koje je socijalna radnica dala odgovore i svoje mišljenje.

Prvo pitanje se odnosilo na obrazovni status roditelja učenika koji imaju slabiji uspjeh u školi. Socijalna radnica je navela da je u 85% slučajeva riječ o roditeljima koji imaju završeno srednje obrazovanje, većinom trogodišnje škole, zanate i slično. 15% roditelja nemaju završenu školu, ili su uspjeli završiti osnovno obrazovanje.

Drugo pitanje u okviru intervjeta vezano je za stepen obrazovanja roditelja i uspjeh djeteta u školi. Ispitanica smatra da je stepen obrazovanja roditelja izuzetno važan za samo dijete, razvoj djeteta kao ličnosti i za njegov uspjeh i što bolje rezultate za vrijeme školovanja. Roditelji nižeg obrazovanja nažalost nisu u mogućnosti da pomognu djeci u toku školovanja, jer prвobitno ne poznaju dovoljno materiju koju nastavnik obrađuje u razredu. Takvi roditelji smatraju da se dijete može snaći i bez završene škole te da “uvijek ima posla za one koji hoće da rade”.

Socijalna radnica smatra da visokoobrazovani roditelji imaju veću ekonomsku sigurnost da svojoj djeci obezbijede bolje uslove za školovanje jer su većinom oba roditelja zaposlena, ili ukoliko je jedan roditelj zaposlen riječ je o visokim primanjima u odnosu na naš standard. Dešava se da učenici koji dolaze iz takvih porodica često zadiraju druge učenike koji su slabijeg imovinskog stanja, smatrajući ih manje vrijednim, omalovažavaju ih. Ukoliko je riječ o učenicima čiji roditelji su “utjecajne” osobe u društvu ili poznate ličnosti i slično, oni to koriste te smatraju da ne trebaju da se previse posvete učenju i školovanju jer roditelji uvijek mogu za njih da “riješe” eventualne loše ocjene ili vladanje.

Četvrto pitanje se odnosilo na povezanost mjesecnih primanja i prihoda u porodici i uspjeha djeteta u školi. Iz iskustva koje posjeduje sa porodicama sa kojim surađuje, navodi da je najveći problem kod roditelja koji imaju niska ili nikakva mjesecna primanja taj što nisu u mogućnosti djeci da obezbijede kompletan školski pribor, knjige i ostala sredstva potrebna za nastavu. Obično se ti roditelji obraćaju za pomoć ili školama koju djeca pohađaju, ili Službi socijalne zaštite. Ranije su određene porodice bile uključenje u projekte raznih NVO gdje su djeca početkom svake školske godine dobijala određeni školski pribor, ruksake i sl. Djeca koja dolaze iz porodica sa niskim ili nikakvim mjesecnim primanjima su obično ili povučena u sebe, nezainteresirana za okolinu i komunikaciju, ili iskazuju različite oblike devijantnog ponašanja. Stariji učenici pronalaze razne načine kako bi došli do novca, ili do određenih potrepština, u smislu da isti oduzimaju od učenika nižih razreda, čine sitne krađe..

Socijalna radnica smatra da uslovi stanovanja u velikoj mjeri mogu utjecati na školski uspjeh djeteta. Da bi se dijete adekvatno posvetilo školi, izvršavanju školskih obaveza potrebno je da ima svoj kutak, mir i tišinu. Nažalost, veliki broj porodica nije u mogućnosti da obezbijedi posebne sobe ili prostorije za učenje ili zbog toga što je riječ o višečlanim porodicama, ili je riječ o maloj kvadraturi objekta u kojem porodica boravi. Neznatan broj porodica sa koji mona surađuje (dvije porodice) ima dva učenika koji bilježe odličan uspjeh i primjerno vladanje. Sigurno je da takvih porodica ima možda i u većem broju, ali ne obraćaju se za pomoć niti je škola ili bilo koja druga ustanova upoznata sa njihovim socijalnim statusom i stanjem.

Šesto pitanje se odnosilo na to da li djeca sa lošijim školskim uspjehom češće potječu iz višečlanih porodica. Socijalna radnica navodi da po njenom iskustvu lošiji školski uspjeh najčešće bilježe djeca iz jednoroditeljskih porodica, gdje je zbog razvoda roditelja dijete/djeca ostalo da živi u većini slučajeva sa majkom koja se zbog brige o preživljavanju porodice ne može dovoljno da posveti djeci i njihovim školskim obavezama. U drugom slučaju riječ je o porodicama gdje je prisutno učestalo nasilje u porodici, gdje djeca posmatrajući roditelje koji se često svađaju, razvijaju pogrešnu sliku onoga kako bi oni trebali da izgledaju u budućnosti te se samim time okreću ka lošem društvu, sve više izostaju sa nastave, počinju da govore neistinu roditeljima. Djeca iz višečlanih porodica u većini slučajeva imaju poteškoću zbog toga što nemaju dovoljno prostora za učenje, ili ih u učenju ometaju ostali članovi porodice.

Ispitanica navodi da nepovoljan socio-ekonomski status porodice kod djeteta može da stvori odbojan stav prema školovanju ukoliko roditelji zbog same situacije u kojoj se porodice nalazi od početka školovanje ne postave adekvatne “temelje” za dijete i ukažu mu na važnost obrazovanja koja je usko povezana sa budućnosti djeteta (upis u srednju školu, fakultet, mogućnost zaposlenja). Neophodno je da roditelji kakva god da je finansijska situacija, i ako su prisutni loši porodični odnosi djeci posvećuju više pažnje, rade sa njima, potiču ih da što bolje uče.

Kao uzroke lošeg uspjeha djece u školi, ona navodi prvobitno zanemarivanje od strane roditelja. Roditelji često nisu zainteresovani za saradnju, ne žele da se redovno informišu o ocjenama svoga djeteta, ne znaju da li dijete nastavu pohađa redovno ili izostaje sa časova. Ponekad roditelji, iako to nije opravданje, nesvesno zanemaruju svoje dijete zbog posla. Dio roditelja previse vjeruje svojoj djeci i onda nastupi razočarenje kada naprimjer po pozivu škole ili Službe sazna da dijete nije prisustvovalo nastavi mjesec dana. Tada djeca obično budu kažnjena od strane roditelja, što svakako nije riješenje, već stvara još veću averziju prema nastavi i učešću u nastavnom procesu.

Centar za socijalni rad ostvaruje suradnju sa školama sa područja Općine Novi grad vezano za porodice koje su u stanju socijalne potrebe. U većini slučajeva riječ je o porodicama koje su dugogodišnji korisnici nekih od usluga iz domena socijalne zaštite te iz tih porodica potiče i dio učenika koji imaju slabiji uspjeh u školi. Jako mali broj roditelja je spreman na saradnju kada je u pitanju segment koji se odnosi na pomoć djeci u školovanju. Roditelji smatraju da će socijalni radnik ukoliko dijete razgovara sa njim iskoristiti dijete na način da će od njega dobiti informacije koje roditelji ne žele da se iznose van doma i samim time da bi sigurnost porodice mogla biti ugrožena. Definitivno bi bilo najbolje kada bi svaka škola imala svog socijalnog radnika koji bi se u potpunosti mogao posvetiti djeci, i intenzivno raditi sa njima. Unazad par godina Centar je imao suradnju sa različitim NVO koje su kroz projekte prevencije maloljetničke delinkvencije koordinirale sa školama sa područja Općine i na zajednički prijedlog škole i Službe osobe ispred udruženja su radile sa učenicima koji su slabijeg imovinskog stanja, koji su imali loš školski uspjeh. Pomogalo im se u izradi zadaća, razgovaralo se sa učenicima o poteškoćama na koje nailaze u obrazovnom procesu, surađivalo se sa roditeljima u smislu pronalaska rješenja kako bi dijete redovno pohađalo nastavu, izvršavalo sve školske obaveze. Veliki broj učenika koji su bili uključeni u takve projekte sada završavaju srednje škole.

IV ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Na temelju provedenog istraživanja, kao i proučene literature o temi utjecaja socioekonomskog statusa na uspjeh učinka, lako se može doći do različitih mišljenja. Istraživanja mnogih autora koji su spomenuti u ovom radu, a istraživali su utjecaj socio-ekonomskog statusa na uspjeh učenika, i slična su, a i kontradiktorna. U najvećem se dijelu sva provedena istraživanja razlikuju po uključenim varijablama u modele koji se istražuju. Već kod samog pojma socio-ekonomskog statusa teorije se razlikuju, pa ne čudi činjenica da su i dobiveni rezultati istraživanja različiti. Isto tako, pojam uspjeha učenika svaki od autora tretira na svoj način. Pojedini autori istražuju utjecaj određenog predmeta na uspjeh učenika, dok drugi istražuju utjecaj roditelja i nastavnika na uspjeh učenika.

Mnogobrojna istraživanja pokazuju da na školski uspjeh učenika djeluje i socioekonomski status obitelj. Time su se bavili razni istraživači poput Congera i suradnika, 2002; McNeala, 2001; Sirina, 2005; Šimića i sur., 2011 te mnogih drugih. Znanje, zalaganje i rad svakog učenika u odgojno-obrazovnom procesu rezultira školskom uspjehom. Školski uspjeh najčešće se prati školskom ocjenom koja je prije svega procjena znanja učenika, ali i njegova kontinuirana truda i rada. Učinak sudionika u odgojno-obrazovnom procesu iskazuje se između ostalog školskom ocjenom čime se ona tradicionalno uzima kao (približno) adekvatan izraz, tj. ekvivalent postignuća učenika na pojedinim ili svim razinama školovanja, bez obzira na mnoge nepoznanice (Vrcelj, 1996, str. 77). Na samu školsku ocjenu utječe, ne samo učenikovo znanje, inteligencija, trud i rad, već i niz drugih popratnih segmenata koji mogu tu istu ocjenu povisiti ili sniziti. Jedan od tih segmenata jest i socio-ekonomski status roditelja koji će se isticati kroz čitavo istraživanje.

U prvoj posebnoj hipotezi koja se odnosi na obrazovanje roditelja, potvrđeno je kroz rezultate istraživanja da *neobrazovanost roditelja indirektno utiče na uspjeh djece u školi. Roditelji sa većim stepenom obrazovanja su u prilici da pomognu djeci u učenju, da im osiguraju bolje uslove za obrazovanje te ukažu na važnost obrazovanja za njihovu budućnost.*

Školska sprema, i obrazovanje oba roditelja je jako značajno za kvalitetno obrazovanje djece.

Najveći broj ispitanika je završio četvergodišnju srednju školu, njih 29 te njihovih 18 bračnih partnera. Trogodišnje srednje obrazovanje je završilo 8 ispitanika, i 20 bračnih partnera. Bez završene škole je jedan roditelj koji je učestvovao u anketi, dok su dva roditelja navela da su samo završila osnovnu školu te da im je žao što nisu posvetili više značaja svome obrazovanju jer sada smatraju da je isto izuzetno važno prvenstveno za njihovu djecu. Višu stručnu spremu ima pet ispitanika, kao i pet bračnih partnera. Visoku stručnu spremu imaju tri ispitanika i četiri bračna partnera. U dvije porodice koje su učestvovale u anketi oba člana su magistri nauka.

Radni status i nivo obrazovanja su usko povezani. Na osnovu rezultata dobijenih anketom dolazimo do zaključka da roditelji koji imaju veći stepeni obrazovanja ujedno su i zastupljeniji na tržištu rada te shodno kvalifikacijama imaju i veće šanse za zaposlenje. Od ukupnog broja ispitanika jedan roditelj je penzioner, s obzirom da je zbog povrede na radu ostvario pravo na invalidsku penziju.

Trideset i šest roditelja i dvadeset i devet bračnih pratnera su trenutno zaposleni i skoro svi imaju stalno zaposlenje i možemo reći relativno sigurne prihode. Dio nezaposlenih roditelja koji je učestvovao u istraživanju, je ostao bez zaposlenja zbog pandemije uzrokovane COVID – 19, od 13 ispitanika, njih 7 je imalo posao u ugostiteljstvu, kao i njihova četiri bračna partnera te su trenutno prijavljeni u Službi za zapošljavanje jer još uvijek ne mogu da pronađu zaposlenje.

Iz analize ankete provedene sa nastavnicima i stručnim saradnicima i intervjeta sa socijalnom radnicom, dolazimo do zaključka da najveći broj roditelja učenika ima završeno srednje obrazovanje (trogodišnje ili četverogodišnje). Nastavnici smatraju da roditelji nižeg obrazovnog statusa manje pažnje posvećuju djeci, ne poznaju dovoljno dobro gradivo koje se obrađuje te zbog toga nisu u mogućnosti ni pomoći djeci prilikom učenja, ili izrade domaće zadaće. Također, navode da visokoobrazovani roditelji, shodno svome obrazovanju, a i zaposlenju su u prednosti u odnosu na druge i mogu djeci da obezbijedi i više od onoga što im je neophodno za školovanje, počevši od udžbenika, školskog pribora, tehničke opreme te dodatnih instrukcija, kurseva i slično.

Obrazovaniji roditelji su svakako u većoj mogućnosti osigurati bolje mogućnosti obrazovanja, pomagati djetetu u učenju te im na taj način prenijeti kognitivne kompetencije.

Druga posebna hipoteza glasi: *U porodicama gdje su prisutni loši ekonomski uslovi, nedostatak ili nikakva primanja djeci, učenicima, nije moguće obezbijediti sve potrebne materijale i sredstva za školovanje što također utiče na školski uspjeh.*

Radni status roditelja povezan je sa visinom mjesecnih primanja u porodici. Shodno tome je i usko povezan sa mogućnostima roditelja da djeci obezbijede sve što je potrebno prije svega za sam proces obrazovanja (udžbenike, potrebnii materijal za određene predmete..) ali i za adekvatan rast i razvoj djece.

Analizom rezultata istraživanja dolazimo do saznanja da 31 porodica mjesечно ostvaruje prihode u iznosu od 500 – 1000KM. U navedene prihode pored plate koju imaju roditelji kod 15 porodica je uključen i prihod od dječijeg dodatka. Primanja u rasponu od 1000 – 1500 KM ostvaruje devet porodica, od kojih jedna ima dodatno nekretninu koju iznajmljuje i na osnovu koje kako su naveli finansira školovanje svoje djece. Šest porodica, 12% ispitanika, ima primanja veća od 1500 KM i riječ je o porodicama gdje su oba člana zaposlena te djeca ostvaruju pravo na dječiji dodatak. Prihode manje od 500 KM ostvaruju četiri porodice, od kojih jedna porodica živi isključivo od invalidske penzije i povremeno dobija socijalnu pomoć. Zanimljiv podatak u ovom istraživanju je taj da je 12 ispitanika navelo da ostvaruju pravo na socijalnu pomoć (jednokratna novčana pomoć, pomoć u liječenju...) iako prihod njihovog domaćinstva prelaze ukupnu granicu prihoda (do 120,00KM po članu domaćinstva) koja je potrebna da bi osoba uopće mogla ostvariti pravo na socijalnu pomoć.

Kada je riječ o tome koliko mjesecni prihodi zadovoljavaju potrebe domaćinstva, 12% ispitanika je navelo da prihodi nisu dovoljni za sve potrebe koje domaćinstvo ima te da je svaki mjesec situacija sve teža i teža, s obzirom da je primjetno i poskupljenje osnovnih životnih namirnica. Osam ispitanika, njih 16% smatra da prihodi niti zadovoljavaju, niti ne zadovoljavaju potrebe domaćinstva kada se posmatra na mjesecnom nivou. S obzirom da je riječ o porodicama gdje pored roditelja i djece žive i drugi srodnici (djed, nana, brat/sestra roditelja) troškovi života su veći i trenutni prihodi nisu u potpunosti dovoljni za sve članove porodice. Roditelji smatraju da djeca u svemu tome najviše ispaštaju i da im nažalost moraju uskratiti dosta toga.

Najveći broj ispitanika, njih 64% (32) su naveli da su im mjesечni prihodi u potpunosti dovoljni za osnovne potrebe domaćinstva te da sebi mogu povremeno priuštititi i odlazak van grada na izlet, na planinu, odlazak u kino. Samo četiri ispitanika, su navela da prihodi u potpunosti zadovoljavaju potrebe porodice i da čak uspjevaju da uštede dio novca te da njihova djeca pohađaju i dodatne kurseve jezika, treniraju nogomet, hrvanje, plivanje...

60% ispitanika, je navelo da na početku svake školske godine djeci kupuju korištene udžbenike i radne bilježnice. Deset ispitanika, njih 20% svake godine kupuje nove školske knjige i radne bilježnice te iste na početku naredne školske godine prodaju drugim učenicima. Dva ispitanika su navela da kopiraju većinu udžbenika jer smatraju da im je to najisplativija opcija. 16% ispitanih, osam porodica navodi da većinu udžbenika dobiju od škole, ili mlađe dijete naslijedi od starijeg ili od nekoga od rodbine. Jedna porodica dobija preko jednog Udruženja svake godine udžbenike, radne bilježnice i kompletan školski pribor za svoju djecu.

Da bi u ovom periodu kada se veći dio nastave odvija online putem djeca mogla prisustvovati istoj neophodno je da imaju adekvatnu opremu i internet priključak za povezivanje na online aplikaciju putem koje se održava nastava i sve školske aktivnosti.

Najveći broj ispitanika, njih 31 je naveo da djeca koriste tablet/kompjuter drugog člana domaćinstva kako bi mogli prisustvovati nastavi. Riječ je o bratu/sestri koji se također školuju ili o uređajima koje roditelji koriste ukoliko također rade online putem. Samo deset roditelja je navelo da njihova djeca imaju svoje lične računare/laptote ili telefone koje koriste za prisustvo nastavi i izradu zadataka. Devet učenika, nažalost još uvijek nemaju tehničku opremu kako bi mogli da prisustvuju nastavi, obično se na aplikaciju loguju putem mobilnog telefona ili odlaze kod rodbine, komšija ili prijatelja kako bi djeca mogla da prisustvuju nastavi isključivo kada je to neophodno (kada je u pitanju određeni test ili provjera znanja).

Većina učenika, učesnika istraživanja, njih 73% je navelo da su im roditelji osigurali kompletan školski pribor. 22% ispitanika, četrnaest učenika je navelo da im roditelji nisu osigurali školski pribor. Učenici navode da im trenutno isti nije ni potreban zbog prisustva online nastavi te da se snalaze na razne načine. Tri učenika, jedan iz sedmog i dva iz devetog razreda su navela da su kompletan školski pribor, udžbenike i sve što je potrebno dobili od drugih osoba.

Shodno samim rezultatima istraživanja očekivano je da roditelji koji ostvaruju niža mjesecna primanja smatraju da ista nisu dovoljna kako ni za potrebe domaćinstva, tako ni za njihovu djecu. Mjesečna primanja direktno utječe i na mogućnost kupovine školskih udžbenika i drugog materijala koji je potreban za učestvovanje djeteta u nastavi, kao i na finansiranje dodatnih aktivnosti poput školskih izleta, treninga, kurseva koji su jedna od karika u nizu koja je važna za cijelokupan razvoj djeteta kao ličnosti i generalno za njegov uspjeh u školi, razvijanje međusobnih odnosa sa drugima te kognitivni i emotivni razvoj djeteta.

Rezultatima istraživanja je djelimično potvrđena treća posebna hipoteza, koja glasi:
Višečlane porodice se mogu u pojedinim slučajevima smatrati indirektnim uzrokom lošog uspjeha učenika u školi. U takvim porodicama roditelji nisu u mogućnosti da se u potpunosti posvete svakom djetetu vezno za izvršavanje školskih obaveza te djeca bivaju zanemarena ili prepuštena sama sebi ili braći/sestrama.

33% učesnika ankete živi u porodici sa bračnim partnerom. Jedno dijete ima ukupno jedanaest ispitanika. Dvoje djece ima 25 učesnika anekte, a troje i više djece njih 13%, odnosno 14 anketiranih. 20 ispitanika živi u domaćinstvu sa drugim srodnicima. Riječ je o starijim članovima porodice djed, nana. U dva domaćinstva žive i braća od ispitanika zajedno sa svojim suprugama i djecom.

Analizom anketnog upitnika za učenike zanimljivo je da su mlađi učenici, šestog i sedmog razreda, naveli da im smtenje pri učenju stvaraju brat/sestra/drugi članovi porodice. Većina ispitanika ipak navodi da ih ništa ne ometa pri učenju, niti im stvara bilo kakve poteškoće.

S druge strane, ispitanici (nastavnici i stručni saradnici) navode da uslovi stanovanja su jedan od glavnih faktora koji pored ekonomskog statusa porodice utiču direktno na uspjeh djeteta u školi. Veliki je broj djece koji živ u višečlanim porodicama, gdje je samo jedan roditelj zaposlen i gotovo je nemoguće udovoljiti potrebama svih ukućana. U svemu tome iz dosadašnjeg iskustva možemo reći da najveći teret podnose djeca, kojoj se da bi porodica "preživjela" uskrajuju mnoge stvari. Također, u višečlanim porodicama roditelji nisu u mogućnosti da obezbijede svakom dijetetu udžbenike, odjeću, obuću, školski pribor i sl. Djeca se zbog toga često osjećaju odbačenim od strane vršnjaka, smatraju da su manje vrijedni, povlače se u sebe.. Roditelji zbog posla, brige oko kuće, porodice zanemaruju djecu, ne vode dovoljno računa o školskim obavezama djece i njihovim ocjenama, izostancima. Interesantno

je da je u trenutnoj situaciji uzrokovanoj pandemijom određeni broj učenika pokazao zavidne rezultate i ocjene, iako su ranije na redovnoj nastavi imali dosta slabije ocjene, više izostanaka, nisu redovno izvršavali domaće zadatke i obaveze koje su im nastavnici dodjeljivali. Zapazili smo da za pojedine učenike roditelji prisustvuju nastavi, te se "javljaju" da su prisutni na časovima i predpostavljamo da umjesto učenika obavljaju i domaće zadatke, i pomažu im prilikom provjera znanja.

Iz analize intervjua sa socijalnom radnicom dolazimo do zaključka da djeca iz višečlanih porodica u većini slučajeva imaju poteškoću zbog toga što nemaju dovoljno prostora za učenje, ili ih u učenju ometaju ostali članovi porodice. Socijalna radnica navodi da po njenom iskustvu lošiji školski uspjeh najčešće bilježe djeca iz jednoroditeljskih porodica, gdje je zbog razvoda roditelja dijete/djeca ostalo da živi u većini slučajeva sa majkom koja se zbog brige o preživljavanju porodice ne može dovoljno da posveti djeci i njihovim školskim obavezama.

Posljednja, četvrta posebna hipoteza se odnosi na stambene prilike i uspjeh djece u školi. Što se tiče stambenog statusa porodica, iz rezultata istraživanja vidimo da 76% ispitanika živi u vlastitom stanu/kući. Devet ispitanika živi kod roditelja u porodičnoj kući/stanu, dok su tri ispitanika podstanari.

Uslovi života unutra prostora stanovanja u velikoj mjeri utiču na djetetov život, i indirektno su povezani sa obrazovanjem i uspjehom djeteta u školi. Kada govorimo o ocjeni uslova života u kući/stanu na osnovu rezultata možemo vidjeti da je većina ispitanika navela da su uslovi dobri, odnosno veoma dobri. Četiri ispitanika su navela da imaju odlične uslove stanovanja i obezbijeđeno sve što je neophodno za ugodan život porodice. Također, četiri ispitanika, odnosno njih 8% navodi da su uslovi stanovanja loši. Tri ispitanika žive kao podstanari, dok jedna porodica živi sa očevim roditeljima i imaju učestale sukobe unutar članova porodice prije svega zbog velike razlike u godinama među članovima porodice, i zbog male kvadrature stambenog objekta u kojem borave. Jedna porodica navodi da živi u izuzetno lošim uslovima, u garsonjeri koja je u izvornom stanju i nemaju mogućnost da je renoviraju niti im je ona adekvatna za život, naročito zbog toga što svi borave u jednoj prostoriji gdje djeca i uče, i spavaju, i objeduju.

Socijalna radnica smatra da uslovi stanovanja u velikoj mjeri mogu utjecati na školski uspjeh djeteta. Da bi se dijete adekvatno posvetilo školi, izvršavanju školskih obaveza potrebno je da ima svoj kutak, mir i tišinu. Nažalost, veliki broj porodica nije u mogućnosti da obezbijedi posebne sobe ili prostorije za učenje ili zbog toga što je riječ o višečlanim porodicama, ili je riječ o maloj kvadraturi objekta u kojem porodica boravi. Neznatan broj porodica sa koji mona surađuje (dvije porodice) ima dva učenika koji bilježe odličan uspjeh i primjerno vladanje. Sigurno je da takvih porodica ima možda i u većem broju, ali ne obraćaju se za pomoć niti je škola ili bilo koja druga ustanova upoznata sa njihovim socijalnim statusom i stanjem.

Shodno rezultatima istraživanja potvrđena je i četvrta posebna hipoteza, koja glasi:
Nepovoljne stambene prilike negativno utječu na uspjeh djece u školi.

Glavni cilj provedenog istraživanja bio je na odabranom uzorku ispitanika istražiti povezanost socio-ekonomskog statusa porodice i školskog uspjeha učenika. Generalna hipoteza koja je polazište za obradu ove teme glasi: "Socio-ekonomski status porodice izravno je povezan sa kvalitetom i razinom uspjeha djece u školi". Sublimirajući rezultate istraživanja dolazimo do zaključka da su generalna i posebne hipoteze u potpunosti potvrđene shodno anketnim upitnicima provedenim sa roditeljima i učenicima, učesnicima istraživanja. U direktnoj korelaciji sa školskim uspjehom djeteta jeste obrazovanje roditelja, pa shodno tome iz rezultata istraživanja možemo vidjeti da je najveći broj roditelja završio srednju školu, njih 47, što se odnosi i na ispitanike i na bračne partnere ispitanika. Od samog djetinjstva takve jednostavne stvari poput čitanja utječu na razvoj djece. Veća je vjerojatnost da će roditelji koji imaju fakultetsko obrazovanje čitati svojoj djeci i kasnije raspravljati o zapletu, postavljajući im pitanja. To pomaže djeci imati puno veći rječnik i koriste nove rječi u školi. Ako roditelji sudjeluju u obrazovanju djeci na takav način, procjenjuje se da će do treće godine djeca imati bogat rječnik prije nego što bude pohađala škoju. Komunikacija je također vrlo važna. Roditelji koji imaju veće prihode obično provode više vremena sa svojom djecom, pomažući im razvijati komunikacijske vještine i prilagoditi se na život u društvu.

Birajući školu za svoju djecu, veća je vjerojatnost da će bolje obrazovani roditelji izabrati školu s kvalitetnijem obrazovanjem i većom kvalifikacijom učitelja. Djeca dobiju pomoć roditelja oko domaćih zadaća i izvannastavnih aktivnosti.

Uslovi života unutra prostora stanovanja u velikoj mjeri utiču na djetetov život, i indirektno su povezani sa obrazovanjem i uspjehom djeteta u školi.

Može se zaključiti da siromaštvo i loši porodični materijalni uslovi utječu na školski uspjeh djece na dva načina. Ponajprije izravno, putem nedovoljne i neadekvatne prehrane i uslova stanovanja, prostora za učenje te nedostatka sredstava za nabavu knjiga i školskog pribora, instrukcija i ulaganja u aktivnosti koje olakšavaju postizanje uspjeha. Naročito je važan neizravan utjecaj putem kvalitete roditeljstva, odnosno nedovoljne osjetljivosti i odgovornosti roditelja za dijete, nedostataka psihosocijalne stimulacije i podrške.

Roditeljska uključenost u školski život djeteta izuzetno je važna za uspjeh djeteta. Uključenost roditelja kod kuće obično podrazumijeva interakciju između djeteta i roditelja, gdje roditelji svu svoju pažnju usmjeravaju na dijete, djetetovu pažnju, stavove te strategije za učenje. Jako je važno za djetetov uspjeh da roditelji budu uključeni u njegovo obrazovanje, pokazujući zanimanje za djetetove školske obaveze i zadatke te pružajući pomoć djetetu kada mu je potrebna.

Uspješnost djeteta u školi ne ovisi toliko o materijalnom stanju u porodici, koliko o motivaciji i želji za uspjehom. Naravno, djeca koja dolaze iz porodica boljeg socioekonomskog statusa imaju veće mogućnosti, više izbora, te su u prednosti pred djecom nižeg socio-ekonomskog statusa. Moglo bi se zaključiti da uspjeh učenika u školi ne ovisi jedino i samo o socio-ekonomskom statusu, no svakako ima veliki utjecaj na njega. O uspjehu učenika ovisi niz drugih faktora, kao i same učenikove sposobnosti. Stoga se može zaključiti da je socio-ekonomski status utjecajan faktor na uspjeh učenika u kombinaciji sa svim ostalim.

V LITERATURA

Knjige:

- 1) Anić, V. (2002), Hrvatski enciklopedijski riječnik, Zagreb: Novi libar
- 2) Bećirović, F. (2001), Suvremeni pedagoški modeli suradnje obitelji i škole, Univerzitet u Sarajevu, Filozofski fakultet, Sarajevo
- 3) Bilić, V. (2001), Uzroci i posljedice prevladavanja školskoga neuspjeha, Pedagoško- književni zbor, Zagreb
- 4) Čudina- Obradović, M., Obradović, J. (1995), Utjecaj bračnog emocionalnog sklada roditelja na školski uspjeh i ponašanje djece, Društvena istraživanja, 4 (4-5), str. 627- 639
- 5) Čudina-Obradović, M., Obradović, J. (2003), Potpora roditeljstvu: Izazovi i mogućnosti, Revija za socijalnu politiku, 10 (1), str.45-68
- 6) Čudina-Obradović, M., i Obradović, J. (2006): Psihologija braka i obitelji, Zagreb: Golden Marketing - Tehnička knjiga
- 7) Dervišbegović, M. (2003), Socijalni rad- teorija i praksa, Zonex ex Libris, Sarajevo
- 8) Fočo, S. (2003), Sociologija odgoja i obrazovanja, Dom štampe, Zenica
- 9) Giddens, A., i Birdsall, K. (2007), Sociologija, Zagreb: Nakladni zavod Globus
- 10) Goldner-Vukov, M. (1988), Porodica u krizi, Zagreb
- 11) Golubović, Z. (1981), Porodica kao ljudska zajednica, Zagreb
- 12) Hitrec, G. (1991), Kako pripremiti dijete za školu, Školska knjiga, Zagreb
- 13) Janković, J. (2004). Pristupanje obitelji. Zagreb: Alinea
- 14) Klarin, M. (2006). Razvoj djece u socijalnom kontekstu – roditelji, vršnjaci, učitelji kontekst razvoja djeteta. Jastrebarsko: Naklada Slap
- 15) Mušanović. M.; Rosić, V. (1997). Opća pedagogija. Pedagoški fakultet u Rijeci, Rijeka
- 16) Opća enciklopedija (1980), Josip Šentija, ur., Svezak 6, Zagreb: Jugosla- venski leksikografski zavod.
- 17) Pehlić, I., Spahić-Jašarević, E. (2012.) Akademska samoregulacija i učenika percepcija roditelja kao faktori školskog uspjeha; Zbornik radova Islamskog pedagoškog fakulteta u Zenici
- 18) Potkonjak-Orlović, M. (1960), Razvijanje dječje samostalnosti u porodici, Beograd
- 19) Pašalić-Kreso,A. (2012), Koordinate obiteljskoga odgoja, Filozofski fakultet, Sarajevo

- 20) Rečić, M. (2003), Obitelj i školski uspjeh učenika, ĐakovO
- 21) Rosić, M., Zloković (2020), Modeli suradnje obitelji i škole, Đakovo
- 22) Starc, B., Obradović, Č., Pleša, A., Profaca, B., Letica, M. (2004). Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi. Zagreb: Golden marketing
- 23) Šadić, S. (2017), Čitanka za studente socijalnog rada Socijalni rad s porodicom
- 24) Šadić, S. (2014), Ljudska prava i socijalni rad, Fakultet političkih nauka, Sarajevo
- 25) Vrcelj, S. (1996) Kontinuitet u vrednovanju učenikova uspjeha, Pedagoški fakultet Rijeka
- 26) Vrcelj, S. (2000) Školska pedagogija, (School pedagogy), Filozofski fakultet u Rijeci
- 27) Vukasović, A. (1998) Pedagogija, treće dopunjeno izdanje, Alfa d.d., Hrvatski katolički zbor „MI“, Zagreb 101)
- 28) Zibar-Komarica, V. (1993), Neuspjeh u školi, Školska knjiga, Zagreb
- 29) Zloković, J. (1998), Školski neuspjeh-problem učenika, roditelja i učitelja, Filozofski fakultet, Odsjek za pedagogiju, Rijeka
- 30) Zloković, J. (1996) , Uloga obitelji u postizanju školskog uspjeha učenika, Napredak, 137 (4), str. 415-422

STRUČNI ČLANCI I INTERNET IZVORI:

- 1) Ajduković, M. i Rajhvajn Bulat, L. (2012) Doživljaj finansijskog statusa obitelji i psihosocijalno funkcioniranje srednjoškolaca U: Revija za socijalnu politiku, 19(3), 233-25
- 2) Arnett, J.,J.(2004) Emerging adulthood: The winding road from the late teens through the twenties, New York, Oxford University Press
- 3) Babarović, T., Burušić, J. i Šakić, M. (2009) Uspješnost predviđanja obrazovnih postignuća učenika osnovnih škola Republike Hrvatske U: Društvena istraživanja, 18(4-5), 673-695.
- 4) Baucal, A. (2012), Uticaj socio-ekonomskoga statusa na obrazovna postignuća: direktni i indirektni uticaji, Odjeljenje za psihologiju, Filozofski fakultet- Beograd, str 5-24,
- 5) Baucal, A., Pavlović-Babić, D. (2009) Kvaliteta i pravednost obrazovanja u Srbiji: obrazovne šanse siromašnih. Beograd: Ministarstvo prosvete Republike Srbije i Institut za psihologiju

- 6) Baucal, A. (2006) Development of mathematical and language literacy among Roma students. *Psihologija*, 39, 207-227.
- 7) Braš Roth, M., Gregurović, M., Markočić Dekanović, A. & Markuš, M. (2007). PISA 2006 – Prirodoslovne kompetencije za život. Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja – PISA Centar, Zagreb.
- 8) Blake, J. (1981) The Only Child in America: Prejudice versus Performance, *Population and Development Review*, 1981, Vol. 7, 43 – 51
- 9) Boudon, R. (1974) Education, opportunity, and social inequality. New York: Wiley
- 10) Bourdieu, P. (1973) Cultural reproduction and social reproduction, in: Brown, R. (ed.): *Knowledge, Education and Social Change*. London: Tavistock, 71-112.
- 11) Bourdieu, P., Passeron, J. C. (1990) Reproduction in education, society and culture. London: Sage.
- 12) Bourdieu, P. (1967) „Škola kao zaštitnik nejednakosti“ U: Gledišta, br. 12/1967
- 13) Bowey, J. A. (1995). Socioeconomic status differences in preschool phonological sensitivity and first-grade reading achievement. *Journal od Educational Psychology*, 87 (3), 476-487
- 14) Brown, J.; Broomfield, R.; Ellis, O. (1994). Men and Their Families: Contributions of Caribbean men to Family Life. Kingston, Jamaica: Child Care and development Centre
- 15) Conger, R. D., Ebert Wallace, L., Sun, Y., Simons, R. L., McLoyd, V. C., Brody, G. H. (2002) Economic pressure in African American families: A replication and extension of the family stress model. *Developmental Psychology*, 38 (2), 179-193.
- 16) Delač Horvatinčić, I., Kozarić Ciković, M. (2010) Povezanost samopoimanja, navika čitanja i školskog uspjeha učenika sedmog i osmog razreda osnovne škole U: Napredak, 151 (3 – 4) 445 – 465
- 17) Dornbusch, S. M., Ritter, P. L., Leiderman, P. H., Roberts, D. F., Fraleigh, M. J. (1987) The relation of parenting style to adolescent school performance. *Child Development*, 58 (5), 1244-1257
- 18) Feinstein, L., Duckworth, K., Sabates, R. (2004) A model of the inter-generational transmission of educational success. *Wider Benefits of Learning Research n.10*. London: Centre for Research on the Wider Benefits of Learning.
- 19) Galić, M. (2013) Uspjeh u školi, Školska psihologija. Preuzeto s: <http://www.istrazime.com/skolska-psihologija/uspjeh-u-skoli/>

- 20) Gallo, L.C. i Matthews, K.A. (2003) Understanding the association between socioeconomic status and physical health: do negative emotions play a role? *Psychological Bulletin*, 129(1), 10–51
- 21) Gregurović, M., Kuti, S. (2010) Učinak socioekonomskog statusa na obrazovno postignuće učenika: Primjer PISA istraživanja, Hrvatska 2006 U: Revija socijalne politike 17(2), str. 179-196
- 22) Goldin, (2007) The Race between Education and Technology: The Evolution of U.S. Educational Wage Differentials, 1890 to 2005, Working Paper 12984, Cambridge, Mass.: National Bureau of Economic Research
- 23) Ilišin, V., Bouillet, D., Gvozdanović, A., Potočnik, D. (2013), Mladi u vreme- nu krize, Prvo istraživanje IDIZ-a i Zaklade Friedrich Ebert o mladima, Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, Zagreb: Friedrich Ebert Stiftung
- 24) Jokić, B. i Ristić Dedić, Z. (2010) Razlike u školskom uspjehu učenika trećih i sedmih razreda osnovnih škola u Republici Hrvatskoj s obzirom na spol učenika i obrazovanje roditelja: populacijska perspektiva U: Revija za socijalnu politiku, 17(3), 345-362.
- 25) Krieger N, Williams DR i Moss NE. (1997). Measuring social class in US public health research: concepts, methodologies, and guidelines. *Annual review of public health*, 8, 341-78
- 26) Lacković-Grgin, K. (1977). Školska sprema roditelja i njihov stil rukovođenja djecom u porodici. *Školski vjesnik*, 26 (4), 314-318.
- 27) Majstorović, I. (2007), “Odgoj djece u obitelji – pravni aspekti”, *Dijete i društvo*, 9 (2), 441-448
- 28) McNeal, R. B. (2001) Differential effects of parental involvement on cognitive and behavioral outcomes by socioeconomic status. *Journal of Socio-Economics*, 30 (2), 171-179.
- 29) Noack, P. (2004). The family context of preadolescents' orientations toward education: Effects of maternal orientations and behavior. *Journal of Educational Psychology*, 96 (4), 714-722.
- 30) Pavlović Babić, D., Baucal, A., 2010.: Students' socio-economic status and academic aspiration: the case of Serbia. Paper presented at the ECER 2010 Conference “Education and Cultural Change”, Helsinki, Finland
- 31) Pavić, Ž., Vukelić, K. (2009) Socijalno podrijetlo i obrazovne nejednakosti: istraživanje na primjeru osječkih studenata i srednjoškolaca U: Revija za sociologiju, 40(1-2), 53-

- 32) Raboteg-Šarić, Z., Merkaš, M., Majić, M. (2011). Nada i optimizam adolescenata u odnosu na roditeljski odgojni stil. Napredak, 3-4, 373-388.
- 33) Raboteg-Šarić, Z., Brajša-Žganec, A., Šakić, M. (2009). Life satisfaction, in adolescents: The effects of perceived family economic status, self-esteem and quality of family and peer relationships. Društvena istraživanja, 3, 547-564.
- 34) Raboteg-Šarić, Z., Sakoman, S., Brajša-Žganec, A. (2002). Stilovi roditeljskog odgoja, slobodno vrijeme i rizično ponašanje mladih. Društvena istraživanja, 2-3, 239-263
- Reay, D. (2004) Gendering Bourdies concepts of capitals? Emotional capital, women and social class, The sociological Review, 52(2), 57-74
- 35) Sirin, S. R. (2005) Socioeconomic status and academic achievement: a meta-analytic review of research. Journal of Educational Research, 75, 417-453
- 36) Spera, C., Wentzel, K. R. & Matto, H. C. (2009). Parental aspirations for their children's educational attainment: Relations to ethnicity, parental education, children's academic performance and parental perceptions of school climate. Journal of Youth and Adolescence, 38 (8), 1140-1152.
- 37) Šimić Šašić S., Klarin M., Proroković A. (2010) Socioekonomiske prilike obitelji i kvaliteta obiteljske interakcije kao prediktori školskog uspjeha srednjoškolaca u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini i Makedoniji U: Ljetopis socijalnog rada 18 (1) 31-62, Sveučilište u Zadru
- 38) Tomaševski, K. (2006), Human Rights Obligation in Education:- The 4-a Scheme, Wolf Legal Publishers, Nijmegen, the Netherlands
- 39) Ušakin, S. (2004), Obiteljske spone, Zbornik, Semejnye uzy I i II
- 40) Vrgoč, H. (1993), Uspjeh i neuspjeh u odgojno-obrazovnom radu, Napredak, 134 (3), str. 322-327, Zagreb
- 41) Vukoje, J. (2012). Osnovne funkcije savremene porodice, SVAROG br.4, str 137-144
- 42) Vukasović, A (2001) Prilog određenju nastavnikove odgojne funkcije U: Napredak, br. 1, 44-53
- 43) Vončina, L. (2013) Nezaposlenost kao izravan ili neizravan čimbenik rizika za zdravlje. Sveučilište u Splitu, Split
- 44) Yıldırım, U., Eryılmaz, A. (1999) Effects of gender, cognitive development and socioeconomic status on physics achievement. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, (15), 121-126.

- 45) Zrilić, S. (2005) Deskriptivna analiza zastupljenosti stručnih suradnika u osnovnoj školi, Zbornik radova Stručnog odjela za izobrazbu učitelja i odgojitelja predškolske djece, Zadar, (str. 143-151)
- 46) White, K. R. (1982) The relation between socioeconomic status and academic achievement. Psychological Bulletin, 913, 461-481.
- 47) <https://romi.hr/vijesti-rnv/hrvatska/odnos-izmedu-obrazovanosti-roditelja-i-razvoja-djece>
- 48) www.zdrav-zivot.com.hr
- 49) www.apa.org.com
- 50) www.ncbi.nlm.nih.gov
- 51) <https://www.plivazdravlje.hr/aktualno/clanak/14097/Pubertet-i-uspjeh-u-skoli.html>
- 52) <https://zgpd.hr/2020/04/06/nejednakost-sansi-i-online-nastava/>
- 53) <http://ideje.hr/estonija-i-pisa-zamjetno-mala-razlika-u-uspjehu-djece-iz-obitelji-viseg-i-nizeg-socioekonomskog-statusa-vrlo-uspjesni/>

PRILOG BR. 1- ANKETNI UPITNIK ZA RODITELJE

Poštovani/a,

Molim Vas da uzmete učešće u anketnom ispitivanju koje je potrebno za izradu master/završnog rada na temu "**Utjecaj socio-ekonomskih prilika porodice na uspjeh djece u školi**". Rezultati anketiranja biti će korišteni isključivo za izradu master/završnog rada.

Učešće u istraživanju nije obavezno i u potpunosti je anonimno, a dobijeni podaci koristiće se isključivo u naučne svrhe, uz poštovanje svih profesionalnih i etičkih standarda.

Hvala na razumijevanju i saradnji.

1. VAŠ SPOL/POL: (zaokružiti jedan odgovor)

- a) Muški
- b) Ženski

2. VAŠA STAROSNA DOB: (upisati broj godina)

/ _____ /

3. VAŠ BRAČNI STATUS: (zaokružiti jedan odgovor)

- a) Oženjen/udata
- b) Neoženjen/neudata
- c) Razveden/razvedena
- d) Udovac/udovica
- e) Vanbračna zajednica

4. VAŠA ZAVRŠENA ŠKOLSKA SPREMA: (zaokružiti jedan odgovor)

- a) Bez škole
- b) Osnovna škola
- c) Srednja stručna spremma - trogodišnja
- d) Srednja stručna spremma - četverogodišnja
- e) Viša stručna spremma
- f) Visoka stručna spremma
- g) Magistar nauka
- h) Doktor nauka

5. ZAVRŠENA ŠKOLSKA SPREMA VAŠEGA (BRAČNOG/VANBRAČNOG) PARTNERA (zaokružiti jedan odgovor)

- a) Bez škole
- b) Osnovna škola
- c) Srednja stručna spremam - trogodišnja
- d) Srednja stručna spremam - četverogodišnja
- e) Viša stručna spremam
- f) Visoka stručna spremam
- g) Magistar nauka
- h) Doktor nauka

6. VAS RADNI STATUS: (zaokružiti jedan odgovor)

- a) Zaposlen/a
- b) Nezaposlen/a
- c) Pezioner/ka

7. RADNI STATUS VAŠEG (BRAČNOG/VANBRAČNOG) PARTNERA: (zaokružiti jedan odgovor)

- a) Zaposlen/a
- b) Nezaposlen/a
- c) Pezioner/ka

8. GDJE STANUJETE? (zaokružiti jedan odgovor)

- a) Vlastiti stan/kuća
- b) Podstanar
- c) Kod roditelja

9. KO SA VAMA ŽIVI U DOMAĆINSTVU? (moguće VIŠE odgovora)

- a) Bračni/vanbračni partner
- b) Jedno dijete
- c) Dvoje djece
- d) Troje i više djece
- e) Srodnici

10. USLOVI ŽIVOTA U VAŠOJ KUĆI/STANU SU? (zaokružiti jedan odgovor)

- a) Veoma loši
- b) Loši
- c) Niti loši niti dobri
- d) Dobri
- e) Veoma dobri
- f) Odlični

11. DA LI VAŠE DIJETE IMA DOVOLJNO PROSTORA ZA UČENJE U KUĆI/STANU? (zaokružiti jedan odgovor)

- a) Ima svoju sobu
- b) Nema svoju sobu
- c) Sобу dijeli s bratom/sestrom

12. VISINA VAŠIH PRIMANJA JE: (zaokružiti jedan odgovor)

- a) Manje 500 KM
- b) Između 500 KM i 1000 KM
- c) Između 1000 KM i 1500 KM
- d) Između 1500 KM i 2000 KM
- e) Viša od 2000 KM

13. VAŠA MJESEČNA PORODIČNA PRIMANJA SU: (moguće VIŠE odgovora)

- a) Lični dohodak
- b) Renta od izdavanja kuće/stana ili drugog objekta
- c) Socijalna pomoć
- d) Penzija
- e) Djecijski dodatak
- f) Nešto drugo (navesti) _____

14. KOLIKO MJESEČNI PRIHODI ZADOVOLJAVAJU POTREBE VAŠEGA DOMAĆINSTVA? (zaokružiti jedan odgovor)

- a) Nimalo ne zadovoljavaju
- b) Ne zadovoljavaju
- c) Niti zadovoljavaju, niti ne zadovoljavaju
- d) Zadovoljavaju
- e) U potpunosti zadovoljavaju

15. NA KOJI NAČIN POČETKU SVAKE ŠKOLSKE GODINE, DJETETU/DJECI OBEZBIJEDITE ŠKOLSKE KNJIGE I RADNE BILJEŽNICE? ? (zaokružiti jedan odgovor)

- a) Kupujemo nove školske knjige i radne bilježnice
  - b) Kupujemo korištene školske knjige i radne bilježnice
  - c) Kopiramo
  - d) Ostalo _____
-

16. DA LI VAŠE DIJETE POSJEDUJE KOMPJUTER/TABLET ZA PRAĆENJE ONLINE NASTAVE? (zaokružiti jedan odgovor)

- a) Da
- b) Ne
- c) Koristi kompjuere/tablet nekog drugog člana domaćinstva

17. DA LI U STANU/KUĆI IMATE SIGURAN PRIKLJUČAN NA INTERNET? (zaokružiti jedan odgovor)

- a) Da
- b) Ne

18. DA LI VAŠE DIJETE/DJECA UČESTVUJU U ŠKOLSKIM SEKCIJAMA I (BESPLATNIM) VANNASTAVnim AKTIVNOSTIMA? (zaokružiti jedan odgovor)

- a) Da
- b) Ne

19. DA LI STE U MOGUĆNOSTI VAŠEM DJETETU/DJECI OBEZBIJEDITI POHAĐANJE DODATNIH OBRAZOVNIH KATIVNOST, POPUT KURSEVA STRANIH JEZIKA), INSTRUKCIJA I SL. ? (zaokružiti jedan odgovor)

- a) Da
- b) Ne

20. DA LI VAŠE DIJETE IDE NA ŠKOLSKE IZLETE I PUTOVANJA? ? (zaokružiti jedan odgovor)

- a) Da
- b) Ne
- c) Ponekad, ovisno od troškova izleta i putovanja

21. KOLIKO IZNOSI SEDMIČNI DŽEPARAC VAŠEGA DJETETA? ? (zaokružiti jedan odgovor)

- a) Ispod 5 KM
- b) Od 5 KM do 10 KM
- c) Od 10 KM do 15 KM
- d) Od 15 KM do 20 KM
- e) Iznad 20 KM

22. ŠKOLSKI USPJEH VAŠEGA DJETETA? (zaokružiti jedan odgovor)

- a) Dovoljan (2)
- b) Dobar (3)
- c) Vrlo dobar (4)
- d) Odličan (5)

23. KOLIKO STE ZADOVOLJNI USPJEHOM VAŠEGA DJETETA U ŠKOLI? (zaokružiti jedan odgovor)

- a) Nisam nimalo zadovoljan/na
- b) Nisam zadovoljan/a
- c) Niti sam zadovoljan/na, niti sam nezadovoljan/na
- d) Zadovoljan/na sam
- e) U potpunosti sam zadovoljan/na

24. DA LI SVAKODNEVNO RAZGOVARATE S VAŠIM DJETETOM O ŠKOLSKIM OBAVEZAMA? (zaokružiti jedan odgovor)

- a) Da
- b) Ne
- c) Ponekad

25. U KOJOJ MJERI POMAŽETE VAŠEM DJETETU U RJEŠAVANJU DOMAĆIH ZADATAKA? (zaokružiti jedan odgovor)

- a) Svakodnevno
- b) Ponekad, kada mu je potrebna pomoć
- c) Nikada

26. KOLIKO ČESTO SE U ŠKOLI INFORMIRATE O ŠKOLSKOM USPJEHU U PONAŠANJU VAŠEGA DJETETA/DJECE? (zaokružiti jedan odgovor)

- a) Redovno, na roditeljskim sastancima i informacija za roditelje
- b) Svaki mjesec
- c) Idem kada me pozovu
- d) Nemam vremena da posjećujem školu

PRILOG BR. 2 - ANKETNI UPITNIK ZA UČENIKE

Zdravo 😊 Zahvaljujemo ti se na učešću u anketiranju na temu "Utjecaj socio-ekonomskih prilika porodice na uspjeh djece u školi". Tvoje mišljenje nam je jako važno i cijeniti ćemo ukoliko iskreno odgovoriš na dole navedena pitanja. Anketni upitnik je anoniman.

1. **Dob** _____
2. **Spol** _____
3. **Razred koji pohađaš** _____
4. **Uspjeh u posljednjem razredu** _____

5. *U kakvoj porodici živiš?*
  - a) Sa roditeljima i braćom/sestrama
  - b) Sa djedom i nanom/bakom
  - c) Samo sa mamom/tatom i braćom/sestrama
  - d) Sa drugim srodnicima
6. *Koliko članova ima u tvojoj porodici?*
  - a) Dva člana
  - b) Tri člana
  - c) Četiri člana
  - d) Pet ili više članova
7. *Stepen obrazovanja oca:*
  - a) Nije završio školu
  - b) Završio srednju školu
  - c) Viša stručna spremna
  - d) Visoka stručna spremna
  - e) Ne znam / Nisam siguran/a
8. *Stepen obrazovanja majke:*
  - a) Nije završila školu
  - b) Završila srednju školu
  - c) Viša stručna spremna
  - d) Visoka stručna spremna
  - e) Ne znam / Nisam siguran/a
9. *Na skali 1-5 ocijeni uvjete stanovanja:*

Vrlo dobri	1	2	3	4	5
Dobri	1	2	3	4	5
Zadovoljavaju	1	2	3	4	5
Loši	1	2	3	4	5

10. *Da li imaš dovoljno prostora za učenje u svom domu?*

- a) DA
- b) NE

11. Ko ti pomaže najviše pri učenju?:

- a) Majka
- b) Otac
- c) Oboje
- d) Brat/sestra
- e) Niko

12. Po tvom mišljenju, ko ti posvećuje najviše pažnje?

- a) Majka
- b) Otac
- c) Oboje
- d) Niko

13. Šta te najviše ometa pri učenju?

- a) Ništa
- b) Nedostatak prostora
- c) Nedovoljna pažnja
- d) Brat/sestra

14. Jesu li ti roditelji mogli osigurati sav potreban školski pribor?

- a) DA
- b) NE
- c) Školski pribor mi osigurava neko drugi

PRILOG BR. 3 - ANKETNI UPITNIK ZA NASTAVNIKE I STRUČNE SARADNIKE

1. *Zanimanje* _____
2. *Koji je najčešći obrazovni status roditelja učenika koji imaju slabiji uspjeh u školi?*
  - a) NSS
  - b) SSS
  - c) VSS
3. *Na koji način po Vašem mišljenju stepen obrazovanja roditelja može utjecati na uspjeh djeteta u školi?*
_____
_____
4. *Da li visokoobrazovani roditelji imaju veću ekonomsku sigurnost da svojoj djeci obezbijede uslove za školovanje?*
_____
_____
5. *Da li mjesecna primanja i prihodi u porodici mogu utjecati na uspjeh djeteta u školi?*
  - a) DA
  - b) NE
6. *Da li uslovi stanovanja kao odrednica socio-ekonomskih prilika porodice mogu utjecati na uspjeh djeteta u školi i na koji način?*
_____
_____
7. *Koliko dobro poznajete kakvi su porodični uslovi u porodicama iz kojih učenici dolaze?*
  - a) Poznajem porodične uslove učenika čiji sam razredina starješina
  - b) Pozanjam porodične uslove određenog broja učenika koji su od početka školovanja evidentirani kao porodice u stanju potrebe
  - c) Djelimično poznajem porodične uslove većeg broja učenika
  - d) Ne poznajem porodične uslove učenika
8. *Da li djeca s lošijim školskim uspjehom češće potječu iz višečlanih porodica?*
  - a) Da
  - b) Ne
  - c) Ponekad
9. *Na koji način broj djece u porodici može imati utjecati na uspjeh djeteta u školi?*
_____
_____

10. Da li nepovoljan socio-ekonomski status porodice može kod djeteta stvoriti obojan stav prema školovanju i na koji način?

---

11. Koji su po Vašem mišljenju najčešći uzroci lošega uspjeha djece u školi?

- a) Nedovoljno obrazovanje roditelja
  - b) Loš socio-ekonomski status
  - c) Nezainteresovanost za pohađanje škole
  - d) Neadekvatna saradnja sa porodicom i nadležnim institucijama u svrhu rješavanja uzroka koji dovode do loše uspjeha djece u školi
  - e) Drugo _____
-

12. Da li Vam se roditelji često obraćaju, te ostvaruju suradnju s Vama?

- a) Obraćaju se po potrebi
  - b) Saradnja je isključivo po pozivu iz škole
  - c) Roditelji nisu zainteresovani za saradnju
  - d) Imamo redovnu komunikaciju
  - e) Samo na roditeljskim sastancima
-
-

13. Da li je po Vašem mišljenju za vrijeme školovanja važna saradnja roditelja i škole, te ako jeste zbog čega?

PRILOG BR. 4 - ANKETNI UPITNIK CZSR

1. *Koji je najčešći obrazovni status roditelja učenika koji imaju slabiji uspjeh u školi?*
a) NSS
b) SSS
c) VSS
2. *Na koji način po Vašem mišljenju stepen obrazovanja roditelja može utjecati na uspjeh djeteta u školi?*

---

3. *Da li visokoobrazovani roditelji imaju veću ekonomsku sigurnost da svojoj djeci obezbijede uslove za školovanje?*

---

4. *Da li mjesecna primanja i prihodi u porodici mogu utjecati na uspjeh djeteta u školi?*
a) DA
b) NE

5. *Da li uslovi stanovanja kao odrednica socio-ekonomskih prilika porodice mogu utjecati na uspjeh djeteta u školi i na koji način?*

---

6. *Da li djeca s lošijim školskim uspjehom češće potječu iz višečlanih porodica?*
d) Da
e) Ne
f) Ponekad

7. *Na koji način broj djece u porodici može imati utjecati na uspjeh djeteta u školi?*

---

8. *Da li nepovoljan socio-ekonomski status porodice može kod djeteta stvoriti odbojan stav prema školovanju i na koji način?*
DA

NE

---

9. *Koji su po Vašem mišljenju najčešći uzroci lošega uspjeha djece u školi?*
- f) Nedovoljno obrazovanje roditelja
  - g) Loš socio-ekonomski status
  - h) Nezainteresovanost za pohađanje škole
  - i) Neadekvatna saradnja sa porodicom i nadležnim institucijama u svrhu rješavanja uzroka koji dovode do loše uspjeha djece u školi
  - j) Drugo _____

10. *Da li imate saradnju sa školama na području Općine Novi grad vezano za porodice i djecu koja se nalaze u stanju socijalne potrebe?*

---

11. *Koliko često se roditelji obraćaju Centru za socijalni rad za pomoć kada je u pitanju školovanje djece?*

---

12. *Da li Centar za socijalni rad ostvaruje saradnju sa NVO kroz projekte pomoći porodicama u stanju socijalne potrebe?*

Popis grafikona

- Grafikon br. 1. Starosna dob ispitanika
- Grafikon br. 2. Bračni status
- Grafikon br. 3. Školska sprema ispitanika i bračnog partnera
- Grafikon br. 4. Radni status ispitanika i bračnog partnera
- Grafikon br. 5. Stambeni status
- Grafikon br. 6. Članovi domaćinstva
- Grafikon br. 7. Uslovi života u kući/stanu
- Grafikon br. 8. Visina primanja
- Grafikon br. 9. Vrsta mjesecnih primanja
- Grafikon br. 10. Obezbeđivanje školskih knjiga
- Grafikon br. 11. Oprema za praćenje online nastave / Internet priključak
- Grafikon br. 12. Školske sekcije / Dodatne aktivnosti / Školski izleti
- Grafikon br. 13. Sedmični džeparac djeteta
- Grafikon br. 14. Školski uspjeh djeteta
- Grafikon br. 15. Informisanje o školskom uspjehu i ponašanju djeteta/djece
- Grafikon br. 16. Broj i uspjeh učenika
- Grafikon br. 17. Članovi porodice
- Grafikon br. 18. Broj članova porodice
- Grafikon br. 19. Stepen obrazovanja oca
- Grafikon br. 20. Stepen obrazovanja majke
- Grafikon br. 21. Uslovi stanovanja
- Grafikon br. 22. Prostor za učenje
- Grafikon br. 23. Pomoć pri učenju
- Grafikon br. 24. Ko ti posvećuje više pažnje?
- Grafikon br. 25. Šta te ometa pri učenju?
- Grafikon br. 26. Osiguravanje školskog pribora

UNIVERZITET U SARAJEVU – FAKULTET POLITIČKIH NAUKA

IZJAVA o autentičnosti radova

Naziv odsjeka i/ili katedre: Socijalni rad

Predmet: _____

IZJAVA O AUTENTIČNOSTI RADOVA

Ime i prezime: Elma Sinanović

Naslov rada: Utjecaj socio-ekonomskih prilika porodice na uspjeh djece u školi

Vrsta rada: Master rad

Broj stranica:

Potvrđujem:

- da sam pročitao/la dokumente koji se odnose na plagijarizam, kako je to definirano Statutom Univerziteta u Sarajevu, Etičkim kodeksom Univerziteta u Sarajevu i pravilima studiranja koja se odnose na I i II ciklus studija, integrirani studijski program I i II ciklusa i III ciklus studija na Univerzitetu u Sarajevu, kao i uputama o plagijarizmu navedenim na web stranici Univerziteta u Sarajevu;
- da sam svjestan/na univerzitetskih disciplinskih pravila koja se tiču plagijarizma;
- da je rad koji predajem potpuno moj, samostalni rad, osim u dijelovima gdje je to naznačeno;
- da rad nije predat, u cjelini ili djelimično, za stjecanje zvanja na Univerzitetu u Sarajevu ili nekoj drugoj visokoškolskoj ustanovi;
- da sam jasno naznačio/la prisustvo citiranog ili parafraziranog materijala i da sam se referirao/la na sve izvore;
- da sam dosljedno naveo/la korištene i citirane izvore ili bibliografiju po nekom od preporučenih stilova citiranja, sa navođenjem potpune reference koja obuhvata potpuni bibliografski opis korištenog i citiranog izvora;
- da sam odgovarajuće naznačio/la svaku pomoć koju sam dobio/la pored pomoći mentora/ice i akademskih tutora/ica.

Mjesto, datum
Sarajevo, 16.06.2021.

Potpis